

Križarski pohod i bitka kod Nikopola 1396. godine

U bitci koja se vodila kod Nikopola u današnjoj Bugarskoj 25. rujna 1396. godine saveznička vojska kršćana-križara iz zapadne i srednje Europe predvođena Ivanom od Neversa, budućim vojvodom Luksemburškim od Burgundije, i ugarskim kraljem Sigismundom Luksemburškim doživjela je težak poraz od strane Osmanlija pod zapovjedništvom sultana Bajazida I. U ovom se radu analiziraju uzroci i okolnosti koje su dovele do pokretanja pohoda, njegov tijek, sama bitka, kao i njezine neposredne te dalekosežnije posljedice.

1. Uvod

Križarski pohodi nesumnjivo su jedan od glavnih elemenata koji karakteriziraju razdoblje srednjeg vijeka.¹ Međutim, iako se sam pojam križarskog pohoda ili rata u užem smislu najčešće koristi za pohode kojima su europski vladari ali i velikaši te običan puk između 1096. i 1270. godine nastojali osloboditi Svetu Zemlju od muslimana, većina je današnjih povjesničara suglasna da se pod istim nazivom može svesti i velik broj drugih pohoda. Naime, od XIII. stoljeća nadalje ratovi protiv „pogana“ na Baltiku, raznih heretika u Languedocu, Bosni ili kasnije u Češkoj pa i muslimana u Španjolskoj bili su isto toliko uobičajeni kao i oni protiv muslimana na Bliskom istoku. Pa čak i nakon 1291. godine i pada Akre, posljednjega kršćanskog uporišta u Svetoj Zemlji, križarska ideja nije zamrla. Naprotiv, ostala je jednako snažna kao i ranije, s vremenom se mijenjala i prilagođavala novim političkim i društvenim okolnostima. U XIV. stoljeću, pojavom Osmanlija na europskom kontinentu, dolazi do drastične promjene – u opasnosti više nije daleka Palestina, već sama Europa. U to vrijeme mijenja se i karakter križarskog rata pa neposredan cilj više nije oslobađanje Kristova groba, obrana Jeruzalema i širenje kršćanstva, već je to obrana same Europe od naleta islama predvođena

¹ Treba napomenuti da se u ovom radu termini „križarski pohod“ i „križari“ koriste u njihovu širem smislu te ih kao takve treba shvaćati. Naime, iako se nikopolski pohod dogodio više od stoljeća nakon posljednjega od sedam križarskih ratova, suvremena historiografija više se priklanja tzv. pluralističkom gledanju na križarske ratove i križarsku ideju te taj pohod svrstava među takozvane kasnije križarske ratove. Usp. RILEY-SMITH 1987, XXIX; RILEY-SMITH 1995, 8-10; MADDEN 1999, IX; CONSTABLE 2008, 72-74.

Osmanlijama.² Vrhunac protuosmanskih akcija tijekom XIV. stoljeća kojima se putem jednoga velikoga ofenzivnog rata pokušalo zauvijek izbaciti Osmanlije iz Europe, a u kojima su značajno sudjelovali i zapadnoeuropski vladari, zasigurno predstavlja križarski pohod koji je 25. rujna 1396. godine završio bitkom i porazom kršćanske vojske kod utvrde Nikopol, na desnoj obali Dunava u današnjoj Bugarskoj.

Nikopolski pohod i bitka oduvijek su bili predmetom zanimanja mnogih povjesničara, ili samostalno ili kao dio pregleda povijesti križarskih ratova. Jedan od razloga za to zasigurno je postojanje mnogih izvora koji govore o samom pohodu te okolnostima prije i poslije njega.³ Sam je pohod bio rezultat povoljnih političkih, vojnih i društvenih okolnosti u Zapadnoj i Srednjoj Europi te mnogobrojnih i dugotrajnih diplomatskih nastojanja te je predstavljao jedinstvenu priliku za izbacivanje Osmanlija iz Europe. Međutim, uvjerljiv poraz kršćanske vojske cijelom je Europi zorno ukazao s kakvom se silom treba suočiti. Pa iako neposredno nakon same bitke nije odmah došlo do snažnoga osmanskog prodora i napredovanja, taj događaj predstavlja prekretnicu u stvaranju nove politike i načina obrane od Osmanlija. Zapadna Europa gotovo je u potpunosti odustala od sudjelovanja te je sav teret pao na srednjoeuropske države, poglavito Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo, koje su manje-više uspješno idućih stotinjak godina odolijevale osmanskom naletu sve do ugarskoga katastrofalnog poraza u bitci kod Mohača 1526. godine.

2. Križarska ideja i ratovi u XIV. stoljeću

Kao što je već spomenuto, pad posljednjih kršćanskih uporišta u Svetoj Zemlji i Siriji 1291. godine nije značio kraj križarske ideje, ali ni prisutnosti Latina na istočnom Sredozemlju.⁴ Gubitak Akre, kao i mnogi prijašnji i kasniji porazi ili gubici kršćana na Istoku, prouzrokovao je velik šok u Europi i želju za organizacijom velikoga križarskog pohoda kojim bi se oslobodila Sveta Zemlja. Međutim,

² MADDEN 1999, IX, 195; RILEY-SMITH 1987, XXIX; TYERMAN 2007, 825.

³ Korpus izvora koji se bave nikopolskom bitkom doista je velik. Većinu tih djela konzultirao sam prilikom rada na ovom članku te su navedena u bibliografiji. Za detaljan popis, izdanja i komentare izvora vidi: ATIYA 1934, 208-219; ŠIŠIĆ 1896, 1-3; KLING 1906 4-11 i ANTOCHE 2000, 28-29, bilj. 1. Što se tiče literature, kao temeljne monografije i članke koji obrađuju nikopolsku bitku izdvojio bih sljedeća djela: DELAVILLE LE ROULX 1886; ŠIŠIĆ 1896, 1-47; KLING 1906; ATIYA 1934; SETTON 1976; NICOLLE 1999. U tim se djelima mogu naći referencije i popisi ostalih knjiga i članaka koji se bave raznim aspektima nikopolske bitke. Za najnovije znanstvene radove o bitci kod Nikopola vidi: GYUZELEV 2003, 147-151.

⁴ Tu ponajprije treba izdvojiti Cipar pod dinastijom Lusignan, ali i armensko kraljevstvo u Kilikiji. Od tri viteška reda koja su svoje sjedište imala u Akri (templari, ivanovci (hospitalci) i teutonci), na Levantu su se najdulje zadržali ivanovci. Nakon pada Akre svoje su sjedište isprva preselili na Cipar, a kasnije na Rod. Sve su te državne tvorevine, zajedno s Mlečanima, Đenovljanima

sve je ostalo na riječima. Bez snažnog papinstva koje bi potaklo i okupilo vladare, organiziranje velikoga križarskog pohoda – *passagium generale* – više nije bila moguće. Kraljevi su tada bili znatno moćniji od papa te, iako su mnogi i dalje bili oduševljeni križarskom idejom i željeli osloboditi Svetu Zemlju, europske političke prilike, ponajprije Stogodišnji rat između Engleske i Francuske, koje su bile najjače zapadne sile, nisu im dopuštale konkretnu akciju. Jedino što je papinstvo moglo učiniti jest pokretanje manjih i ograničenih pohoda, tzv. *passagia particularia*.⁵

Povijest križarskih aktivnosti u XIV. stoljeću može se podijeliti u dvije etape. Prva, propagandistička, obilježena je produkcijom mnogobrojnih književnih djela kojima su njihovi autori pokušavali vladare potaknuti na križarski rat te iznosili svoje planove za njihovo odvijanje.⁶ Drugu etapu karakteriziraju konkretne akcije usmjerene protiv muslimanskih država na Bliskom istoku. One su upravo bile posljedica napora propagandista koji su također sudjelovali u nekima od njih.⁷

Jedan od vrhunaca križarstva u XIV. stoljeću zasigurno je djelovanje ciparskog kralja Petra I. Lusignana (1359–1369). Uvidjevši da se male kršćanske države na Levantu ne mogu same oduprijeti, on je 1362. godine krenuo na putovanje po Europi kako bi osigurao i pomoć sa Zapada. Iako je dobivao velika obećanja, na povratku u Veneciji u lipnju 1365. godine pridružila su mu se tek nekolicina

te latinskim državicama u Egejskom moru i na grčkom kopnu, tijekom XIV. stoljeća održavale prisutnost Latina na istočnom Sredozemlju i bile moguće točke iz kojih bi se mogli pokrenuti novi križarski pohodi. Kasnije se toj skupini pridružilo i Bizantsko Carstvo koje zbog unutarnjih problema i osmanske opasnosti sve više slabi i okreće se Zapadu za pomoć. Usp. MADDEN 1999, 193; RILEY-SMITH 1987, 212-215, 217-218; RUNCIMAN 1990, 434-435, 438, 449.

⁵ MADDEN 1999, 192.

⁶ Među najranijim propagandistima ističu se Fidenzio iz Padove, Taddeo iz Napulja, Raymund Lull, Marino Sanudo i Pierre Dubois. U svim djelima propagandističke literature tijekom XIV. stoljeća stalno se ponavlja nekoliko ideja kao rješenja situacije na Bliskom istoku. Prva je predviđala ujedinjenje svih viteških redova u jedan veliki red kojima bi na čelu bio *Rex bellator*, a ujedno se predlagao gospodarski embargo prema muslimanskim državama, poglavito Mamelucima u Egiptu, kojim bi se te države znatno oslabile te bi ih tako bilo lakše poraziti. Također se pravila razlika između manjih pohoda – *passagia particularia* – kojima se trebao provesti embargo ili oslabiti neprijatelja te sveobuhvatnoga velikoga križarskog pohoda – *passagium generale* – kojim se trebao zadati završni udarac islamskoj prijetnji. Sve su te ideje bile i ostvarene s manje ili više uspjeha. To se poglavito odnosi na *passagia particularia*, koji su poduzimani od polovice XIV. stoljeća nadalje te završili pohodom koji je rezultirao bitkom kod Nikopola. Usp. RILEY-SMITH 1987, 209-210; RUNCIMAN 1990, 430-432; ATIYA 1975, 6-10.

⁷ Prvi konkretni planovi za novi križarski pohod nastali su u Francuskoj još početkom XIV. stoljeća, no nijedan nije doživio konkretno ostvarenje. Prvi uspješan pohod bio je egejski pohod i osvajanje Smirne. U ekspediciji 1344. godine u kojoj je sudjelovalo brodovlje iz Venecije, Genove, Cipra te Roda osvojena je Smirna te je ostala u kršćanskim rukama sljedećih više od pola stoljeća. Potaknut padom Smirne, Dauphin od Viennoisa Humbert II. pokrenuo je križarski pohod kako bi pomogao đenovskoj koloniji u Kafi u Crnom moru. Iako do Crnog mora nije niti stigao, imao je nešto uspjeha u borbi s Osmanlijama kod Smirne. Usp. ATIYA 1975, 12-13; RILEY-SMITH 1987, 227.

snažnijih plemića. Usprkos tomu, sama je vojska bila dosta velika. U kolovozu su mu se na Rodu pridružili ivanovci i pojačanja s Cipra te je odlučeno da se napadne Aleksandrija. Iako su križari uspjeli brzo osvojiti grad, morali su ga zbog nedostatka ljudstva jednako tako brzo i napustiti, noseći bogat plijen sa sobom. Usprkos Petrovim nadanjima da će nakon povratka na Cipar i odmora uslijediti novi pohod, mnogi su križari jednostavno krenuli kući.⁸

Aleksandrijski je pohod prouzrokovao veliku radost na Zapadu. Papa je bio oduševljen, francuski kralj Karlo V. (1364–1380) je obećao poslati vojsku, a savojski grof Amadeo VI. (1343–1383) je odlučio osobno krenuti prema Cipru. Međutim, ubrzo su stigle vijesti da je kralj Petar sklopio mir s Egiptom te su svi planovi propali. Petar je ponovno otišao na Zapad tražiti pomoć, no kada se vratio, ubili su ga vlastiti vitezovi. Što se samoga aleksandrijskog pohoda tiče, on je bio novina u križarskom ratovanju. Ono što je prije nedostajalo, tada se ostvarilo jer je na čelu većinom zapadnjačke vojske bio vladar s Istoka koji je poznao lokalne prilike. Pa ipak, tada više ni to nije značilo ništa, pa kršćani na Levantu od cijele akcije nisu imali mnogo koristi.⁹ Nakon pohoda kralja Petra i savojskog grofa Amadea VI. nastupilo je zatišje u križarskim aktivnostima. Europa je bila zaokupljena nastavkom Stogodišnjeg rata i Velikom shizmom, a sljedeće križarske aktivnosti dogodit će se tek pred kraj stoljeća.

Dolazak Grgura XI. (1370–1378) na papinsku stolicu predstavlja trenutak kada borba protiv Osmanlija dolazi u prvi plan križarskih aktivnosti. Papa je namjeravao proglasiti opći križarski rat za obranu Europe od Osmanlija, no zbog nastavka englesko-francuskih sukoba na te se dvije zemlje nije moglo računati. Stoga se usredotočio na okupljanje zemalja neposredno ugroženih osmanskim nadiranjem. Međutim, ni taj pokušaj nije urodio plodom zbog međusobnih netrpeljivosti i sukoba uključenih zemalja – Venecije, Genove, Ugarske, Napulja i Cipra. Što se tiče sudjelovanja i pomoći Bizantu, uvjet zapadnih sila bilo je ujedinjenje crkava i priznanje prevlasti pape od strane Istočne crkve. Međutim, Bizant na to nikako nije htio pristati. Kako je ubrzo došlo do shizme u Zapadnoj crkvi, bilo je nemoguće ujediniti razdijeljene države Zapada u akciju protiv Osmanlija.¹⁰

Međutim, osamdesetih godina XIV. stoljeća dolazi do preporoda križarstva na dvorovima Francuske i Burgundije, čemu je najzaslužniji bio propagandist Philippe de Mézières. Budući da je sudjelujući u pohodima na Smirnu i Aleksandriju

⁸ RUNCIMAN 1990, 441-447, 452.

⁹ Savojski grof svoju je pažnju usmjerio prema Konstantinopolu kamo je naposljetku i otišao kako bi pomogao svomu rođaku, bizantskom caru Ivanu V. Paleologu. Njegov pohod nije urodio nekim velikim uspjehom, osim osvajanja Galipolja, koje su ionako deset godina poslije ponovno osvojili Osmanlije. Usp. TYERMAN 2007, 833; RILEY-SMITH 1987, 228; RUNCIMAN 1990, 448, 454-455.

¹⁰ SETTON 1976, 327-329; RILEY-SMITH 1987, 228-230.

neposredno osjetio opasnost od Osmanlija, za životni je cilj uzeo povratak Istoka kršćanstvu. Shvatio je da to ne znači neku nepromišljenu pustolovinu, nego ozbiljno i organizirano ratovanje protiv isto takva neprijatelja. Vojsku je zamišljao sastavljenu od građana i seljaka koji bi služili kao ratnici te od vitezova koji bi ih vodili, potaknuti samo najiskrenijim i kreposnim namjerama, bez ikakve pohlepe. U tu svrhu je namjeravao osnovati novi red, *Nova Religio Passionis Jhesu Christi*, čiji bi se članovi zavjetovali na poslušnost, siromaštvo i bračnu vjernost, ali ne i na celibat zato što bi se Sveta Zemlja samim redom trebala naseliti, vladati i braniti. Svoje planove za novi križarski pohod razradio je u svome djelu iz 1389. godine, *Songe du Vieil Pèlerin*, u kojem opisuje običaje u Europi i na Bliskom istoku te za francusku politiku predlaže tri cilja: postizanje mira s Engleskom, prekid shizme u Crkvi te pokretanje križarskog rata kako bi se oslobodila Sveta Zemlja. To je djelo, posvećeno njegovu nekadašnjem učeniku kralju Karlu VI, nesumnjivo imalo velik utjecaj na samog kralja i francusko plemstvo.¹¹

Ubrzo su sva tri cilja iz *Songe du Vieil Pèlerin* postala ciljevi službene francuske politike. Najprije se počelo raditi na postizanju mira između Francuske i Engleske, što je bio preduvjet za stabilnost Zapadne Europe bez koje se križarski pohod nije mogao niti zamisliti. Već je 1389. godine sklopljeno trogodišnje primirje s Engleskom, a postojao je i plan za okončanje shizme prema kojem bi kralj i njegov brat Luj s vojskom krenuli u Italiju te izbacili Bonifacija IX. (1389–1404) iz Rima, a na njegovo bi mjesto postavili avignonskog papu Klementa VII. (1378–1394). Pokretanje novoga velikoga križarskog pohoda do Svete Zemlje također je postalo dio službene politike, no ipak se radilo o dugoročnijem cilju. Naime, u tom su pogledu poslušani savjeti iskusnoga de Mézièresa koji je bio svjestan da su za ozbiljnu ekspediciju na Istok potrebne temeljite pripreme. Međutim, pojedinačno sudjelovanje osiguravano je kroz članstvo u Mézièresovu redu koji je početkom 1390-ih privukao pokroviteljstvo francuskog kralja, ali i engleskog kralja Rikarda II. (1377–1399). Redu se također priključilo više od osamdeset plemića iz obiju kraljevstava.¹²

Francusko-englesko primirje te oživljavanje križarskog duha na francuskom dvoru najbolje su iskoristili Đenovežani. Naime, oni su već dulje vrijeme imali probleme s gusarima iz Tunisa koji su pljačkali njihove brodove te su 1388. godine zajedno sa Sicilijom i Pisom povelj ekspediciju koja je završila osvajanjem otoka Djerbe. Ta je mala kršćanska pobjeda nad islamom odjeknula u Francuskoj te su Đenovežani to odlučili i iskoristiti. Karlu VI. su predložili pohod protiv grada Mahdije u Tunisu. Kralj je to prihvatio te je za vođu pohoda imenovan kraljev ujak Luj II. Burbonski. Pohod su odobrili i papa Klement VII. kojeg su podržavali

¹¹ TUCHMAN 1984, 258; SETTON 1976, 331-332; SAUL 1997, 23-24; MAGEE 1998, 373; RILEY-SMITH 1987, 209-210.

¹² MAGEE 1998, 371-375; HOUSLEY 1992, 74; ATIYA 1934, 133-135.

Francuzi te Bonifacije IX. kojeg je podržavala Genova. Odaziv je bio velik, a pridružili su se i križari iz Španjolske, Engleske i Nizozemske. Flota je isplovila iz Genove u srpnju 1390. godine. Tog su mjeseca došli do sjeverne Afrike i počeli opsadu Mahdije. Međutim, lokalni vladari imali su dosta vremena za organizaciju otpora te su nakon desetak tjedana opsade obje strane bile potpuno iscrpljene. Đenovežani su u tajnosti uspjeli s Tunisom sklopiti primirje na deset godina tijekom kojeg Tunizani neće napadati đenoveške brodove, a vladar je Tunisa isplatio 25.000 dukata koje su podijelili Genova i Luj Burbonski obećavši da će Genovi idućih petnaest godina plaćati godišnju odštetu samo zato da Mahdija ostane u muslimanskim rukama. Vojska se najesen vratila u Europu. Đenovežani su postigli svoje ciljeve, iskoristivši francusku želju za borbu protiv nevjernika.¹³

Međutim, pohod na Mahdiju ipak nije bio toliko uzaludan. Naime, postalo je jasno da je moguće ujediniti strane suprotstavljene shizmom u Crkvi ako se radi o pokretanju križarskog pohoda. I nakon povratka u Francusku križari nisu odustali od novog pohoda. Naprotiv, oduševljenje križarstvom je bilo još veće. To nije mogla promijeniti ni promjena vlasti u Francuskoj. Naime, 1392. godine Karlo VI. je poludio, a vlast je preuzeo kraljev stric Filip Burgundski (1342–1404). Križarski je pohod i dalje ostao u fokusu francuske vanjske politike, pa je Filip namjeravao sam organizirati pohod. Sigurno mu je na umu bila i zakletva koju je dao prije gotovo trideset godina, kada je zajedno sa svojim ocem, kraljem Ivanom II. (1350–1364), obećao početi u križarski rat. Taj je križarski pohod trebao također poslužiti za pokazivanje Filipove moći i bogatstva te time i dolazak Burgundije na međunarodnu scenu u velikom stilu. Međutim, Jeruzalem više nije bio cilj jer je Filip dobro znao da Burgundija i ostali njegovi posjedi, iako bogati, ipak nemaju tolike resurse, a organizacija križarskog pohoda u ime kralja nije mu bila namjera. Stoga je odlučio povesti manji križarski rat protiv Osmanlija na Balkanu te je sve svoje diplomatske napore usmjerio u organizaciju takva pohoda.¹⁴

3. Prilike na Balkanu pred kraj XIV. stoljeća

Balkansku povijest druge polovice XIV. stoljeća karakterizira nezaustavljivo napredovanje Osmanlija. Kada je sredinom XIII. stoljeća pod naletom Mongola propala seldžučka država, na njenim su ostacima nastali brojni mali emirati. Oko 1300. godine jedan od tih emirata u zapadnoj Anadoliji pod vlašću Osmana (o. 1281–1326), po kojem su Turci Osmanlije i dobili ime, proglasio je nezavisnost. U sljedećih četvrt stoljeća, zahvaljujući uspostavi snažne centralne vlasti i dobro

¹³ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1839, 648-670; FROISSART XIV 1967, 211-257, 269-279; JUVÉNAL 1836, 383-384; SETTON 1976, 330-338; RILEY-SMITH 1987, 231; ATIYA 1975, 20-21.

¹⁴ MAGEE 1998, 379.

organiziranim trupama, osvojio je većinu Anadolije, a prijestolnica države postala je Bursa koja je osvojena 1326. godine. Nakon njegove smrti, širenje je nastavljeno pod njegovim sinom Orhanom (1326–1360), koji je 1337. godine osvojio Nikeju. Iskoristivši građanski rat u Bizantu, Osmanlije prvi put 1348. godine prelaze na europsko tlo na poziv cara Ivana VI. Kantakuzena (1347–1354). Već 1354. godine osvojeno je Galipolje, čime je stečeno prvo uporište na europskom tlu i nadzor nad tjesnacima. Orhanov nasljednik Murat I. (1360–1389) započeo je ozbiljno osvajanje Balkana. Većina Trakije osvojena je 1361. godine. Prijestolnica je oko 1365. godine preseljena u Hadrijanopol (Edirne), a Konstantinopol se našao u osmanskome okruženju. Tako su već tada Osmanlije učvrstili svoj položaj u Europi i naznačili da im to nije kraj, tim više što je osvajanja pratilo sustavno naseljavanje turskih kolonista i velikaša kojima su dodjeljivani veliki zemljoposjedi, dok je lokalno stanovništvo odvođeno u ropstvo u Malu Aziju. Međutim, shvativši da još uvijek nisu spremni napasti Konstantinopol, Osmanlije su se okrenuli daljnjem prodoru na Balkan. U bitci kod mjesta Črnomen na rijeci Marici 1371. godine osmanska vojska je u potpunosti uništila vojsku predvođenu despotom Jovanom Uglješom (1366–1371), gospodarom Sera i kraljem Vukašinom (1366–1371), gospodarom područja oko Prizrena, Prilepa i Skopja. Nakon te bitke makedonske su zemlje izgubile samostalnost, a lokalni su vladari morali priznati vrhovnu vlast sultana, plaćati mu danak i obvezati se na vojnu službu. Zbog problema u Anadoliji, Osmanlije su osvajanje Balkana nastavili tek sredinom idućeg desetljeća. Sofija osvojena je 1385. godine, a iduće godine i Niš. Nakon odlučujuće bitke na Kosovu polju 1389. godine jedino preostalo veće središte otpora u središtu Balkana, srpska država pod knezom Lazarom Hrebeljanovićem (1371–1389), bilo je slomljeno te su srpski feudalci, kao i bugarski, pa i bizantski car morali priznati sultanovu premoć, a osmanska su se osvajanja nastavila u Grčkoj te dalje na sjeveru Balkana.¹⁵ Nakon pada prijestolnice Trnova 1393. godine pokoreno je i Bugarsko Carstvo te su Osmanlije zagospodarili teritorijem između Dunava i Korinta. Bizantsko Carstvo, svedeno na Konstantinopol i nekoliko enklava na Peloponezu, nije predstavljalo neku značajniju silu. Jedino što Carstvo spasilo od osmanskog osvajanja bili su snažni zidovi oko Konstantinopola kojima osmanski ratnici još uvijek nisu bili dorasli kao i nedostatak brodovlja kojim bi se postigla i pomorska blokada grada te tako onemogućila komunikacija i dopremanje pomoći braniteljima.¹⁶

¹⁵ Osmanska osvajanja bila su olakšana činjenicom da su krajem XIV. stoljeća na Balkanu bile čak 24 nezavisne države, ne ubrajajući pritom posjede Venecije, Genove i Ugarske. Politička raspačanost Balkana i međusobni rivalski odnosi vladara bili su prepreka zajedničkoj i učinkovitoj obrani od snažnoga i organiziranoga osmanskog neprijatelja. Usp. DOKLESTIĆ 1989, 21-22.

¹⁶ OSTROGORSKI 2006, 317-327; MADDEN 1999, 194-195; TYERMAN 2007, 843.

Sve veći prodor Osmanlija na zapad nije prošao nezapaženo u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Još za vladavine Ludovika I. Anžuvina (1342–1382) Ugarska je svoj utjecaj nastojala proširiti na Balkan. Ukazala joj se prilika s raspadom srpske države nakon smrti cara Stefana Dušana (1331–1355), slabljenje Bizanta i osmanskih provala. Tako su primjerice vidinska Bugarska Ivana Sracimira (1356–1397), Bosna, Vlaška i Moldavija priznavale Ludovika kao vrhovnog gospodara. Međutim, nakon što je 1370. godine naslijedio poljsko prijestolje sve je svoje interese usmjerio prema Poljskoj, Zapadnoj Europi i Italiji. Jednostavno nije shvatio značaj i opasnost osmanskog prodora i nije ništa učinio kako bi pomogao svojim vazalnim knezovima,¹⁷ iako su se Osmanlije prvi put na ugarskom području pojavili upravo za vrijeme njegove vladavine, točnije 1375. godine, i to kao saveznici vlaškoga kneza Vladislava-Vlaicu (1364–1377) koji nije priznavao vrhovnu vlast ugarsko-hrvatskoga kralja. Što se tiče sudjelovanja u križarskim pohodima, Ludovik, iako se njegovo ime spominjalo u više pokušaja organiziranja križarskih pohoda, nije sudjelovao ni u jednom. Čak i kada se obvezao na pokretanje križarskog rata, kao u Zagrebu u rujnu 1356. godine, bilo je to u dnevnopolitičke svrhe, taktičkog manevra u ratu s Venecijom ili kasnije napada na heretičku Bosnu i podunavske kneževine.¹⁸

Nakon Ludovikove smrti 1382. godine došlo je do prijestolnih borbi koje su idućih godina u potpunosti zaokupile Ugarsku. Tek nakon što je na prijestolje 1387. godine stupio Marijin suprug Sigismund Luksemburški (1387–1437) stanje u zemlji se počelo smirivati. Pojava osmanskih upada na južnoj ugarskoj granici osvijestilo je Sigismunda i ukazalo koju prijetnju Osmanlije predstavljaju za njegovo kraljevstvo. Naime, nakon Kosovske bitke Srbija Stefana Lazarevića (1389–1427) postala je sultanova vazalna zemlja te su tako Osmanlije došli do granice Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Tako se već 1390. godine severinski ban Nikola Perényi sukobio s njima u Srbiji, a iduće su godine provalili u Srijemsku županiju gdje ih je kod Mandelosa (Nagyolaszi) dočekaio Ivan Morović. Osmanlije su bili zaustavljeni, no zarobili su Ivanova brata Dionizija. Sam Sigismund je 1392. godine poveo vojsku u Srbiju, a uz njega su među ostalima bili Nikola Gorjanski, Stibor od Stiborca i celjski grof Vilim. Doprli su do tvrđave Ždrelo, no u klanac koji počinje kod tog mjesta nisu se usudili ući te su se preko Dunava vratili u Ugarsku. Akcije uz južnu granicu nastavile su se i iduće dvije godine. Tako Osmanlije, koje su dotad bile dijelom samo vanjske politike, postaju dijelom unutarnje i obram-

¹⁷ Tijekom sedamdesetih godina XIV. stoljeća sagrađeno je ili obnovljeno nekoliko gradova uz donji tok Dunava i u Transilvaniji (Orșova, Tâlmăciu, Bran). Međutim, iako bi se na prvi pogled moglo učiniti da je to rađeno kako bi se odagnala osmanska opasnost, te su aktivnosti zapravo imale za cilj kontroliranje Vlaške i njezinih knezova. Usp. SZAKÁLY 1979, 71; ENGEL 2001, 166.

¹⁸ KLAJIĆ 1972, 143, 167-168; SZAKÁLY 1979, 68-71; GRGIN 2006, 34; KONTLER 2007, 102.

bene politike Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva te su ključan faktor u određivanju vanjske politike.¹⁹

Uvidjevši koliku prijetnju prodor Osmanlija predstavlja za njegovo kraljevstvo, Sigismund je ubrzo počeo raditi na stvaranju protuosmanske koalicije i to sa susjednim ugroženim zemljama, ali je zatražio pomoć i sa Zapada. Tako je u travnju 1393. godine senjski biskup Leonard kao poslanik krčkog kneza Ivana, u to vrijeme hrvatskog bana, trebao ugovoriti savez između Venecije i Sigismunda protiv Osmanlija. Međutim, Mlečani na taj savez nisu htjeli pristati kako ne bi stradala njihova trgovina na Istoku. U svome odgovoru od 29. travnja opravdavali su se da sklapanje posebnog saveza nije niti potrebno jer između njihove općine te kralja i ugarske krune već postoji velika ljubav.²⁰

Tijekom zime 1392/1393. godine Ivan Šišman (1371–1395), vladar istočne Bugarske sa sjedištem u Trnovu, započeo je tajne pregovore sa Sigismundom u nadi da će mu pomoći odagnati Osmanlije. Međutim, čim je za to sultan Bajazid doznao, organizirao je ekspediciju pod vodstvom svoga sina Sulejmana koja je nakon tromjesečne opsade osvojila Trnovo, a Ivan Šišman je zarobljen te kasnije i pogubljen.²¹ Turci su tada odlučili osvojiti Vlašku kojom je vladao knez Mirča Stari (1386–1418). Međutim, Mirčina je vojska 17. svibnja 1395. u bitci kod Rovina porazila sultanovu vojsku. Budući da su Osmanlije bili brojčano jači i zbog opasnosti od novih napada, Mirča se povukao u unutrašnjost Vlaške pa ta pobjeda nije bila u cijelosti iskorištena. Sigismund je još 7. ožujka 1395. sklopio u Braşovu sporazum s Mirčom u kojem mu se vlaški knez obvezao pomagati svojom vojskom u borbi protiv Osmanlija. Također je dopustio da Sigismundova vojska slobodno prolazi njegovom zemljom te ju je obećao na njezin trošak opskrbljivati hranom.²² Tada su se zajedno spustili uz obalu Dunava i u svibnju ili lipnju osvojili utvrdu Mali Nikopol na lijevoj obali rijeke nasuprot Nikopolu s bugarske strane. Nakon što je ostavio ugarsku posadu u tvrđavi, Sigismund se vratio kući. Na putu su ga ometali napadi Mirčina suparnika u Vlaškoj, osmanskog štićenika Vlada I. Uzurpatora (1394–1397). Sigismundu je dobro došao ovaj savez s Mirčom jer je već nekoliko godina namjeravao povesti veću vojsku protiv Osmanlija te je u tu svrhu već kontaktirao moguće zapadne saveznike. Ti su kontakti bili prilično uspješni iz razloga što je u to vrijeme i Zapadnu Europu zahvatio val oduševljenja križarskom idejom.²³

¹⁹ KLAJIĆ 1972, 317; SZAKÁLY 1979, 73; ENGEL 2001, 202-203.

²⁰ LJUBIĆ 1874, 20-21; KLAJIĆ 1972, 304.

²¹ DOKLESTIĆ 1989, 24; FINE 1994, 422-423.

²² FEJÉR 1834, 270-273.

²³ KLAJIĆ 1972, 318-319; SZAKÁLY 1979, 73-74; INALCIK 1989, 251; FINE 1994, 424; ENGEL 2001, 203; OSTROGORSKI 2006, 327; GRGIN 2006, 35-36.

4. Pripreme za križarski pohod

Da je burgundski vojvoda već dulje vrijeme imao ozbiljne namjere za pokretanje križarskog pohoda na Istok dokazuje i činjenica da je 1393. godine poslan francusko-engleski odred kako bi pomagao Ugarskoj u borbi s Osmanlijama, a iduće su godine Filip, engleski kralj Rikard II. i brat francuskog kralja Luj, vojvoda od Orléansa, poslali misije na dvor ugarskog kralja. U jednom pismu iz srpnja 1394. godine Filip piše o križarskom pohodu koji će voditi on sam, Luj od Orléansa te stric engleskog kralja, Ivan od Gaunta (Ghenta), vojvoda od Lancastera. I doista, tijekom te godine odlučeno je da će cilj tog pohoda biti Ugarska te su počele pripreme. Filip je shvatio da sudjelovanje u križarskom pohodu može njegovoj dinastiji i državi u nastajanju donijeti slavu i ugled, čak neovisno o ishodu, što se kasnije pokazalo točnim.²⁴

Filip je novac potreban za pohod pribavio ponajprije uvođenjem posebnih poreza u svojim zemljama. Započeo je od Flandrije u kojoj se i očekivalo najteže ubiranje zbog velikih nemira koji su tamo vladali ranijih godina. Kako je u to vrijeme Filip bio zaokupljen poslovima u Bretanji, ovlastio je svoju suprugu Margaretu i sina Ivana, grofa od Neversa, za te pregovore. Do listopada iste godine utvrđena su davanja i ostalih tamošnjih gradova i zemalja. I vojvode od Lancastera i Orléansa uspjeli su sakupiti neka sredstva i dobiti potporu svojih kraljeva.²⁵

Te su se pripreme poklopile s nastojanjima kralja Sigismunda da dobije pomoć sa Zapada kako bi se lakše suprotstavio Osmanlijama koji su došli na granice Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Tako je tijekom ljeta 1394. godine poslao izaslanstvo u Veneciju koje je 6. rujna izvijestilo Senat da kralj zbog upada u Kraljevstvo namjerava u svibnju iduće godine krenuti s moćnom vojskom na Osmanlije te moli Veneciju za pomoć. Senat je bio pun razumijevanja i želje za kraljev uspjeh, no Venecija je bila spremna pružiti pomoć tek kada to budu učinili i drugi vladari i zemlje.²⁶

U lipnju iste godine rimski papa Bonifacije IX. poslao je biskupa Naupakta (Lepant) Giovannija de Montelupone u svojstvu papinskog nuncija u Dalmaciju, Hrvatsku, Bosnu i Srbiju. Iako mu je prvenstvena zadaća bila pridobiti lokalne feudalce za borbu protiv sljedbenika Ladislava Napuljskog (1386–1414), kojeg je podupirao njegov suparnik u Avignonu, biskup je također zbog nedavnih osmanskih napada na Ugarsku, Bosnu, kneževinu Ahaju i Atensko vojvodstvo trebao

²⁴ TUCHMAN 1984, 259; RILEY-SMITH 1987, 231; SAUL 1997, 28.

²⁵ TUCHMAN 1984, 259-260; HOUSLEY 1992, 75; VAUGHAN 2002, 63.

²⁶ LJUBIĆ 1874, 335-336.

propovijedati križarski rat protiv Osmanlija i svakomu tko prihvati *venerabile signum crucis* dati uobičajeni oprost grijeha.²⁷

U to je vrijeme Venecija vrvjela diplomatskom aktivnošću. Kada je Senat koncem prosinca primio bizantskog poslanika, odmah se odgodilo razmatranje njegovih zahtjeva jer su se očekivala poslanstva iz Francuske, Burgundije, Engleske i Ugarske. Ubrzo je u Veneciju stigao i maršal Burgundije Guillaume de la Trémoille kao poslanik vojvode Filipa. U Veneciji se trebao susresti s poslanikom ugarskog kralja, ostrogonskim nadbiskupom Ivanom Kaniškim, koji je trebao stići 6. siječnja 1395. godine. U obraćanju Senatu de la Trémoille je objasnio da njegov gospodar, zajedno s vojvodama od Lancastera i Orléansa namjerava povesti križarski rat kako bi se pomoglo Ugarskoj. Međutim, kako do 4. veljače ugarsko poslanstvo još nije stiglo, maršal se uputio natrag u Burgundiju. Ugri su stigli tek u ožujku. Ivan Kaniški detaljno je opisao kraljeve planove za križarski rat i potrebu za brodovljem koje bi spriječilo prijelaz Osmanlija iz Male Azije u Europu. Senat je pristao dati četvrtinu galija potrebnih za pohod: šest od dvadeset i pet. Ivan Kaniški je također htio doznati hoće li Venecija isti broj galija dati i u slučaju da u pohodu ne sudjeluju vladari Engleske i Francuske. Senat je odgovorio da će sudjelovati u pohodu samo ako će mu se priključiti kraljevi Poljske i Bosne te vojvoda Austrije. Venecija je tu razumno štitila i svoje interese jer bi rat s Osmanlijama ugrozio njezine trgovačke interese na Levantu.²⁸

Ugarsko se poslanstvo nakon Venecije uputilo u Francusku gdje ih je u Lyonu 8. svibnja srdajčno primio Filip Smjeli i za pokretanje križarskog pohoda ponovio svoje opredjeljenje. Također je bogato obdario poslanstvo te im je pridodao svog viteza Renéa Pota kako bi ih pratio na daljnjem putu po Francuskoj. Nakon Lyona uputili su se do Dijona (17–19. svibnja 1395) i tamo se susreli s Filipovom suprugom Margaretom, nasljednicom bogate Flandrije. Posjetili su i Bordeaux gdje se nalazio vojvoda od Lancastera, moćni stric engleskog kralja, koji im je također obećao pomoć. Napokon su 6. kolovoza stigli u Pariz gdje ih je ponovno dočekao burgundski vojvoda zajedno s ostalim kraljevim stričevima. Poslanstvo je primio i kralj Karlo VI. U nadahnutom govoru Ivan Kaniški je zamolio francuskog kralja za pomoć. Naime, sultan Bajazid prijetio je Sigismundu da će napasti Ugarsku i osvojiti sve krajeve do Rima u kojem će njegov konj jesti zob na oltaru Sv. Petra. Rim će učiniti svojom prijestolnicom, a služiti će mu bizantski car i svi važni baruni Grčke. Kralj Sigismund stoga moli kralja Francuske da uvidi o kojoj se opasnosti

²⁷ Bonifacije IX. je nešto kasnije u listopadu izdao još jednu bulu u kojoj je pozvao na križarski rat protiv Osmanlija, određivši da ga dominikanac Gian Domenico iz Gubbija propovijeda na području Venecije, Austrije, Tirola, Salzburga i Bavarske (usp. SETTON 1976, 342-343). Međutim, Gian Domenico nije svugdje imao uspjeha. Tako mu je Venecija 17. siječnja 1395. zabranila propovijedanje križarskog pohoda „u našem gradu“ jer se bojala odmazde Osmanlija (usp. SETTON 1976, 343, bilj. 76)

²⁸ LJUBIĆ 1874, 335-336, 338-343; ŠIŠIĆ 1896, 15-16; KLAJČ 1972, 319.

radi i da razglasi diljem Francuske i ostalih zemalja da svi vitezovi moraju krenuti prema Ugarskoj kako bi se suprotstavili sultanu i obranili kršćanstvo od njegova napada. Kralj je bio dirnut ovim apelom i obećao je pomoć.²⁹

Mnogi francuski velikaši s oduševljenjem su pristali poći u Ugarsku. Prvi među njima bio *connétable* Francuske, Filip od Artoisa, prijatelj ugarskog kralja. Naime, grof je 1392. godine sudjelovao u spomenutoj englesko-francuskoj ekspediciji koja je Ugrima pomogla u borbi s Osmanlijama. Njemu je Sigismund poslao glasnika s viješću da Bajazid kreće na Ugarsku sa 40.000 Saracena od kojih je 10.000 konjanika. Zamolio je da o tome obavijesti i maršala Boucicauta koji je potom obećao da će poći u Ugarsku. Maršal se prisjetio Sigismundova gostoprimstva kada je 1388. godine prolazio Ugarskom na putu do Svete Zemlje gdje trebao platiti otkupninu upravo za Filipa od Artoisa kojeg je zarobio egipatski sultan kada se tamo nalazio na hodočašću. Oduševljeno danim obećanjima kralja i velikaša, ugarsko je poslanstvo požurilo kući kako bi kralju Sigismundu priopćilo dobre vijesti.³⁰

Međutim, već je bilo kasno za pokretanje vojske pa je stvar odgođena za iduću godinu. No u tih godinu dana mnogo se toga promijenilo. Došlo je do pobune u engleskoj Gaskonji te do pregovora između Engleza i Francuza u svrhu postizanja trajnog mira. Stoga su od pohoda odustali Filip Smjeli, Luj od Orléansa i vojvoda od Lancastera jer je njihova prisutnost bila potrebna na pregovorima. Povlačenje burgundskog i lancasterskog vojvode iz sudjelovanja u pohodu značilo je gubitak dvojice iskusnih, moćnih i uglednih vojskovođa te je imalo velike posljedice na sam pohod jer su od tada većinu vođa činili mlađi, neiskusni i nepromišljeni ratnici, što će znatno doprinijeti konačnom neuspjehu.³¹

Usprkos odustajanju burgundskog, orleanskog i lancasterskog vojvode, oduševljenje križarskim pohodom nije splasnulo. Tako je umjesto Filipa Smjelog u križarski

²⁹ LIVRE DES FAICTS 1836, 235-236; ŠIŠIĆ 1896, 16-17; FROISSART XV 1967, 216-219; RELATION I 1967, 440.; SETTON 1976, 343-344.

³⁰ LIVRE DES FAICTS 1836, 229, 236; ŠIŠIĆ 1896, 17; SETTON 1976, 344-345.

³¹ DEVRIES 2003b, 160. Odustajanje Ivana od Gaunta također je značilo nesudjelovanje engleskih trupa. Ranije su mnogi povjesničari (Delaville Le Roulx, Kling i Šišić) pridavali velik značaj sudjelovanju engleskih trupa u nikopolskom pohodu. Uzrok tomu je zapis kroničara Antonia Fiorentina koji navodi da je na čelu engleskog odreda od 1000 vojnika stajao sin vojvode od Lancastera. Još jedan od razloga zašto su povjesničari smatrali da su u bitci kod Nikopola sudjelovali Englezi, zapis je o bojnom pokliču svetom Denisu i svetom Jurju iz jedne talijanske kronike. Međutim, uz činjenicu da je sveti Juraj najpoznatiji kao zaštitnik Engleske, on je također i zaštitnik Portugala, Venecije, Kastilje, Genove, Katalonije te vitezova teutonaca (usp. TIPTON 1962, 528, bilj. 3 i 9, 535). Definitivnu potvrdu o tome da se taj poklič ne odnosi na Engleze daje Froissart u svome djelu gdje navodi da se Filip od Artoisa, *connétable* Francuske, u svom obraćanju trupama pozvao na svetog Jurja (usp. TIPTON 1962, 535; FROISSART XV 1967, 314). Sudjelovanje Engleza ne spominje ni Thomas Walsingham koji kaže da su se u bitci protiv Bajazida, kojeg imenuje Morectus, sukobili prior ivanovaca s Roda i ostali kršćani (*aliosque Christianos*) (usp. WALSINGHAM 1864, 217).

rat odlučio krenuti njegov dvadesetpetogodišnji sin Ivan, grof od Neversa.³² Iako u to vrijeme još nije bio ni vitez, u njemu su svi gledali vođu, ponajviše zbog udjela kojeg je Burgundija imala u cijeloj organizaciji. Naime, kao što je već rečeno, Filip je već dugo vremena skupljao novac kojim bi se financirao pohod na Istok. Njegov je računovođa predvidio prikupljanje svote od oko 520.000 franaka. Novac koji je već uzeo od Flandrije nije bio dovoljan. Zato su po svim Filipovim zemljama ubrani novi porezi, uključujući i tradicionalnu pomoć za poviteženje najstarijeg sina. Međutim, uzimajući u obzir način na koji se taj novac trošio, bilo je očigledno da će novca i nedostajati. Štoviše, usprkos pažljivu planiranju financija i usprkos dodatnu novcu koji je Ivan pri polasku dobio, kasnije su uzeti i neki manji i veći zajmovi kako bi se pokrili sve veći troškovi.³³ Naime, jedan od razloga zašto se Filip upustio u organizaciju pohoda na Istok bilo je pokazivanje moći, raskoši i bogatstva Burgundije. Novac se trošio kao da se sprema viteški turnir, a ne križarski pohod daleko na Istok.³⁴ Upravo će ta nepromišljenost skupo koštati križare.

Za odlazak na Istok spremali su se i mnogi drugi velikaši, čemu je zasigurno pomogao i blagoslov avignonskog pape Benedikta XIII. (1394–1423) On je u

Utvrđeno je da Englezi u njemu nisu sudjelovali, odnosno da su sudjelovali samo kao članovi reda ivanovaca. Naime, 30. srpnja 1395. prior ivanovaca u Engleskoj dobio je odobrenje od kralja Rikarda II. da otputuje na Rod. Dakle, kako su se prior i engleski ivanovci nalazili na Rodu u vrijeme kada su braća predvođena velikim mešтром krenula prema Dunavu kakao bi pomogli kršćanskim snagama, može se zaključiti da su jedini Englezi koji su u bitci sudjelovali bili upravo ti engleski ivanovci (usp. TIPTON 1962, 539-540).

³² Ivan je nakon smrti oca 1404. godine postao burgundski vojvoda, a u povijesti je poznat kao Ivan Neustrašivi (1404–1419). Neki tvrde da je nadimak zaslužio u bitci kod Nikopola, dok drugi smatraju da se radi o bitci kod Otheéa 1408. godine. Usp. CALMETTE 2001, 73.

³³ DELAVILLE LE ROULX II 1886, 18-24; ATIYA 1934, 139; SETTON 1976, 346; FROISSART XV 1967, 225; VAUGHAN 2002, 64.

³⁴ Nije se štedjelo kako bi se grofa od Neversa i njegovu osobnu četvu opremilo najboljim konjima, oklopima, livrejama, šatorima, zastavama i zastavicama za koplja i šatore, baršunastim podmetačima za sedlo i sličnim stvarima. Od opreme su se isticali šatori i paviljoni mladog grofa, izrađeni od teškog satena u Neversovoj (svjetlozelenoj) boji. Za njihov je prijevoz bilo potrebno dvadeset i četiri kola. Neversa je trebalo opsluživati 133 osobne sluge, a svi su bili obučeni u zelene livreve izvezene srebrnim i zlatnim koncem. Mnogo se pažnje pridavalo izradi barjaka, a čak ih je šesnaest bilo namijenjeno za grofa od Neversa. Na njih četiri, koje je oslikao jedan od najznačajnijih tadašnjih umjetnika u Francuskoj, Colart de Laon, nalazio se prikaz Djevice Marije, zaštitnice križara, a na drugima grb Burgundije. Uz spomenute velike barjake izrađeno je tri stotine malih te dvadeset i četiri velike zastave. Grofova osobna pratnja sastojala se od šest vitezova, među kojima je bio i brat velikog meštra ivanovaca, Hélión de Naillac. Ispred Neversova šatora stajalo je dvanaest trubača u raskošnim odorama s grbovima. Posebno je bila naručena kuhinjska oprema kao i kositreni pribor za jelo od četrdeset tuceta zdjela i trideset tuceta tanjura. Jedna su kola prevozila sukno iz Arrasa, dvojica kola bila su potrebna za oružje i živežne namirnice, a Neversov je odred pratilo dvadeset i osam konja. Usp. ŠIŠIĆ 1896, 19; FROISSART XV 1967, 224; RELATION I 1967, 446-447; SETTON 1976, 345; TUCHMAN 1984, 263; NICOLLE 1999, 33; VAUGHAN 2002, 65.

svojoj buli dopustio Ivanu da imenuje vlastitog ispovjednika te da komunicira s nevjernicima. Također mu je dao i oprost svih grijeha ukoliko pogine tijekom pohoda. Uz već spomenute Filipa od Artoisa i maršala Boucicauta, pohodu su se pridružila braća Henrik i Filip sinovi grofa od Bara i bratići mladog grofa od Neversa, Jacques de Bourbon, grof de la Marche, braća Guy i Guillaume de la Trémoille, admiral Francuske Jean de Vienne, Jean de Hangest, gospodar Heugevillea te mnogi drugi plemići i vitezovi.³⁵ U vrijeme svih tih priprema na francuski se dvor iz misije u Genovi vratio Enguerrand VII. de Coucy, iskusen ratnik i diplomat. Prema Froissartu, vojvoda Filip, uvidjevši da veliku većinu vođa pohoda čine mladi i neiskusni ljudi, zajedno sa suprugom Margaretom zamolio je Coucyja da se priključi njegovu sinu te mu bude glavni savjetnik. Coucy je to prihvatio uz uvjet da mu budu priključena braća de la Trémoille i admiral Vienne koji su također bili nešto stariji i iskusniji, a posebice Vienne koji je bio sudionik pohoda savojskog grofa Amadea iz 1366. godine.³⁶

Na sastanku održanu u Parizu 28. ožujka određeno da će križarska vojska okupiti u Dijonu 20. travnja. Raspravljalo se i o vojnoj taktici i disciplini. Zaključeno je da Neversu i njegovoj skupini uvijek treba pripasti položaj predvodnika napada. Ta je odredba kasnije postala jedan od ključnih uzroka poraza. Što se tiče discipline, određeno je da plemić koji prouzroči nemir gubi svog konja i ormu, dok je za neplemića koji u svađi posegne za nožem kazna bila odsijecanje ruke, a za kradljivca odsijecanje uha.³⁷

U međuvremenu, nakon što se ugarsko poslanstvo vratilo kući i donijelo vijesti o obećanjima pomoći sa Zapada, Sigismund je bio oduševljen te je naredio prikupljanje zaliha za nadolazeće francuske trupe. Također je poslao glasnike svome bratu, njemačkom i češkom kralju Vaclavu (1378–1400/1419), i austrijskom vojvodi kako bi osigurali siguran prolaz francuskim križarima kroz svoje zemlje. Također je obavijest o obećanoj pomoći iz Francuske poslao i velikom

³⁵ LIVRE DES FAICTS 1836, 236.

³⁶ FROISSART XV 1967, 221-224; RELATION I 1967, 444-446; NICOLLE 1999, 35. Ovaj je Froissartov izvještaj donekle upitan, jer se Coucy ne spominje u konačnom popisu najbližih savjetnika mladog Neversa, sastavljenom na sastanku u Parizu 28. ožujka na kojem su se, među ostalima, nalazila braća de la Trémoille, Odard de Chasseron, Filip od Bara i admiral Vienne. Iskusi vitezovi kao što su Coucy, Artois, Boucicaut, grof de la Marche i Henrik od Bara činili su skupinu kojoj se Nevers mogao obratiti ukoliko je to smatrao potrebnim. Možda se u svemu tome odražava neko neslaganje Filipa i Ivana, no što je još važnije, u svemu se tome vidi odsustvo jedinstvenog zapovijedanja, što je kasnije također doprinijelo neuspjehu križara, pogotovo kada su im se pridružili saveznici pod kraljem Sigismundom. Usp. ATIYA 1934, 144-148; TUCHMAN 1984, 262-263; NICOLLE 1999, 35. O sudjelovanju Coucyja u nikopolskom pohodu vidi: SAVAGE 1939, 423-442.

³⁷ SETTON 1976, 346; NICOLLE 1999, 33; VAUGHAN 2002, 65-66.

meštru vitezova teutonaca Konradu von Jungingenu (1393–1407), kao i vitezovima ivanovcima na Rod, kako bi se i oni pripremili na polazak.³⁸

Sigismund je bio i u kontaktu s bizantskim carem Emanuelom II. Paleologom koji u Ugarsku uputio svog poslanika Manuela Filantropina. Njega se krajem veljače 1396. očekivalo u Puli, a mletački je Senat bio spreman pomoći mu na u povratku u Konstantinopol. Već 1. ožujka Senat je saznao rezultate bizantskog poslanstva u Ugarsku. Naime, Filantropin im je kazao da je ugarski kralj obećao kako će idućeg svibnja s moćnom vojskom doći do mjesta Ulnavi na Dunavu, a prije ljeta i do samog Konstantinopola. Bizantski je car obećao pak opremiti deset galija na mjesec na račun ugarskog kralja koji je već bio dogovorio da se 30.000 dukata isplati Filantropinu kada se on bude nalazio u Veneciji. Bizantski je poslanik savjetovao Veneciji da otkazu svoje planove, pošalju poslanstvo Bajazidu koje ga je trebalo nagovoriti da sklopi mir s carem Emanuelom i prekine opsadu Konstantinopola koja je započela još u jesen 1394. godine. Naime, takav mir sada ne bi bio u skladu s Emanuelovim savezništvom s ugarskim kraljem. Senat je prihvatio taj prijedlog te odlučio uputiti poslanika u Konstantinopol kako bi cara o tome i obavijestio te je također iskazao svoje oduševljenje Filantropinovom misijom u Ugarskoj i nadu za spas i uspjeh Bizantskog Carstva i njegova vladara.³⁹

Međutim, Venecija je kao i u mnogim prethodnim slučajevima bila vrlo oprezna kada se radilo o ekspedicijama na Istok; bojala se ponajprije za budućnost svoje trgovine na Levantu. Tako je 11. travnja 1396. godine Senat izvijestio ugarskog poslanika kako mu je drago što će njegov gospodar do blagdana Duhova krenuti protiv Osmanlija, ali ga je isto tako obavijestio da se vojvode od Burgundije, Orléansa i Lancastera neće pridružiti križarskom pohodu. Međutim, iako je Venecija ranije obećala da će u pohodu sudjelovati samo ako budu sudjelovali spomenuti vojvode, Senat je ipak pristao poslati četiri galije koje bi do sredine srpnja trebale stići do Bizanta. Obećano je da će galije tamo do polovine kolovoza čekati dolazak kralja Sigismunda, ali je od kralja također zatraženo da na vrijeme obavijesti mletačkog kapetana o svome putu ili ako neće biti u mogućnosti doći. Poslanik ugarskog kralja je također zamolio za pozajmicu od 7.000 dukata, no nakon dvodnevne rasprave, Senat je na kraju odlučio da ne može udovoljiti tom zahtjevu zbog brojnih troškova koje je Venecija imala tijekom protekle godine. Republika je nešto više od dva tjedna kasnije, točnije 27. travnja, ponovno odbila mogućnost zajma ugarskom kralju, iako je izričito navela da je dobro poznato kako je kralj točan i siguran što se tiče novčanih poslova.⁴⁰

³⁸ FROISSART XV 1967, 220-221; RELATION I 1967, 443-444.

³⁹ LJUBIĆ 1874, 359-361; ĐURIĆ 1989, 36; NORWICH 1995, 353.

⁴⁰ LJUBIĆ 1874, 363-365, 373-374.

Sigismundu se to mletačko oklijevanje vjerojatno nije činilo posebno bitnim jer su se križarskom pohodu, osim Sigismundovih podanika i francuskih križara, priključili i mnogi njemački velikaši najviše zahvaljujući dobrim vezama Luksemburgovaca. Među njima su se isticali mladi falački grof Ruprecht Pipan, grof od Katzenellenboga, celjski grof Herman II. i grof Ivan III. od Nürnberga.⁴¹ U križarskoj vojsci bili su vitezovi iz Češke, Poljske, Austrije, Štajerske, Bavorske, Meissena, Tiringije, Saske, Hessena, Porajnja, Švapske i Alzasa. Pridružili su im se i mali kontingenti dobrovoljaca i plaćenika iz Aragona kao i iz nekih talijanskih komuna te odredi iz Vlaške predvođeni knezom Mirčom.⁴² Sigismund je samo trebao čekati dolazak burgundsko-francuskih snaga kako bi svi zajedno mogli krenuti prema jugu protiv Osmanlija.

5. Kretanje burgundsko-francuskog odreda i okupljanje u Budimu

Kao što je bilo i određeno na sastanku u Parizu, križarska se vojska okupila u Dijonu 20. travnja 1396. godine te joj je tu podijeljena plaća za četiri mjeseca unaprijed. Međutim, vođe pohoda tamo nije bilo jer je bilo određeno da se Nevers vojsci pridruži desetak dana kasnije u Montbéliardu. U međuvremenu je Ivan napustio 6. travnja Pariz te je zajedno s Filipom posjetio opatiju Saint Denis gdje ga je u zajedničkoj molitvi otac stavio pod zaštitu Boga i svetog Denisa. U Dijon su stigli 13. travnja kako bi obavili posljednje pripreme, a 30. travnja, uz ispraćaj na kojemu je bila cijela njegova obitelj, Nevers je pohitao do Montbéliarda kako bi se pridružio glavnini vojske.⁴³ Zajedno su prešli Rajnu sjeverno od Freiburga te su preko Breisgaua došli do gornjeg toka Dunava. U Löffenburgu u Bavorskoj bili su 9. svibnja gdje su zamolili gradsko vijeće Regensburga za brodove kako bi mogli prevesti zalihe i opremu niz Dunav. Tamo su im se priključili falački grof Ruprecht i grof od Katzenellenboga. U Regensburg su stigli 11. svibnja. Sljedeća im postaja bio Straubing u kojem im je velik doček i slavlje priredio Neversov šurjak vojvoda Albert II. Nakon Straubinga križari su se preko Passaua i Linza uputili do Beča. Tamo je 21. svibnja prva stigla prethodnica pod Boucica-

⁴¹ ŠIŠIĆ 1896, 16. Brauner je među trojicom grofova od Katzenellenboga iz tog vremena Ivana III. identificirao kao grofa koji je sudjelovao u nikopolskom pohodu (usp. ATIYA 1975, 22). Mladi Ruprecht Pipan bio je nećak Ivana III. od Nürnberga koji je pak bio suprug Sigismundove sestre Margarete. Herman Celjski bio je, kao sin Katarine Kotromanić, bratić pokojne kraljice Marije.

⁴² NICOLLE 1999, 36.

⁴³ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 428. Što se tiče samog datuma polaska vojske, izvori se razlikuju. Redovnik iz Saint Denisa govori o kraju ožujka, Froissart navodi 20. svibnja kao datum pokreta vojske, dok Jean Juvénal i Boucicautov biograf ne daju nikakav datum. Usp. LIVRE DES FAICTS 1836, 237; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 428; FROISSART XV 1967, 230-231; JUVÉNAL 1836, 408; SETTON 1976, 347.

utom i Artoisom, dok je ostatak vojske, koja se prema Bečkim analima sastojala od 4.000 vitezova i pješaka, zajedno s Neversom stigao mjesec dana kasnije, 24. lipnja. Svečano ih je dočekaao austrijski vojvoda Leopold IV. (1386–1411), još jedan Neversov šurjak, od kojeg je morao posuditi dodatnih 10.800 dukata.⁴⁴

U međuvremenu je manji odred predvođen Enguerrandom de Coucyjem i njegovim zetom Henrikom od Bara krenuo iz Pariza prema jugu i Milanu gdje se Coucy susreo s vojvodom Gian Galeazzom Viscontijem. Prema nalogu kralja Karla, trebao ga je upozoriti da se ne miješa u francusko preuzimanje Genove. Vojvoda je bio neprijateljski raspoložen prema Francuskoj u kojoj je upravo njegova kći Valentina, supruga Luja Orleanskog, bila optužena da je otrovala ili uklela kralja pa je prognana s dvora. Njezin otac zakleo se da će poslati vitezove kako bi obranili njezinu čast, a neki su suvremenici smatrali da se osvetio na drugi način. Kako mu je tijekom njihova sastanka Coucy vjerojatno otkrio križarske planove, optuživali su ga da je o tome, uz prigodne darove, među kojima su bili sokolovi, psi i najfinije tkanine, obavijestio sultana Bajazida. Iako je optužba protiv milanskog vojvode vjerojatno bila samo plod francuske ljubomore i bijesa nakon strašnog poraza križara, ne treba je baš olako odbaciti jer se vrlo lako uklapa u sliku koju su suvremenici ostavili o naravi Gian Galeazza.⁴⁵ Coucy i Bar su napustili Milano u svibnju te se uputili u Veneciju gdje su 29. svibnja zatražili galiju (*galea grossa*) da ih preveze do Senja. Kako se jedna galija upravo nalazila u arsenalu, Senat je odobrio da mogu krenuti već idućeg dana.⁴⁶ Od Senja su preko Hrvatske krenuli do Budima gdje se očekivalo okupljanje svih križara.

Dok se Nevers još zabavljao u Beču, flota od 70 brodova prevezla je vino i ostale namirnice niz Dunav. U Budim je stigao tek krajem srpnja uz srdačan doček kralja Sigismunda.⁴⁷ Zabilježeno je da su križari na putu do Budima vrlo često pljačkali, a svećenici su upozoravali vođe da uklone žene iz pratnje te da stanu nakraj nemoralu, pijančevanju i kockanju jer će se inače na njih spustiti gnjev Božji. Te su molbe ostale neuslišane.⁴⁸ U Budimu je Sigismund okupio i vlastitu

⁴⁴ ŠIŠIĆ 1896, 21-22; WIENER ANNALEN 1909, 236-237; SETTON 1976, 347-348; NICOLLE 1999, 36; VAUGHAN 2002, 64.

⁴⁵ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 430; FROISSART XV 1967, 252-253, 258-262; TUCHMAN 1984, 266-267.

⁴⁶ DELAVILLE LE ROULX II 1886, 25.

⁴⁷ LIVRE DES FAICTS 1836, 237; WIENER ANNALEN 1909, 237. Da je vojska u Budim stigla krajem srpnja potvrđuju Juvénal i Redovnik iz Saint Denisa koji govore o tri mjeseca putovanja između Francuske i Ugarske, iako bi to u slučaju Redovnika iz Saint Denisa bio kraj lipnja jer, kao što je već ranije spomenuto, on polazak vojske iz Francuske stavlja na kraj ožujka (usp. JUVÉNAL 1836, 408; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 428, 482). Boucicautov biograf s oduševljenjem govori o prijemu kod Sigismunda, a pritom i preuveličava ukupnu snagu kršćanske vojske, govoreći da je Francuza, zajedno s Ugrima i ostalim strancima bilo zajedno 100.000 konjanika (usp. LIVRE DES FAICTS 1836, 237).

⁴⁸ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 482, 484.

vojsku sastavljenu od ugarskih i hrvatskih plemića, među kojima su se isticali već spomenuti ostrogonski nadbiskup i primas Ugarske Ivan Kaniški i njegov brat Stjepan, ugarski palatin Leustahije de Ilsva, ban Hrvatske i Dalmacije Nikola Gorjanski, njegov brat Ivan, mačvanski ban Ivan Morović s bratom Dionizijem, Simon Roszgonyi te Stjepan Lacković. Vlasteli su se pridružili i mnogi građani i pučani iz Hrvatske i Dalmacije od kojih se poimence spominje Nikola Andrijević iz Trogira. Dalmatinski su gradovi također sudjelovali putem svoje mornarice; tako su građani Zadra 20. srpnja 1396. godine poslali galiju *ad partes orientales* kako bi u iduća tri mjeseca služila *domini nostri regis*.⁴⁹

Kada su se svi saveznici okupili u Budimu, ratno se vijeće sastalo u samostanu svetog Nikole kako bi odredilo plan pohoda. Sigismund, koji je držao Ugarsko Kraljevstvo već gotovo deset godina te je stekao iskustvo rata s Osmanlijama, predlagao je obrambenu taktiku. Naime, shvatio je da ih se ne može zaustaviti samo jednim velikim pohodom, već da osmansku sferu utjecaja na Balkanu treba smanjivati postupno. Zbog toga je već radio na okupljanju balkanskih država, poglavito Bosne i Vlaške, u savezništvo s Ugarskom kako bi na taj način stvorio zaštitni kordon prema nadirućim Osmanlijama kojim bi ih se neprestanim vojnim pritiskom s vremenom izbacilo s Balkana. Kao što je već spomenuto, ugarske su ekspedicije redovno nekoliko godina unazad bile upućivane prema jugu kako bi se borile protiv Osmanlija. Međutim, s vremenom je Sigismund uvidio da bi uz pomoć sa Zapada ta borba bila uspješnija te je počeo raditi na okupljanju veće križarske vojske. Ta se vojska tada nalazila u Budimu, no taktika koju su predviđali vođe pohoda nije bila jedinstvena. Sigismund je namjeravao provaliti samo do Srbije kako bi izazvao Bajazida na pokret prema sjeveru. Na taj bi način svježa kršćanska vojska dobila Osmanlije na svome terenu, izmučene od dugog marša, a izbjegla bi se neizvjesnost na teritoriju shizmatika.⁵⁰ Međutim, francuski su vitezo- vi bili nestrpljivi i željni borbe. Iako je Sigismund za cilj pohoda imao učvršćenje kršćanskih snaga na Balkanu, Francuzi su razmišljali kao križari prije tri stoljeća. Naime, puni žara i ideala, smatrali su da nakon pobjede nad Bajazidom, o kojoj izgleda uopće nisu dvojili, treba krenuti prema Siriji, osloboditi Svetu Zemlju i Jeruzalem te krenuti dalje prema Perziji. Iako je Bajazid godinu ranije zaprijetio da će u svibnju napasti Ugarsku, u srpnju 1396. godine njemu nije bilo ni traga, što je Francuze nagnalo da ga nazovu kukavicom te im je samopouzdanje još više naraslo. Usprkos Sigismundovim uvjerenjima da će sultan ipak doći te da ga tako izmorenoga treba pričekati, Francuzi su inzistirali na ofenzivnoj taktici. Tako je Coucy kao predstavnik francuskih križara ustvrdio kako izmijenjeno sultanovo mišljenje o planu napada u svibnju ne treba shvatiti da bi vojska u tom

⁴⁹ FEJÉR 1834, 410; KLING 1906, 21; KLAJČ 1972, 321; GRGIN 1992, 149.

⁵⁰ THWRÓCZ 1746, 222; RELATION I 1967, 450; SETTON 1976, 348; TUCHMAN 1984, 268; VESZPRÉMY 2001, 224-225.

slučaju besposličarila, već da treba činiti junačka djela i protjerati neprijatelja jer to je uostalom i razlog njihova dolaska. Također je istaknuo da su Francuzi, Nijemci i ostali stranci spremni suočiti se s Osmanlijama, a tim bolje ako će ih predvoditi Bajazid jer će time čast njihove pobjede biti veća. Coucyja su poduprli Francuzi, Nijemci, Česi i ostali pa Sigismund nije imao izbora te se morao prilagoditi.⁵¹

Međutim, izgleda da se usprkos Sigismundovoj taktici privlačenja neprijatelja prema sjeveru ipak i ranije razmišljalo o operacijama na Balkanu. Naime, osnova za tu tvrdnju su već spomenuti razgovori i pregovori s Venecijom, a u vrijeme okupljanja križara u Budimu, brodovlje je već plovilo prema Crnome moru. Još 18. svibnja 1396. godine je Senat dao napatuk kapetanu četiriju galija koji se uputio prema Konstantinopolu, uz dodatne upute od 20. srpnja iste godine. Kada dođe tamo treba obavijestiti cara o svojoj misiji, ali i doznati što car zna o dolasku vojske ugarskoga kralja te o kretanju Osmanlija. Zajedno s ostalim kršćanima, koje su činili ivanovci s Roda, đenovežanska kolonija na Kiu te đenovežanski gospodar Lezba Francesco II. Gattilusio, mletačke su galije trebale Osmanlijama zapriječiti prijelaz preko tjesnaca u Europu sve do dolaska kralja i njegove vojske. Međutim, kapetanu je izričito bilo zabranjeno ući Crno more, već se smio zadržavati između Konstantinopola i 20-tak kilometara udaljenog Argironiona. Samo ako je to potrebno kako bi se popratila kraljeva vojska, brodovlje je smjelo doći do Soluna, ali su vojnici smjeli sudjelovati u akciji samo u slučaju opsade neke utvrde i to u suradnji s ostalom križarskom vojskom. Također je mletačke trgovce koji bi se u tom trenutku nalazili na teritoriju pod kontrolom Turaka trebalo obavijestiti kako ne bi stradali oni, ali i njihova roba.⁵² Vidi se da su Mlečani, kao i uvijek, bili iznimno oprezni, poglavito zato što je bilo kakav sukob s Osmanlijama u slučaju neuspjeha križara mogao ozbiljno ugroziti njihovu trgovinu na Istoku. Vjerojatno su baš iz tog razloga u križarskom pohodu sudjelovali gotovo simbolično u usporedbi sa stvarnim mogućnostima. Na taj su način ostali čisti pred kršćanskom Europom i sudjelovali u pohodu, a opet u slučaju pobjede Osmanlija uvijek su se mogli pravdati da je njihova uloga u cijelom pohodu bila neznatna. Ideološka strana pohoda, kao i u mnogim situacijama ranije, nije bila ključan faktor za Veneciju, već je to bio čist trgovački interes. Tako dugo dok Osmanlije nisu ugrožavale njenu trgovinu, Venecija nije marila tko kontrolira Levant. Međutim, kod križara sa Zapada vladalo je veliko oduševljenje i optimizam, pri čemu je nedostajalo uvijek korisnoga opreza i mudrosti ali i zdrave logike. S takvim se stavom križarska vojska uputila prema jugoistoku. To će se naposljetku pokazati kobnim.⁵³

⁵¹ FROISSART XV 1967, 242-244; RELATION I 1967, 443.

⁵² LJUBIĆ 1874, 375, 378; PALL 1969, 190-191.

⁵³ Jedino brodovlje koje je stiglo do Nikopola bilo je ono vitezova ivanovaca pod velikim mešтром Philibertom de Naillacom (1396–1421). On je krenuo s Roda 2. kolovoza te se uputio prema Smirmi i kasnije se pridružio križarskoj vojsci. Usp. POUTIERS 1981, 123.

6. Kretanje križarske vojske od Budima do Nikopola

Isprva je Sigismund namjeravao ići preko Transilvanije i Oršove, pa otuda do Vlaške kako bi prisilio Vlahe da se pridruže križarima. Međutim, taj je put bio puno duži negoli put uz Dunav, a time bi se ujedno Srbima spriječilo da se pridruže Bajazidu. Stoga je vojska odabrala taj drugi put i krajem srpnja ili početkom kolovoza križari su krenuli niz lijevu obalu Dunava. Prethodnicu je vodio Nikola Gorjanski, a slijedili su ga francusko-burgundski odredi, dok je Sigismund sa svojim četama i Neversom činio pozadinu. Froissart govori da je vojska brojala 60.000 konjanika i vrlo malo pješaka. Konvoj s brodovljem koje je prevozilo opremu plovio je Dunavom i pratio vojsku. Križari su se okupili kod Oršove, nekoliko kilometara uzvodno od Željeznih vrata (Đerdapske klisure), kako bi prešla na desnu stranu Dunava. Drugi dio ugarske vojske pod vodstvom transilvanskog vojvode Stibora od Stiborca ipak se uputio prema Vlaškoj gdje su svrgnuli Vlada I, pretendenta kojeg su podupirali Osmanlije. Na prijestolje su vratili Mirču koji se potom pridružio Stiboru i krenuo s njim prema Dunavu. Izgleda da je taj dio vojske kontaktirao kršćansko brodovlje koje se okupilo na ušću Dunava u Crno more. Točno mjesto nije poznato, no vrlo je vjerojatno to bila đenovežanska kolonija Kilija. Ta je flota potom početkom rujna krenula uzvodno po Dunavu te se s glavninom križarske vojske susrela kod Nikopola.⁵⁴

Prijelaz preko rijeke u zapadnu Bugarsku trajao je osam dana. Čim su prešle na drugu stranu, francuske trupe počele su pljačkati i zlostavljati lokalno pravoslavno stanovništvo, otuđujući još više narod koji je već bio neprijateljski nastrojen prema križarima. Zapanjeni takvim ponašanjem, ostali križari ali i svećenici i redovnici molili su Francuze da se obuzdaju, no to je samo prouzročilo daljnju svađu. Cijela je situacija otišla do te mjere daleko da vojska nije niti rasporedila stražu te nije bila poslana nikakva izvidnica. Ukratko, nisu učinjene nikakve sigurnosne mjere kako bi se upoznalo i zaštitilo od neprijatelja na njegovu teritoriju. Nije jasno je li opskrbno brodovlje plovilo dalje od Željeznih vrata, iako se čini da manji brodovi ipak jesu jer se neki manji brodovi spominju kasnije kod Nikopola.⁵⁵

Prema Froissartu, križari su nakon prelaska Dunava napali i zapalili pet ili šest utvrđenih gradova, uključujući i jednu utvrdnu, najvjerojatnije Belogradčik, koja se odupirala sve do pokreta vojske prema Nikopolu. Jedan od braće koji su branili utvrdnu uspio je pobjeći te je o upadu kršćanske vojske obavijestio Bajazida. Iako

⁵⁴ ŠIŠIĆ 1896, 24; FROISSART XV 1967, 244-245; TUCHMAN 1984, 271; NICOLLE 1999, 39; VESZPRÉMY 2001, 225; MUREŞAN 2004, 177.

⁵⁵ FROISSART XV 1967, 245; RELATION I 1967, 452. SETTON 1976, 348; ŠIŠIĆ 1896, 24; TUCHMAN 1984, 269-270; NICOLLE 1999, 38-39. Sigismund je Dunav prešao prije 18. kolovoza jer je tim datumom datirana povelja kojom je „in decensu nostro campestri in regno nostro Bulgariae, propo Neugrad“ braći Nikoli i Jurju Csákyju darovao grad Kereszteg u Bihorskoj županiji (usp. FEJÉR 1834, 349-351).

Froissart spominje da se sultan u to vrijeme nalazio u Kairu, najvjerojatnije je bio kod Konstantinopola gdje je sa svojom vojskom već dvije godine opsjeđao grad. U Aziji nije mogao biti jer savezničko brodovlje nije sudjelovalo ni u kakvoj akciji. Također znamo da mu je trebalo da do Nikopola dođe u tri tjedna nakon pada Rahova početkom rujna, a to je prekratko vrijeme da bi se vojska skupila i prevezla u Europu. Bajazid je za križarski pohod doznao znatno ranije, najvjerojatnije preko svoje obavještajne mreže. Postoji mogućnost da je za nj doznao preko Gian Galeazza Viscontija ili preko uhvaćenih glasnika i poruka između Sigismunda i cara Emanuela II. Okupljanje križarskog brodovlja kod tjesnaca nije moglo biti skriveno pa je i to također bio znak da se nešto događa.⁵⁶

U međuvremenu, prvi veći uspjeh križarske vojske dogodio se kod Vidina, glavnog grada zapadne Bugarske. Njime je još od 1356. godine vladao Ivan Sracimir.⁵⁷ Međutim, usprkos svojoj dokazanoj vjernosti Osmanlijama, Sracimir je, nemajući poriva boriti se protiv znatno nadmoćnijeg neprijatelja, dao otvoriti vrata grada te ga bez borbe predao križarima. Oni su pak izvršili pokolj nad osmanskom posadom i ostavili 300 svojih ljudi u gradu. Taj prvi veliki uspjeh poslužio je kao povod za proglašenje grofa od Neversa i grofa de la Marche te tristotinjak njihovih drugova vitezovima pod zidinama Vidina.⁵⁸

Idući cilj križara bilo je Rahovo (danas Orjahovo), snažno utvrđeni grad udaljen 120 kilometara, do kojeg su stigli u prvim danima rujna. Rahovo je bilo zaštićeno jarkom i opasano dvostrukim zidinama te obrambenim kulama. Posada je bila snažna i dobro opskrbljena. Važnost utvrde bila je u tome što je to bila prva utvrda pod neposrednom kontrolom Osmanlija, a ne vazalnih država. Križari su do Rahova stigli nakon trodnevnog marša. Kada je Filip od Artoisa shvatio da Sigismund kreće prema toj utvrdi, odlučan da Francuzi prvi napadnu grad, noćnim se maršem požurio kako bi stigao prije saveznika. U njegovoj su pratnji bili Filip od Bara i Enguerrand de Coucy te ostala velika gospoda. Do grada su stigli ujutro, baš u trenutku kada su Osmanlije izašli iz utvrde kako bi srušili most preko širokog opkopa. U nadi da će na prepad osvojiti grad, Boucicaut, Artois, Coucy i Bar su s 500 oklopnika izvršili napad te u žestokom okršaju osvojili most. Napad

⁵⁶ FROISSART XV 1967, 246-252; TUCHMAN 1984, 272; NICOLLE 1999, 42.

⁵⁷ Ugarsko-hrvatski kralj Ludovik I. Anžvinac osvojio je Vidin 1365. godine, a Sracimira je zarobio i zatočio u gradu zagrebačkog biskupa Gumniku (Bosiljevo kod Čazme). Nakon pet godina Ludovik se nagodio sa Sracimirom te se potonji vratio u Vidin te je tamo idućih godina vladao kao vazal ugarskoga kralja. Prije odlaska kao jamce na Ludovikovu dvoru ostavio je svoje dvije kćeri. Jedna od njih je ubrzo umrla, dok se drugom kćeri Dorotejom kasnije oženio bosanski ban Tvrtko (1353–1391) (usp. KLAIĆ 1972, 167; ENGEL 2001, 165). Nakon osmanskog osvajanja trnenske Bugarske i vidinska je Bugarska postala sultanova vazalna zemlja te je morala prihvatiti osmanski garnizon na svome teritoriju, a Ivan Sracimir postao je jedan od najvjernijih sultanovih vazala (usp. KUZEV 1971, 121-124).

⁵⁸ FEJÉR 1834, 420-412, 426; LIVRE DES FAICTS 1836, 237; SCHILTBERGER 1859, 51-52.

na zidine branitelji su odbili. Pritom je stradao Boucicautov stjegonoša Hugues de Chevenon koji je zajedno s barjakom i ljestvama pao u jarak. Francuzi nisu mogli dalje sve dok im Sigismund nije poslao pojačanje. Kada se napokon cijela kršćanska vojska okupila pod gradom, branitelji su se nakon petodnevne opsade i molbi kršćanskog stanovništva grada pristali predati Sigismundu pod uvjetom da svi životi i imovina budu pošteđeni. Međutim, Francuzi su prekršili dogovor, opljačkali grad i pobili mnogo stanovnika bez obzira na njihovu dob ili spol. Kasnije su tvrdili da su grad zauzeli na juriš jer su se njihovi vojnici već nalazili na bedemima. Život je spasilo tisuću bogatijih stanovnika pristavši prijeći na kršćanstvo, odnosno katoličanstvo, te obećavši platiti otkupninu. Sam grad je spaljen. Ugri su taj čin shvatili kao uvredu za svog kralja, dok su Francuzi Ugre optužili da su im pokušali preoteti slavu.⁵⁹

Nakon Rahova Sigismund je sve upozorio na opasnost nepromišljenoga i nagloga djelovanja, napomenuvši da iako *iuventutis fervor* može dobivati bitke, *gravitas senectutis* je potrebna kako bi ih se planiralo. Redovnik iz Saint Denisa bilježi da ga Francuzi nisu htjeli slušati te su izjavili kako se im Osmanlije plaše suprotstaviti. Ostavivši u spaljenom gradu posadu od dvije stotine vojnika, zapovjednici i vojska nastavili su put niz Dunav do Nikopola gdje su stigli oko 10. rujna.⁶⁰

7. Nikopol

Nikopol se nalazi s desne strane Dunava, nedaleko od rijeka Olt, koja vodi na sjever preko Vlaške do Transilvanije, te Osam, čija dolina vodi do središnje Bugarske. Zbog svoga povoljnoga zemljopisnog položaja oduvijek je bio sjecište trgovačkih putova ali i značajno strateško središte. U rimska vremena tu je bilo malo mjesto, koje je nakon pada Rimskog Carstva dobilo na značaju jer se nalazilo na samoj sjevernoj granici Bizantskoga Carstva. Grad je 629. godine osnovao car Heraklije (610–641). U XIV. stoljeću bio je dio trnove Bugarske. Osmanlije su ga prvi put opsjeli 1388. godine, ali bezuspješno. Nakon pada Trnova 1393. godine car Ivan Šišman pobjegao je u Nikopol u kojem se odupirao iduće dvije godine. Nakon bitke kod Rovina, Bajazid je na povratku prešao Dunav i 3. lipnja 1395. godine osvojio Nikopol i pogubio Ivana Šišmana. Time je i zadnji dio trnove Bugarske pad pod neposrednu vlast Osmanlija.⁶¹

⁵⁹ Brojka od tisuću zarobljenika zasigurno je preuveličana. Usp. LIVRE DES FAICTS 1836, 237-238; JUVÉNAL 1836, 408; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 492, 494; SCHILTBERGER 1859, 52.

⁶⁰ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 494; SCHILTBERGER 1859, 52.

⁶¹ IMBER 1990, 45; NICOLLE 1999, 42. Prije se Nikopol miješao s Nikopolom ad Istrum, gradom koji je početkom II. stoljeća osnovao car Trajan (98–117). Međutim, pred kraj XIX. stoljeća utvrđeno je da se Nikopolis ad Istrum nalazio pored današnjeg sela Nikjup sjeverozapadno od Velikog Trnova (usp. BESHKOV 1967, 515).

Nikopol se nalazio na gotovo neprobojnoj litici. Na kopnenoj strani litica je bila rascijepljena klancem na dva visa koja su dominirala gradom i strmo se spuštala u ravnicu. Utvrda se u stvari sastojala od dva obzidana i utvrđena mjesta ili grada: većega koji je bio smješten na strmoj obali te manjega koji se nalazio ispod njega. Oba su imala vojne, civilne i vjerske građevine, a u većem je postojao i bazar, to jest ulica s trgovinama i obrtničkim radnjama. Utvrda i grad su predstavljali jedno od strateški najznačajnijih mjesta na donjem toku Dunava ali i najsnažnije utvrđenje na koje su križari dotada naišli. Zidine su nedavno bile obnovljene i ojačane, a dobro snabdjevenom posadom zapovijedao je Dogan-beg. Uvjeren da će sultan doći u obranu tako važnog uporišta, bio je spreman boriti se i čekati njegov dolazak.⁶²

Ono što je križarima nedostajalo, bili su katapult i ostalo opsadno oružje i sprave. Ta je činjenica do danas ostala nerazjašnjena. Zašto križari sa sobom nisu ponijeli opremu za opsadu? Postoji više objašnjenja. Iako oprema nije upotrijebljena, ne mora značiti da je nije ni bilo. Možda se nalazila na brodovlju te su križari jednostavno odlučili ne upotrijebiti je protiv tako čvrsto utvrđenoga grada. Možda su se radije odlučili za opsadu kako bi privukli Bajazida. A možda je doista i nije bilo. Križari su vjerojatno, kao i u mnogim ranijim slučajevima, ponovili stare pogreške. Primjerice, u pohodu na Mahdiju nekoliko godina ranije uopće nisu ponijeli opremu za opsadu. U izvorima koji opisuju raspodjelu novca za pohod spominju se raskošne tkanine, barjaci, vino i hrana, ali o opsadnim spravama nema ni riječi. Možda su smatrali besmislenim vući teške sprave preko cijele Europe da bi ih upotrijebili protiv neprijatelja kojega su smatrali ništavnim i inferiornim. Možda su ih, jednostavno, smatrali nepotrebnima jer su očekivali da će se s neprijateljem susresti na bojnopolju. Maršal Boucicaut nedostatak opsadnih sprava nije smatrao problemom te je govorio da je ljestve lako napraviti te da su vrednije nego bilo kakvi bojni strojevi ako ih upotrebljavaju hrabri ljudi. Francuzi su pomoću tih ljestava pokušali napasti grad, a Ugri su iskopali dva velika rova prema zidinama. Danonoćno su ispaljivali strelice preko bedema grada te kamenje iz improviziranih katapulta, no branitelji nisu davali ikakav znak za predaju. Stoga je jedina moguća taktika bila klasična dugotrajna opsada grada dok braniteljima ne ponestane hrane. Tako se francusko-burgundski kontingent smjestio nasuprot citadeli kako bi u slučaju predaje prvi ušli u grad, dok su se Ugri, Nijemci i ostali saveznici smjestili u odvojenu taboru na obali Dunava nasuprot gradu.⁶³

Redovnik iz Saint Denisa i Jean Juvéнал govore da je opsada trajala sedamnaest dana. Schiltberger govori o šesnaestodnevnoj opsadi, dok Boucicautov biograf

⁶² SETTON 1976, 349; TUCHMAN 1984, 272-273; NICOLLE 1999, 42.

⁶³ LIVRE DES FAICTS 1836, 239; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 494, 496; SETTON 1976, 349-350; TUCHMAN 1984, 273.

spominje da je opsada trajala petnaest dana.⁶⁴ Kako su vjerovali da se Bajazid još uvijek nalazi u Aziji ili barem vrlo daleko, opsada je prolazila bezbrižno i u nedisciplini. Francuski križari zabavljali su se gozbama koje su se odvijale u velikim paviljonima. Plemići su se izmjenjivali u posjetima, uvijek raskošno obučeni, a osmanski zarobljenici iz Rahova čudili su se njihovim dugim zašiljenim cipelama koje su se pružale gotovo pola metra od vrha prstiju. Gostili su se vinom i hranom koja je stizala brodovljem po Dunavu. Svećenici su organizirali procesije oko zidina grada te molili Boga da im pomogne u njihovoj borbi protiv muslimana. Ostatak vojske bio je nediscipliniran. Svoje vrijeme i novac trošili su na prostitutke, igre, kockanje i dovikivanje uvreda neprijatelju. Kolale su glasine da su branitelji očajni te da će se brzo predati. U cijelom tom neredu nisu postavljene nikakve straže, pa su se uhode također pridružile zabavi, a lokalno stanovništvo, otuđeno zbog pljačke i nasilja križara, nije im donosilo nikakve vijesti. Križari su toliko bili uvjereni da im ne prijeti nikakva opasnost od Osmanlija, da je maršal Boucicaut one koji su tijekom opsade javljali o dolasku sultana dao mučiti i bičevati jer negativno utječu na moral vojske. Drugima su pak zbog širenja lažnih glasina odsijecali uši. Iako su kasnije svi ti opisi nereda i nemoralna znatno preuveličavali strani kroničari kako bi se Božjim gnjevom opravdao poraz, sigurno je da organizacija opsade nije bila dobra, a među križarima je vladalo preveliko samopouzdanje i oholost.⁶⁵

U to je vrijeme Bajazid već krenuo prema sjeveru. Nakon što je napustio opsadu Konstantinopola, naredio je okupljanje vojske kod Plovdiva, a Gazi Evren-bega je poslao s lakom konjicom kao prethodnicu kako bi pratio kretanje neprijatelja. Preko Edirna je došao do Plovdiva gdje su se okupile osmanske snage te je preko prijelaza Šipka krenuo prema Trnovu gdje mu se oko 20. rujna pridružio i Stefan Lazarević sa svojim trupama.⁶⁶

Usprkos izvještajima o potpunom nemaru kršćanske vojske za nadolazećeg neprijatelja i stanju u području u kojem su se nalazili, u izvorima se spominju tri izvidničke ekspedicije kršćanske vojske. Prvi takav izvještaj vezan je uz iskusnog Enguerranda de Coucya koji je cijelo vrijeme bio u dobrim odnosima s Ugrima, a posebno s Vlasima koji su poznavali običaje i vojnu vještinu Osmanlija. Prema Froissartu, pošto se umorio od duge opsade, odlučio je u pratnji Renauda de Royea i Jeana de Saimpyja te dviju četa od po 500 kopljanika i strijelaca na konjima krenuti u istraživanje okolice. Vodiči su im bili ugarski izviđači koji su bili dobro upoznati s tim područjem. Doznavši da jaki osmanski odred od 20.000 vojnika

⁶⁴ JUVÉNAL 1836, 408; LIVRE DES FAICTS 1836, 239; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 492, 494; SCHILTBERGER 1859, 52.

⁶⁵ LIVRE DES FAICTS 1836, 239-240; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 496, 498, 500; ŠIŠIĆ 1896, 26; SETTON 1976, 350; TUCHMAN 1984, 274; NICOLLE 1999, 42.

⁶⁶ DUCAE 1834, 51; SETTON 1976, 350; NICOLLE 1999, 42-43.

stiže kroz jedan klanac, Coucy se odlučio na napad. Odvojio je skupinu od 200 konjanika te ju je pod vodstvom Royea i Saimpyja poslao da započne borbu s neprijateljem. Također je naredio da se nakon nekog vremena počnu povlačiti te da Osmanlije namame na potjeru, omogućivši ostatku vojske koja je bila skrivena u zasjedi da ih napadne s leđa koji bi se tako našli u potpunom okruženju. Plan se ostvario te su Osmanlije pretrpjeli težak poraz. Coucyjevi ljudi nisu pokazali milosti ni za koga te su pobili sve što su mogli. Sretni što su preživjeli, predvečer su se vratili u tabor pored Nikopola. Ta je pobjeda prouzročila veliko veselje među križarima, no imala je dvije kobne posljedice: samopouzdanje križara još je više naraslo kao i ljubomora Artoisa prema Coucyju. On ga je optužio da je vojsku doveo u pogibelj te da je htio Neversu preoteti slavu i zapovjedništvo.⁶⁷

Za razliku od Francuza, Ugri su bili nešto oprezniji. Sigismund je, kako navodi Redovnik iz Saint Denisa, poslao prema Trnovu izvidnički odred od 5.000 vojnika na čelu s mačvanskim banom Ivanom Morovićem kako bi doznao nešto više o kretanju Osmanlija. Ban se vratio 24. rujna s viješću da se Bajazid i njegova vojska nalaze šest milja od Nikopola.⁶⁸ Kralj je tada osobno otišao do francusko-burgundskog tabora kako bi saveznike obavijestio da je sultan u blizini. Vijest je križare zatekla tijekom jela, a ubrzo je nastao velik nered kada su pijani vitezovi počeli grabiti svoje oružje i jahati konje spremne na borbu s neprijateljem. Vođe su jedva smirile nadobudne križare da odmah ne krenu u borbu.⁶⁹

Treći spomen izvidničke ekspedicije nalazimo kod Schiltbergera. On govori kako je Sigismund Mirči na njegov zahtjev dopustio da sa skupinom od tisuću vojnika pretraži okolno područje. Kada se vratio, izvijestio je da je vidio dvadeset barjaka te da se pod svakim nalazi deset tisuća ljudi.⁷⁰

Tada se sastalo ratno vijeće, na kojem je Sigismund predložio da se u borbu prvo pošalje Mirčina vlaška pješadija,⁷¹ koja je dobro poznavala i neprijatelja i područje. Ona se trebala sukobiti s neprijateljskom prethodnicom koja se obično sastojala od raznih novaka koje su Osmanlije slali ispred glavnine vojske kako bi izmorili neprijatelja. Sigismund je smatrao da oni nisu dostojni da se s njima bore vitezovi. Kada se te dvije prethodnice izmore, francuski će križari, odmorni i puni snage, krenuti u bitku. Slijedit će ih Ugri i njihovi saveznici kako bi ih

⁶⁷ FROISSART XV 1967, 264-268. Ovaj izvještaj treba uzeti s velikom dozom sumnje, ponajprije zbog odnosa broja vojnika kod sukobljenih strana (500 kršćana i 20.000 Osmanlija), ali i zbog pristranosti Froissarta kojem je Coucy bio pokrovitelj.

⁶⁸ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 502; FEJÉR 1841, 297.

⁶⁹ ŠIŠIĆ 1896, 26-27; FROISSART XV 1967, 312-313.

⁷⁰ SCHILTBERGER 1859, 52.

⁷¹ Postoji vjerojatnost da je, osim iz opravdanih taktičkih razloga, Sigismund namjeravao poslati Vlahe kao prethodnicu jer nije imao povjerenje u svoje vazale te se time htio osigurati kako ga Mirča ne bi napustio usred borbe.

podržali i spriječili spahije da ih ne udare s boka. Taj je prijedlog podržao Coucy koji je kao iskusan ratnik uvidio da je Sigismundova taktika ispravna. I Jean de Vienne je smatrao da će križari biti uspješniji ukoliko poslušaju ugarskog kralja te zajednički napadnu neprijatelja. Međutim, ostali francuski i burgundski vođe gorljivo su se usprotivili kraljevu prijedlogu, smatrajući da on želi preuzeti cijelu slavu pobjede. Artois je smatrao da njemu, kao *connétableu* Francuske, pripada čelni položaj u napadu, a ne običnim vlaškim seljacima. Zasigurno su se pozvali i na zaključke sastanka u Parizu na kojem je određeno da Neversu i njegovoj skupini uvijek treba pripasti položaj prethodnice. Taj je prijedlog podržao i Boucicaut te je Sigismund, uvidjevši da ne može urazumiti svoje zapadne saveznike, popustio pa je dogovoreno da Francuzi sutradan ujutro prvi napadnu osmansku vojsku. Sigismund se potom povukao u svoj tabor kako bi svoje snage pripremio za bitku.⁷² Večer prije bitke, uvidjevši da za njih neće dobiti otkupninu a vjerojatno i zbog pomanjkanja stražara koje je trebalo izdvojiti, križari su pobili zarobljenike iz Rahova. Nijedan kroničar nije spomenuo tko je izdao naredbu za taj pokolj premda se isto tako može pretpostaviti da su zarobljenici stradali u sveopćem metežu i histeriji koja je prethodila borbi. Redovnik iz Saint Denisa i drugi priznaju da se radilo o barbarskom djelu. Taj će čin kasnije skupo koštati kršćanske zarobljenike.⁷³

8. Bitka

Toga 25. rujna 1396. ujutro, prvi u bitku krenuli su francusko-burgundski odredi.⁷⁴ Zaustaviti ih je pokušao maršal kralja Sigismunda koji im je rekao da je

⁷² RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 502; FROISSART XV 1967, 313-315. Schiltberger tvrdi da se Sigismundovu prijedlogu da borbu započnu Vlasi suprotstavio Nevers (kojeg imenuje vojvodom od Burgundije, što će postati tek 1404. godine), koji je odbio prepustiti čast prethodnice bilo kome drugome zato što je stigao iz daleka sa šest tisuća ljudi te je već potrošio mnogo novca. Također je odbio i drugi Sigismundov prijedlog da bitku započnu ugarski odredi koji su već imali iskustva u borbi s Osmanlijama te su najbolje od svih znali kako su naoružani (usp. SCHILTBERGER 1859, 52-53). Sličan izvještaj daje i Jean Juvénal koji spominje da je Sigismund nastojao kao prethodnicu staviti ugarske i njemačke čete koje su se već sukobljavale s Osmanlijama i poznavale njihov način ratovanja, dok Francuzi nisu. Izgleda da Sigismund ipak nije imao veliko povjerenje u svoje trupe, naglasivši da će se francuski odredi ako budu u pozadini snažnije i odlučnije suprotstaviti neprijatelju te će spriječiti možebitan uzmak ili bijeg s bojnog polja. Kao što je već ranije napomenuto, vjerojatno su uzrok nepovjerenju bile vlaške trupe koje Juvénal izrijeckom ne spominje (usp. JUVÉNAL 1836, 409).

⁷³ JUVÉNAL 1836, 409; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 500, 502.

⁷⁴ Danas je općeprihvaćeni datum bitke 25. rujna 1396. godine. Međutim, kao i u mnogo ostalih detalja, izvori i o tome donose različite podatke. Tako primjerice Schiltberger i Boucicautov biograf ne spominju datum bitke. Neke njemačke kronike donose datume koji se nikako ne uklapaju: Martinje, to jest 11. studenoga i Mala Gospa, 8. rujna. Dugo vremena je općeprihvaćen bio 28. rujna i to iz razloga što se taj datum spominje na jednom natpisu u crkvi u Braşovu,

primijećena samo prethodnica te da ne treba brzopleto napadati jer se još ne zna kolika je glavnina neprijateljske vojske. Kralj je poslao novu skupinu izviđača koja bi se trebala vratiti kroz dva sata i donijeti bolje informacije. Uvjeravao je Francuze da Osmanlije nikada neće napasti osim ako ih se ne prisili na to ili ako ne skupe sve svoje snage. Međutim, željni borbe i puni ponosa, Francuzi su se oglušili na savjet koji im je poslao Sigismund. Artois je dao znak za pokret i sam stao na čelo prethodnice, dok su glavninom vojske zapovijedali Nevers i Coucy.⁷⁵ Kada su vidjeli da su Francuzi krenuli u borbu, ostatak saveznika se brže-bolje rasporedio u borbenu formaciju. Desnim je krilom zapovijedao Stjepan Lacković, lijevim vlaški knez Mirča, dok su se u središtu nalazili Sigismund s banom Nikolom Gorjanskim i Hermanom Celjskim te velikim meštrovanovaca Philibertom de Naillacom.⁷⁶ Opisi same bitke ali i brojevi vojnika na obje strane za koje možemo ustvrditi da su više služili kao sredstvo privlačenja pažnje čitatelja a manje kao vjerodostojne činjenice, razlikuju se od izvora do izvora pa nije lako rekonstruirati njezin točan tijek.⁷⁷

a i Ulman Stromer bilježi da se bitka odigrala u četvrtak prije Miholja, dakle 28. rujna. Usp. CHRONIK AUS KAISER SIGMUND'S ZEIT 1862, 359; STROMER 1862, 50; ŠIŠIĆ 1896, 28-29; KLING 1906, 109-110. U mađarsku je historiografiju općeprihvaćeni datum 25. rujna uveo Pál Engel tek 1990. godine (usp. VESZPRÉMY 2001, 227). Međutim, najviše izvora kao datum bitke ističu 25. rujna. Redovnik iz Saint Denisa govori da su vijesti o prisustvu Osmanlija stigle posljednje nedjelje mjeseca rujna 1396. godine, dakle 24. rujna, a bitka se odigrala dan kasnije, 25. rujna (usp. RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 500). Froissart za dan bitke spominje ponedjeljak koji je prethodio Miholju (usp. FROISSART XV 1967, 312). Taj blagdan pada na petak 29. rujna, a ponedjeljak prije je 25. rujna. Taj datum potvrđuje Pruska kronika Johannes von Posilge te Bečki anali koji kao datum bitke bilježe ponedjeljak prije Miholja (usp. POSILGE 1866, 209; WIENER ANNALEN 1909, 236). Detaljnije o određivanju datuma bitke vidi: KLING 1906, 109-110; ATIYA 1934, 149-151.

⁷⁵ FROISSART XV 1967, 313-315. Froissart navodi da je ime maršala kralja Sigismunda bilo Henri d'Estullemchale (usp. FROISSART XV 1967, 313).

⁷⁶ Šišić i Klaić ne spominju Naillaca (ŠIŠIĆ 1896, 29; KLAJČ 1972, 321), no Froissart navodi da se veliki meštar ivanovaca nalazio tik uz Sigismunda (usp. FROISSART XV 1967, 317). Mnogi autori (Atiya, Setton, Nicolle) navode da je Stjepan Lacković zapovijedao transilvanskim odredima, što ne može biti točno, jer je u to vrijeme vojvoda Transilvanije bio Stibor od Stiborca koji je također sudjelovao u bitci kod Nikopola (usp. VESZPRÉMY 2001, 227; ENGEL 2001, 201). Do zabune je najvjerojatnije došlo jer je vojvoda Transilvanije bio Lackovićev otac, također Stjepan, polovicom XIV. stoljeća.

⁷⁷ Tijekom vremena bilo je mnogo pokušaja procjene broja vojnika koji su sudjelovali u bitci kod Nikopola. Sam broj pripadnika križarske vojske, kao i broj osmanske vojske, bio je predmet rasprave iz razloga što ni sami izvori ne daju jednake podatke. Štoviše, brojke se kreću od desetak tisuća do više stotina tisuća vojnika. Još prilikom okupljanja saveznika u Budimu velik je broj okupljenih križara nagnao Sigismunda da u jednom pismu napiše kako bi vojska svojim kopljima mogla zadržati i nebo da ne padne (usp. THWRÓCZ 1746, 222). Najniži broj za kršćansku vojsku daje Johann Schiltberger koji u svojoj kronici piše da je Sigismundova vojska brojila 16.000 vojnika i da je Nevers doveo 6.000, dok za Bajazidovu vojsku daje podatak od 200.000 (usp. SCHILTBERGER 1859, 52). Iako je očigledno da ovaj posljednji podatak ne može biti točan a i sami turski izvori govore o 10.000 osmanskih vojnika, u broj Sigismundove vojske

Boucicautov biograf niječe da su francusko-burgundski odredi krenuli u borbu bez ikakva reda te tvrdi da su se pojavili pred Sigismundom spremni za borbu. Navodi da se sultanova vojska sastojala od više redova. Prvi red je činila laka konjica ili akindžije, iza njih su slijedili pješaci. Između ta dva reda nalazio se

ne bi trebalo imati velike sumnje (usp. NICOLLE 1999, 37). Naime, ipak je Schiltberger kao sudionik pohoda zasigurno bio u prilici saznati broj kršćanske vojske. Redovnik iz Saint Denisa zabilježio je kako je Sigismund htio oformiti prethodnicu kršćanske vojske koja bi se sastojala od 40.000 pješaka koje je poveo sa sobom. Za osmansku vojsku spominje da je, uz velike muke, uspio doznati da se Bajazidova vojska sastojala od 24.000 pješaka u prethodnici, 30.000 konjanika i glavnine od 40.000 vojnika kojom je zapovijedao direktno Bajazid i koju kršćani nisu mogli vidjeti, što bi ukupno činilo 94.000 vojnika u osmanskoj vojsci (usp. RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 500, 504). Njemački kroničar Ulman Stromer cijelu je vojsku procijenio na 30.000 (usp. STROMER 1862, 48). Froissart bilježi da se Bajazidova vojska sastojala od 200.000, a kršćanska od 100.000 vojnika, od čega su Ugri činili 60.000. Istu brojku ponavlja i Boucicautov biograf. Froissart je vjerojatno bio najbliže istini kada je spomenuo sedam stotina francuskih vojnika koji su prvi krenuli u bitku obučeni raskošno kao mali kraljevi (usp. FROISSART XV 1967, 310-311, 315-316; LIVRE DES FAICTS 1836, 237). Međutim, tijekom vremena brojke sudionika neprestano su rasle, pa tako već nekoliko mjeseci nakon bitke Philippe de Mézières navodi da je ugarski kralj imao 150.000 vojnika, kao i sultan Bajazid (usp. MÉZIÈRES 1967, 452). *Cronaca Carrarese* oca i sina Galeazza i Bartolommea Gatarija govori o 84.000 vojnika, dok u *Annales Estenses* nailazimo na podatak da se Bajazidova vojska sastojala od nevjerojatnih 400.000 vojnika i da je bitka trajala sedam dana (usp. SETTON 1976, 351-352). Engleski kroničar Thomas Walsingham spominje pak 350.000 Osmanlija i 100.000 kršćana. Ipak, najveću pogrešku nije učinio u vezi s brojkama, već sa samim ishodom bitke. Naime, među svim izvorima on jedini spominje pobjedu kršćana (usp. WALSINGHAM 1864, 217). Što se historiografije tiče, stariji autori više su se priklanjali većim brojkama. Tako je Alois Brauner, čija je doktorska disertacija prvi značajan doprinos povijesti nikopolskog pohoda, kršćansku vojsku procijenio na 100.000, a tursku na oko 130.000 sudionika. I Delaville Le Roulx spominje 100.000 kršćana, dok broj Osmanlija procjenjuje na 110.000 (usp. DELAVILLE LE ROULX I 1886, 265-266). Šišić navodi isti broj za osmanske snage, no navodi brojku od 120.000 kršćanskih vojnika, od čega je kraljeva vojska (banderiji) činila 36.000, plaćenici 26.000, transilvanski pješaci 16.000, Francuzi 14.000, Nijemci 6.000, njemački i češki plaćenici 12.000 te Vlasi pod Mirčom 10.000 (usp. ŠIŠIĆ 1896, 22). I Atiya u svojim radovima donosi slične podatke. On procjenjuje da je francusko-burgundski udio iznosio 10.000 vojnika, Nijemci su činili 6.000, Englezi 1.000, Ugri 60.000, Vlasi 10.000, a poljski, češki, španjolski i talijanski dobrovoljci i plaćenici još dodatnih 13.000. Prema tome, kršćanska bi vojska brojila 100.000 vojnika, dok tursku vojsku procjenjuje na 110.000, a te je brojke preuzeo i Runciman (usp. ATIYA 1934, 67, 69; RUNCIMAN 1990, 457). Vjekoslav Klaić spominje 60.000 križara i 100.000 Turaka (usp. KLAJČ 1972, 321). Prvi koji je drastično snizio te velike brojke bio je Gustav Kling koji je kršćansku vojsku procijenio na između 8.000 i 9.000, a Bajazidovu na između 16.000 i 20.000 (usp. KLING 1906, 24, 81). Velike brojke pobio je i Rosetti koji je posjetio samo poprište bitke i ustvrdio da tamo nema mjesta za 100.000 ljudi, a kamoli za dvije tolike vojske te je procijenio da je svaka strana brojila između 10.000 i 20.000 vojnika. Bitku iz 1396. godine usporedio je s onom koja se na istom mjestu, ali na široj fronti, odvijala 1877. godine tijekom rusko-turskog rata kada su turske snage brojile 8.000, a ruske 10.000 vojnika (usp. ROSETTI 1938, 633-636). U svakom slučaju, brojke koje daju Kling i Rosetti bliže su istini kada se u obzir uzmu kapacitet i mogućnosti logističke podrške krajem XIV. stoljeća. Slične brojke daju i ostali povjesničari. Usp. SETTON 1976, 353; HOUSLEY 1992, 76; RILEY-SMITH 1992, 232; NICOLLE 1999, 37; DEVRIES 2003b, 160.

velik broj zašiljenih kolaca koje su Osmanlije zabili u zemlju u visini konjskog trbuha kako bi oslabili juriš francuskih konjanika. Strijelci, njih 30.000 prema Boucicautovu biografu, nalazili su se u trećem bojnom redu, a glavninu vojske pod sultanovim zapovjedništvom činili su spahije i janjičari. Križari su se prvo sukobili s akindžijama, no zaustavili su ih strijele i kolci te je većina morala sjašiti i nastaviti pješke. Kada su Ugri vidjeli kako je bitka započela, napustili su bojište. Međutim, Boucicaut je ohrabrio svoje trupe te su se Francuzi probili kroz red kolaca. Svoj opis bitke Boucicautov biograf, očito pristran, nastavlja podvizima i hrabrošću Boucicauta, Neversa, Artoisa, Coucyja i ostatka francuskih i burgundskih vitezova. Bajazid se isprva htio povući, no kada je saznao koliko malo vojnika križari imaju te kako ih je Sigismund napustio, uveo je nove trupe u bitku, pa je otada odnos Osmanlija i kršćana bio dvadeset prema jedan. Kršćane je uspio poraziti zbog brojčane nadmoći, iako je pritom stradalo 20.000 njegovih vojnika.⁷⁸

I Redovnik iz Saint Denisa spominje zabijene kolce te navodi da se Bajazid nalazio u pozadini, skriven iza brežuljka. Kada su Francuzi napali, kolci su srušili njihove konje. Kroničar hvali borbenost osmanske prethodnice, no Francuzi su ih nadjačali, ubivši pritom 10.000 neprijatelja. Zatim su hitro, bez razmišljanja i pregrupiranja krenuli na osmansku konjicu za koju su vjerovali da se nalazi pod zapovjedništvom sultana. Nadali su se da će brzina njihova napada nadoknaditi brojčanu prednost Osmanlija. Neprijateljska je konjica pretrpjela gubitak od 5.000 ljudi te je ostatak vojske počeo bježati. Coucy i Vienne predlagali su odmor kako bi se uspostavio red i omogućilo Sigismundu da stigne sa svojim postrojbama. Međutim, mlađi vitezovi, puni žara i vjerujući da je pobjeda nadohvat ruke, inzistirali su na potjeri. Naime, kako nisu znali točne podatke o brojčanoj snazi neprijatelja, mislili su da je riječ o cjelokupnoj sultanovoj vojsci. U teškim oklopima krenuli su prema vrhu brežuljka, no kada su stigli dočekao ih je šok. Iza uzvisine nalazio se sam sultan Bajazid s odredima spahija i janjičara. U tom trenutku „lav u njima pretvorio u plašljivog zeca“ te su shvatili da im valja spašavati živote. Njihovi zapovjednici nisu ih mogli ponovno staviti u redove. Ostali saveznici su počeli bježati natrag prema Dunavu, a Francuzi su ostali boriti se s neprijateljem. Izmoreni od napornog uspona i potjere u teškim oklopima, ubrzo su se našli u osmanskom okruženju te je poraz bio neminovan. Kada je neprijatelj došao do grofa od Neversa, pripadnici njegove družine pali su na koljena i molili za njegov život. Poštedjeli su ga, kaže Redovnik, jer im je bilo dosta krvoprolića. I ostatak Francuza slijedio je Neversov primjer te su se predali. Neki križari uspjeli su pobjeći do brodovlja na Dunavu, no toliko ih se pokušalo ukrcati da su brodovi potonuli pod njihovom težinom.⁷⁹

Froissart smatra da su križari poraženi zato što je u borbu krenulo samo sedam stotina Francuza koji nisu htjeli pričekali ugarsku vojsku koja se, prema njemu,

⁷⁸ LIVRE DES FAICTS 1836, 239-242.

⁷⁹ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 504-514.

sastojala od 60.000 vojnika. Poraz kod Nikopola uspoređuje s porazom kod Roncesvallesa, iako napominje da su se Francuzi hrabro borili i da su ubili mnogo Osmanlija. Pobijedili su neprijateljsku prethodnicu i natjerali je u bijeg. Slijedili su Osmanlije do doline gdje se nalazio Bajazid s glavninom vojske. Htjeli su se vratiti, no ubrzo su se našli okruženi sa svih strana. Froissart opisuje hrabrost francuskih vitezova tijekom bitke, no istovremeno ih kudi zbog njihove nepromišljenosti i činjenice što nisu čekali ugarsku vojsku. Gdje je tijekom bitke bio Sigismund i je li uopće sudjelovao u bitci? Boucicautov biograf i Redovnik iz Saint Denisa optužuju Ugre za poraz, ali Froissart navodi kako su tijekom bitke do Sigismunda stigli glasnici da ga obavijeste o stanju na bojištu i da su ga našli bijesna zbog nepromišljenosti njegovih saveznika koji su se tako našli odsječeni od njega. Ubrzo su do tabora počeli stizati odbjegli vojnici te, uvidjevši da više nema nikakve mogućnosti za pobjedom, odlučio je pobjeći kako bi izbjegao zarobljeništvo ili smrt. Jedva je pobjegao Osmanlijama koji su poubijali sve one koji su ga slijedili do obale Dunava.⁸⁰

I Juvénal ponavlja sličnu priču. Francuzi su činili prethodnicu i hrabro se borili protiv Osmanlija sve dok ih oni nisu brojčano nadmašili deset puta. Pozadina, koju su činile Sigismundove snage, napustila je bojište i uopće nije sudjelovala u bitci, prepustivši tako Francuze na milost i nemilost neprijatelju.⁸¹

Međutim, Johann Schiltberger, sudionik bitke, tvrdi da je Sigismund, čuvši da se Nevers predao, uzeo ostatak vojske i pobijedio 12.000 pješaka koji su bili poslani da mu se suprotstave. Pritom je stradao Schiltbergerov gospodar Lienhart Richtartinger. Kralj je nakon pobjede nad pješacima nastavio borbu s osmanskim konjanicima. Kada je Bajazid vidio da ugarski kralj napreduje, mislio je pobjeći, no tada je u borbu ušao njegov vazal Stefan Lazarević s 15.000 odabranih ljudi.⁸² Ubrzo je srušen kraljevski barjak te je Sigismund pobjegao brodom niz Dunav te se kasnije preko Konstantinopola vratio u svoje kraljevstvo.⁸³ Također se spominje da su, uvidjevši da će poraz kršćanskih snaga brzo uslijediti, bojište prvi napustili Vlasi pod Mirčom, a ubrzo su im se pridružilo i desno krilo pod Stjepanom Lackovićem. I velik dio središnjice im se pridružio, dok su se uz kralja ostali boriti Nikola Gorjanski i Herman Celjski.⁸⁴ Kasnije im se ta vjernost višestruko isplatila.

⁸⁰ FROISSART XV 1967, 315-317.

⁸¹ JUVÉNAL 1836, 409.

⁸² Zanimljivo je spomenuti da je Stefan Lazarević bio rodbinski povezan s objema sukobljenim stranama. Njegove sestre, Olivera-Despina i Teodora-Jelena bile su udane za sultana Bajazida, odnosno za Nikolu Gorjanskog.

⁸³ FEJÉR 1834, 421, 427, 459; LAONICI CHALCOCONDYLAE 1843, 75-76; SCHILTBERGER 1859, 523-524.

⁸⁴ ŠIŠIĆ 1896, 31.

Kao što je već spomenuto, opisi bitke razlikuju se u izvorima. Stoga, nije lako rekonstruirati tijek bitke, položaje ili broj vojnika, trupe koje su u bitci sudjelovale, iako su sami izvještaji nastajali iz usta samih sudionika. Izgleda da je osmansku vojsku činilo više borbenih linija. U prvoj su se nalazili pješaci iza kojih je bio postavljen red kolaca kako bi se suzbio napad europske konjice. Nakon toga je išao red lake konjice ili akindžija, dok su iza njih bili odredi spahija. Rumelijskim spahijama, koji su se iz razloga što se bitka vodila na europskom tlu nalazili na desnoj strani, zapovijedao je Bajazidov sin Sulejman, uz pomoć Ali paše i rumelijskog beglerbega Furuza. Anadolijским jedinicama spahija, koje su se nalazile s lijeve strane, zapovijedao je Bajazidov drugi sin Mustafa, uz pomoć anadolijskog beglerbega Kara Timurtaš paše.⁸⁵ Bajazid se s janjičarima nalazio u pozadini gdje su se nalazile i rezervne trupe pod zapovjedništvom srpskog kneza Stefana Lazarevića.

Križarskoj su vojsci na čelu bile francusko-burgundske trupe, a u pozadini Sigismund koji je zapovijedao Ugrima, Nijemcima, Česima, Poljacima i Ivanovcima. S bočne su mu strane bile vlaške trupe pod Mirčom i druge trupe pod Stjepanom Lackovićem. Iako je cijelo vrijeme savjetovao oprez i zajedničko djelovanje, izgleda da su francusko-burgundske trupe željne slave bez nekog reda prve krenule u napad, smatrajući da će se lako obračunati s osmanskim pješaštvom i lakom konjicom. To im je i pošlo za rukom, no njihov je nalet zaustavio red kopalja. U tom trenutku borbe neki su križari popadali sa svojih konja, dok su drugi svojevrijedno sjašili i počeli uklanjati prepreke. Međutim, osmanski bojni red nije bio razbijen, već su se jedinice brzo organizirale na vrhu brežuljka. Zasižno misleći da će uspjeti pobijediti ostatak neprijateljske vojske, križari su umjesto da su poslušali savjet iskusnijih ratnika kao što su bili Coucy i Vienne krenuli u potjeru za neprijateljem. Izmučeni od trčanja uzbrdo u teškim oklopima stigli su do vrha brežuljka te prvi put ugledali glavninu neprijateljske vojske. U napad su tada krenuli janjičari, a s lijeve i desne strane pridružili su im se spahije. Križari su se ubrzo našli u okruženju i bitka je ubrzo bila gotova.

U borbi su sudjelovale i ugarske jedinice, no s određenim zakašnjenjem jer su francusko-burgundske trupe požurile u borbu bez dogovora s ostalim saveznicima.⁸⁶ Zasižno je to zakašnjenje razlogom što su Redovnik iz Saint Denisa i Boucicautov biograf optuživali Ugre za poraz, dok je Froissart ipak za poraz optužio nepromišljenost Francuza i Burgundana. Međutim, ugarske trupe bile su oslabljene bijegom Stjepana Lackovića i vlaškog kneza Mirče koji je uvidio da je bitka izgubljena te je na taj način vjerojatno htio sačuvati svoju vojsku

⁸⁵ NICOLLE 1999, 49-51.

⁸⁶ Osim Schiltbergera, dokaz da su se ugarske snage sudjelovale u bitci dolazi od samog Sigismunda koji u jednoj povelji iz 1412. godine spominje veliko krvoproliće i pokolj svojih snaga koji se dogodio kod Nikopola (usp. FEJÉR 1834, 342-343).

pretpostavivši da će sultan nakon pobjede krenuti dalje prema njegovoj Vlaškoj. U obzir se također treba uzeti i slaba lojalnost Sigismundu koja je postojala kod te dvojice.⁸⁷ Tako oslabljen, Sigismund se nije mogao uspješno suprotstaviti osmanskim snagama i pomoći zapadnim saveznicima, a pogotovo nakon ulaska Lazarevićevih trupa u bitku. Kralj se tada povukao prema Dunavu te se ukrcao na brod i pobjegao.

Bitka kod Nikopola je prema Froissartu trajala tri sata. U njoj je poginulo mnogo križara i njihovih vođa, ali se čini da su osmanske postrojbe, većinom pješaci u prethodnici, pretrpjele čak i veće gubitke. Tako Boucicautov biograf spominje 20.000 poginulih osmanskih vojnika, Redovnik iz Saint Denisa više od 30.000, a Froissart govori da je na svakog poginulog križara bilo trideset poginulih Osmanlija. Iako su ti podaci očito nemogući i pretjerani, neke kronike spominju i brojke između 40.000 i 60.000 poginulih.⁸⁸ Sve su one, dakako, usklađene s pretjeranim brojkama svih vojnika koji su u bitci sudjelovali. Među poginulima ističe se Jean de Vienne, admiral Francuske, koji je, noseći stijeg Djevice Marije šest puta odbijao napade neprijatelja, da bi na kraju poginuo, a tijelo mu je pronađeno kako čvrsto drži barjak.⁸⁹ Također su poginuli Guillaume de la Trémoille, maršal Burgundije, i njegov sin, potom Filip od Bara, Odard de Chasseron, admiral Flandrije, Jean de Cadzand, veliki prior teutonskog reda, te sir de Montcavrel, vitez iz Artoisa, koji je sina prisilio da napusti bojište i da spasi život, no mladić se na kraju utopio u Dunavu. U osmansko zarobljeništvo pali su Ivan od Neversa, Artois i de la Marche, Enguerrand de Coucy i Henrik od Bara, Guy de la Trémoille, Boucicaut te mnogi drugi.⁹⁰

Poraz kršćanskih snaga dogodio se iz više razloga. Jedan je zasigurno mladost i neiskustvo vođa iz Francuske i Burgundije koji su, zaslijepljeni mogućnošću pobjede nad neprijateljem i slave koju bi nakon toga stekli, odbacili sve savjete koje su predlagali njihovi saveznici, ponajprije Sigismund ali i njihovi stariji suborci poput Coucyja i admirala Viennea. Također treba istaknuti i neslogu koja je vladala između dviju savezničkih grupacija ali i odsustvo bilo kakve koordinirane akcije križara. Čak i ako zanemarimo očite pogreške u strategiji i taktici, kretanje kršćanskih snaga u bitci kod Nikopola bilo je daleko od usklađenoga. Tu ponovno krivnju snose francusko-burgundski križari koji su prerano krenuli u borbu. Zapravo bi se moglo zaključiti da su na kršćanskoj strani sudjelovale

⁸⁷ Mirča se nije ugodno osjećao kao Sigismundov vazal, dok je Lacković ranije bio stao na stranu protivnika Sigismundove pokojne supruge kraljice Marije tijekom građanskog rata, iako je kasnije promijenio stranu i stekao kraljevo povjerenje.

⁸⁸ LIVRE DES FAICTS 1836, 242; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 518; KLING 1906, 108; FROISSART XV 1967, 315-316, 320, 323; RELATION I 1967, 479.

⁸⁹ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 514.

⁹⁰ FROISSART XV 1967, 317-320; NICOLLE 1999, 60; VAUGHAN 2001, 71.

dvije odvojene i neovisne grupe koje su zbog toga neprijatelju bile lagan plijen. Međutim, također ostaje dojam da Sigismund i njegove pristaše ipak nisu učinili sve da svoje francuske i burgundske suborce uvjere u ispravnost svoje taktike. Ipak su uložili bili golemi.

U obzir također treba uzeti konfiguraciju terena koja križarima također nije išla u korist. Iza njih je bio Dunav koji im je onemogućavao brzo povlačenje, a ispred njih uzvisina iza koje je bila sakrivena glavna osmanskih snaga. Podbacila je i kršćanska logistika jer križari nisu sa sobom donijeli sprave za opsadu, ili barem ne dovoljno, a morali su pretpostaviti da će na svome putu nailaziti na dobro utvrđene gradove koje treba osvojiti kako bi se osigurala pozadina. Za poraz donekle krivnju snose i obavještajne ekspedicije koje nisu donijele točne informacije o broju neprijateljskih vojnika. Ni informacije gdje se nalazi sultan i njegova vojska nisu bile pravovremene.

I naposljetku, možda i najvažniji čimbenik poraza kršćanskih snaga bila je činjenica da su Osmanlije bili vojnički i taktički superiorniji. Nekoliko je stoljeća europskim bitkama dominirala teška konjica koja je iznenadnim napadom vrlo često osiguravala pobjedu. Naime, pješništvo koje im se trebalo suprotstaviti jednostavno bi pobjeglo i raspršilo se kada su ugledali vitezove u teškim oklopima kako na konjima jašu prema njima ili bi neprestanim napadima konjica jednostavno izmorila obrambene linije neprijatelja koje bi tada bilo lako razbiti. Međutim, iako su i u Europi XIV. stoljeća generali uspijevali pronaći načine kako da se pješništvo uspješno suprotstavi konjici, Francuzi još nisu prihvatili nove taktike koje su se temeljile na pješništvu. Tako su i francusko-burgundski vođe u bitci kod Nikopola vjerovali da nadmoć na bojnopolju leži u teškoj konjici i u snažnome iznenadnom napadu kojim bi se razbili neprijateljski redovi.⁹¹ Međutim, suočena s organiziranim i lako pokretnim osmanskim jedinicama te redom kopalja koji je zaustavio njihovo snažno nadiranje, križarska konjica jednostavno nije imala šanse. Tromi vitezovi u teškim oklopima, izmučeni od borbe i potjere uzbrdo, bili su laka meta za neprijatelja. Stoga je poraz križara, koji su više pažnje posvećivali raskošnoj opremi, prepuni ponosa i samopouzdanja, nemoralna i nesloge, od nadmoćne osmanske vojske čijoj disciplini, uvježbanosti i taktici nisu mogli parirati, bio neminovan.

9. Događaji poslije bitke i Sigismundov povratak

Međutim, najgore za križare je tek slijedilo. Bajazid je nakon pobjede izdao tri naredbe. Prva je bila da se idući dan pred njega izvedu svi zarobljenici, druga da se pažljivo pregleda mrtve i odvoji plemiće kako bi ih on mogao pogledati, a treća

⁹¹ DEVRIES 2003a, 25-26.

je naredba glasila da se među poginulima posebno potraži ugarskog kralja, ako ga se tamo ne nađe, da se posebno ispituju svi zarobljenici kako bi se utvrdilo je li mrtav ili je živ. Nakon toga odlučio je osobno poći na poprište bitke jer mu je bilo rečeno da je izgubio mnogo svojih ljudi. Kada je stigao na bojište, uvjerio se da je to istina jer je na jednoga kršćana poginulo trideset njegovih vojnika. Zakleo se da će ih osvetiti, a otkriće ubijenih zarobljenika iz Rahova još ga je dodatno razbjesnilo te je ponovio naredbu da se idućeg jutra svi zarobljenici izvedu pred njega i ubiju bez milosti. Među zarobljenicima nalazio se i Jacques de Helly, francuski vitez koji je služio sultanova oca Murata I. Njega su osmanski vojnici prepoznali i doveli pred sultana koji ga je također prepoznao i odlučio ga iskoristiti da potvrđuje identitet zarobljenih vođa za koje će zatražiti veliku otkupninu.⁹²

Što se samog broja zarobljenika tiče, izvori se kao i u mnogim drugim detaljima znatno razlikuju. Zapadni izvori daju brojke od 400 do 12.000. Redovnik iz Saint Denisa govori o 3.000 koji su odmah ubijeni, dok osmanski povjesničar Nešri bilježi da je zarobljeno preko 2.000 kršćana.⁹³ Svi su ti zarobljenici izvedeni pred Bajazida, goli ili samo u košuljama, vezani u skupine od trojice ili četvorice, s konopom oko vrata. Na sultanov znak, krvnici su kršćanima odrubljivali glave, a u nekim su ih slučajevima klali ili odsijecali im udove. Taj se prizor odvijao i pred zarobljenim plemićima. U jednom trenutku je Nevers prepoznao Boucicauta

⁹² FROISSART XV 1967, 322-324. Froissart navodi da su skupinu plemića koji su pošteđeni zbog otkupnine činili Nevers, Artois, de la Marche, Coucy, Henrik od Bara, Guy de la Trémoille i još dvojica, što je ukupno osam plemića. Schiltberger spominje kako je Nevers nakon poraza zamolio sultana da poštedi život nekolicini koje će izabrati. Bajazid mu je to dopustio te je Nevers tada izabrao dvanaesticu svojih sunarodnjaka te dvojicu koje Schiltberger naziva Stefan Synüher i Hannes von Bodem (usp. SCHILTBERGER 1859, 55; FROISSART XV 1967, 325). Što se tiče ove posljednje dvojice, Delaville Le Roulx ih je, prema bilješki profesora Bruuna u engleskom prijevodu Schiltbergerova djela, identificirao na sljedeći način: za Stefana Synühera smatra da se radi o nećaku Stjepana Lackovića – Stjepanu od Šimontornje, a Hannes von Bodem je identificiran kao Ivan Sracimir (zbog imena Hannes-Ivan i Bodem-Vidin, grad u kojem je stolovao). Usp. DELAVILLE LE ROULX II 1886, 84-85; THE BONDAGE AND TRAVELS 1879, 112. Međutim, kod tih identifikacija postoji nekoliko problema. Synüher ne može biti Šimontornja, koji je pobjegao zajedno sa Lackovićem s bojnog polja i ubrzo sudjelovao u dogovorima s Ladislavom Napuljskim, za što nalazimo potvrdu u nekoliko Sigismundovih isprava (usp. FEJÉR 1834, 417, 559, 750). Čak i da je pao u zarobljeništvo, ne bi stigao biti oslobođen na vrijeme da sudjeluje u tim događanjima. Što se tiče Hannesa von Bodema, za njega postoje dva kandidata. On bi mogao biti Ivan Sracimir, koji se nakon predaje Vidina mogao priključiti križarskoj vojsci. Međutim, u njemačkom izvorniku Schiltbergera Vidin je nazvan Pudem, a ne Bodem. Drugi kandidat je Boucicaut (Jean le Maingre), za kojega iz više izvora znamo da ga je upravo Nevers prepoznao i izdvojio iz skupine koja je trebala biti pogubljena te mu na taj način spasio život (usp. FROISSART XV 1967, 327-328; LIVRE DES FAICTS 1836, 242-243; RABBI JOSEPH 1835, 253). To gotovo sigurno ne bi učinio za Ivana Sracimira. Međutim, problem kod ove identifikacije jest taj da Boucicauta ranije u izvorniku Schiltberger naziva Hans von Putzokardo. Dakle, ako se ravnamo prema imenu, sigurniji kandidat je Ivan Sracimir, no ako u obzir uzmemo priču, vjerojatnije je da je Hannes von Bodem Boucicaut.

⁹³ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 518; NICOLLE 1999, 68.

i bacio se na koljena pred sultanom moleći ga da poštedi maršala jer za njega može dobiti veliku svotu novca kao otkupninu budući da se radi o osobi koju francuski kralj iznimno cijeni i voli. Bajazid je pristao na Neversovu molbu te je Boucicaut izdvojen među one koji nisu trebali biti pogubljeni.⁹⁴ Među sretnicima koji su bili pošteđeni bio je i tada šesnaestogodišnji Johannes Schiltberger, kojega je zamijetio Bajazidov sin te je odveden među ostale dječake jer nitko mladi od dvadeset godina nije smio biti ubijen. Schiltberger je svjedočio tom pokolju te govori da je trajao od jutra do večeri. Zabilježio je i to da je vidio bavarskog plemića Hansa Greiffa, vezanog istim konopom s još četvoricom. Kada je uvidio što im se sprema povikao je svima koji su čekali na smrt da se ne boje jer danas liju krv za kršćansku vjeru te da će uz Božju pomoć otići u nebo. Kada je završio s govorom, kleknuo je te je bio pogubljen zajedno s četvoricom svojih drugova. Schiltberger govori kako su sultanovi savjetnici, vidjevši koliko je krvi proliveno i da se tome ne nazire kraj, pali ničice pred Bajazida i preklinjali ga da zaboravi na svoj bijes jer će na sebe navući Božju osvetu. Pristao je na njihove molbe i naredio da se prestane s ubijanjem. Tada je uzeo dio zarobljenika, među kojima i Schiltbergera, a ostatak ostavio svojim ljudima.⁹⁵ Froissart govori da je ubijeno više od tri stotine zarobljenika različitih nacionalnosti, Redovnik iz Saint Denisa spominje preko 3.000 ubijenih zarobljenika, a Schiltberger navodi da je ubijeno čak 10.000 ljudi. Vjerojatno je ubijena petina zarobljenika na što je Bajazid imao pravo prema islamskom zakonu, iako su možda Osmanlije to i premašili zbog velikog broja njihovih poginulih u bitci. Dakle, broj od 3.000 ubijenih zarobljenika i nije tako nemoguć.⁹⁶

Zarobljenici su nakon bitke odvedeni do Hadrianopola (Edirne) gdje su se zaustavili na petnaest dana. Sljedeća postaja je bila Galipolje gdje su zarobljenici ostali dva mjeseca zatočeni u kuli. Plemići su bili smješteni u gornjim prostorijama kule, dok se tri stotine običnih zarobljenika, među kojima je bio i Schiltberger, nalazile zatvoreno ispod njih.⁹⁷ Neke je zarobljenike Bajazid poslao kao dar sultanu u Egipat. Naime, mletački trgovac s Krete, Emmanuele Piloti spominje da ih je vidio dvije stotine zarobljenika, od kojih su većina bili Francuzi i Talijani,

⁹⁴ LIVRE DES FAICTS 1836, 242-243; FROISSART XV 1967, 327-328.

⁹⁵ SCHILTBERGER 1859, 55.

⁹⁶ RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 518; SCHILTBERGER 1859, 56; FROISSART XV 1967, 327; NICOLLE 1999, 68-69. DeVries govori i o mogućoj brojci od 5.000 ubijenih zarobljenika (usp. DEVRIES 2003b, 165-166). Delaville Le Roulx prema raznim kronikama i dokumentima sastavio popis od oko 320 osoba koje su sudjelovale u pohodu od kojih je osamdesetak, dakle četvrtina, poginula ili umrla tijekom same ekspedicije (usp. DELAVILLE LE ROULX II 1886, 78-86). Dakako da taj podatak ne može poslužiti za davanje točnih sudova o broju poginulih, no na osnovi toga se može procijeniti da se kući nije vratilo između četvrtine i trećine sudionika pohoda.

⁹⁷ SCHILTBERGER 1859, 56.

svi mladi i lijepi, odabrani za napredovanje u mamelučkom sustavu. Piloti kaže da je uspio razgovarati s njima, no nažalost ne bilježi što su mu rekli.⁹⁸

Kao što je već spomenuto, kralj Sigismund uspio se spasiti bijegom s bojnog polja, ostavivši iza sebe svu svoju prtljagu, zlatne i srebrne tanjure, dragulje i sve ostalo. Imao je sreće ukrcati se na brod ivanovaca koji su ranije stigli s namirnicama.⁹⁹ S njim su se ukricali veliki meštar ivanovaca Phillibert de Naillac te ostrogonski nadbiskup Ivan Kaniški i njegov brat Stjepan. U drugom su ih brodu slijedili Nikola Gorjanski i Herman Celjski.¹⁰⁰ Pobjeći su također uspjeli Ivan III. od Nürnberga, Ivan Gorjanski, Oswald von Walkenstein, Stibor od Stiborca, Demetar Bubek i Poljak Toma Kulski. Postoji i priča o poljskom vitezu Svantoslavu kojemu je, kada se pokušao popeti na brod, netko sjekirom ozlijedio ruku, a on je, unatoč tomu, uspio preplivati Dunav i vratiti se kući. Međutim, iako su neki uspjeli pobjeći, dio Ugra, na čelu s palatinom Leustahijem de Ilsva, pao je u zarobljeništvo. Za njih je kasnije određena otkupnina od 50.000 dukata koju su ugarski plemići na sastanku u Füleku (Filekovo u današnjoj Slovačkoj) 1. listopada 1397. godine odlučili platiti.¹⁰¹

No povratak kući nije bio lagan. Oni koji su se vraćali kopnom suočavali su se s neprijateljstvom i pljačkom vlašskog i transilvanskog stanovništva, zima je brzo došla a i divlje zvijeri uzimale su svoj danak. Opljačkani i gladni, mnogi su umrli putem, a prvi srdačan doček preživjeli su križari dočekali u Beču i dalje u Češkoj i Njemačkoj. Malo ih se vratilo kućama. Među tom malobrojnom skupinom bio je i falački grof Ruprecht Pipan koji se u prosjačkim dronjcima vratio kući u Amberg, a samo je nakon nekoliko dana provedenih kući umro.¹⁰² Vojnici koji su pali u zarobljeništvo doživljavali su različite sudbine – ubijani su, prodavani kao robovi, čuvani za otkupninu ili su, poput Schiltbergera, priključeni osmanskoj vojsci. Među onima za koje je tražena otkupnina vjerojatno je bio i nećak Trogiranina Luke *de Michazo*. Naime, on je 2. ožujka 1399. godine posredstvom Mletačke Republike poslao 200 dukata na istok kako bi otkupio nećaka iz osmanskog zarobljeništva.¹⁰³ Iako se u dokumentu izričito ne spominje da je mlađi *de Michazo* zarobljen u bitci kod Nikopola, može se s velikom

⁹⁸ SETTON 1976, 356, bilj. 136.

⁹⁹ FROISSART XV 1967, 317, 320-321.

¹⁰⁰ KLAJČ 1972, 322. Ulman Stromer iz Nürnberga spominje da se u brod sa Sigismundom ukrcao zagrebački biskup (*pischoff von Agram*), no tu je očito došlo do zabune zbog sličnosti izgovora njemačkog naziva za Zagreb (Agram) i Ostrogon (Gran) (usp. STROMER 1862, 49).

¹⁰¹ DELAVILLE LE ROULX II 1886, 47-48.

¹⁰² FROISSART XV 1967, 330-331; ŠIŠIĆ 1896, 32; WIENER ANNALEN 1909, 237; NICOLLE 1999, 68-69.

¹⁰³ LJUBIĆ 1874, 418.

vjerojatnošću pretpostaviti da je na taj način dospio u zarobljeništvo u kojem je proveo više od dvije i pol godine dok obitelj nije skupila novac za otkupninu.

Svi oni koji su uspjeli pobjeći brodovima niz Dunav imali su više sreće. Spomenuto brodovlje ivanovaca bilo je jedino savezničko brodovlje koje je stiglo u pomoć križarima, dok je mletačka flota pod Tommasom Mocenigom još uvijek bila kod tjesnaca.¹⁰⁴ Sigismund se u Crnom moru ili negdje kod Bospora ukrao na mletačku galiju koja je patrolirala tim područjem te se uputio do Konstantinopola. Tamo se rastao od Naillaca te je ostao u Konstantinopolu barem do 11. studenoga. Naime, tim je danom datirano pismo koje je uputio Naillacu iz kojeg se doznaje da su s carem Emanuelom II. najvjerojatnije održani razgovori o formiranju nove protuosmanske lige u kojoj bi trebali sudjelovati Sigismund, Bizant, Mleci, Genova, Đenovežani iz Pere i ivanovci.¹⁰⁵ Usprkos teškom porazu kod Nikopola, Sigismund već mjesec i pol dana kasnije nije izgubio nadu u stvaranje nove kršćanske koalicije za borbu protiv Osmanlija. Indikativno je ipak izostavljanje zapadnoeuropskih država. Vjerojatno su neposredno ugrožene države i države koje su imale interese na Levantu shvatile da nakon katastrofalno teškog poraza ne mogu računati na skorbu pomoć sa Zapada, a pitanje je jesu li nakon gorkog nikopolskog iskustva i uopće to željele. Sigismund se pak nakon boravka u Konstantinopolu požurio kući. Schiltberger priča da su Osmanlije, kada je kralj Sigismund prolazio kroz Dardanele, zarobljenike izveli iz tornja gdje su bili zatočeni i poredali ih uz more. Vrijedali su ga i posprdno mu dovikivali neka dođe osloboditi svoje ratne drugove. Međutim, nisu mu mogli nauditi te se kralj uputio dalje prema kući.¹⁰⁶ Veliki meštar ivanovaca stigao je na Rod krajem prosinca, dok se Sigismund uputio prema peloponeškim lukama Koronu i Modonu gdje je stigao 6. prosinca u pratnji triju mletačkih galija i jedne zadarske, najvjerojatnije iste one koju je gradsko vijeće uputilo na istok u srpnju. Tu se zadržao nekoliko dana i nakon toga se uputio prema Jadranu.¹⁰⁷

Kralj je 19. prosinca stigao do Koločepa. Tu ga je dubrovačko poslanstvo pozvalo u svoj grad što je i prihvatio te je 21. prosinca zajedno s ostrogonskim nadbiskupom Ivanom Kaniškim i njegovim bratom Stjepanom ušao u grad. Dočekao ga je knez Marin Resti sa Senatom i plemstvom te mu predao ključeve grada. Kralj se smjestio u Kneževu dvoru, a trošak njegova devetodnevnog boravka snosila je Republika. Kralj je napustio grad 29. prosinca i uputio se prema

¹⁰⁴ PALL 1969, 195-196. Uloga Venecije u samom pohodu bila je marginalna, najvjerojatnije stoga što se Venecija iz vlastitih trgovačkih interesa nije htjela zamjerati Osmanlijama. Mlečani su se više iskazali kasnije prilikom obrane Konstantinopola nakon Nikopola te u spašavanju i prijevozu zarobljenika i bjegunaca. Usp. CRISTEA 2002a, 102.

¹⁰⁵ SAUERLAND 1896, 565-566.

¹⁰⁶ SCHILTBERGER 1859, 56.

¹⁰⁷ FEJÉR 1834, 410; LJUBIĆ 1874, 393; NICOLLE 1999, 70.

Splitu.¹⁰⁸ Taj je boravak dugo ostao u sjećanju Dubrovčana te je u kolektivnom sjećanju Dubrovčana Sigismund ostao upamćen kao kralj koji je osobito volio i poštivao Dubrovčane. Jedan od razloga za to bila je činjenica što on nije bio vladar u dalekoj Ugarskoj, već osobno doživljeni kralj što je doprinijelo njegovoj slici da je bio uvjerljivo najomiljeniji i najčašćeniji ugarski vladar u čitavoj povijesti Republike. Tomu svjedoči i kasnija učestalost imena Sigismund među dubrovačkom vlastelom, a među prvima ga je nosio unuk Marina Gozzea koji se nalazio u poslanstvu koje je kralja pozvalo u grad.¹⁰⁹

Sigismunda je na putu od Dubrovnika po Dalmaciji pratilo i poslanstvo koje su činili Dobre Kalić, Markul Crijević, Rafo Gučetić i Džono Bunić. U Split je stigao oko Nove godine, a zasigurno 4. siječnja, kada je Tommasu Mocenigu doživotno dodijelio 1.000 dukata godišnje za iskazanu hrabrost i zahvalnost što ga je dopratio do Dalmacije.¹¹⁰ Tada je vjerojatno uputio u Veneciju i osobno poslanstvo kako bi Republici sv. Marka zahvalio na pomoći u galijama. Poslanstvo je stiglo

¹⁰⁸ Tijekom kraljeva boravka je svim građanima bilo zabranjeno primati novac za robu koju će on kupovati, no taj im je novac Republika vratila. Dubrovnik je Sigismundu darovao 2.000 dukata, ali i platio godišnji danak za dvije godine unaprijed. Kralj je također dobio na dar komadić Isusove pelenice, a mletačkim galijama koje su Sigismunda dovele do Dubrovnika poslano je svakoj po 200 dukata, osam pošiljaka kruha baškota i 100 ovnova. Oduševljen takvim prijemom i darovima, kralj je gradu obećao vječnu zaštitu te da će se prema njima odnositi kao prema najodanijima pod njegovom krunom. Kneza Restija je proglasio vitezom zlatne mamuze i darovao mu zlatni lanac, mač i par srebrnih mamuza, što je bila čast koja će se prenositi na sve njegove nasljednike. Dubrovčani, vidjevši koliko se Sigismund ugodno osjeća u njihovu gradu, pokušali su s njime razgovarati i o proširenju njihove Republike, no kralj im je odgovorio da će o tome trebati s njime raspraviti u Ugarskoj. Za kraljeva boravka u gradu se razbolio nadbiskup Ivan Kaniški te mu je kao poklon za ozdravljenje knez Vukosav Nikolić poslao manju količinu nekog dobrog vina. Međutim, kako je bilo protuzakonito uvoziti strana vina u Dubrovnik, došlo je do nezgodne situacije. Pošto Senat nije mogao sam dopustiti uvoz vina, predmet je dan na glasovanje Velikom vijeću koje je velikom većinom donijelo pozitivnu odluku. Nadbiskup je još neko vrijeme nakon Sigismundova odlaska ostao u gradu na trošak Republike, a nakon što je ozdravio uputio se istim putem za kraljem. Usp. CHRONICA RAGUSINA 1893, 182-183; PEŠORDA 2001, 103-104. Opis Sigismundova boravka u Dubrovniku nalazimo i u jednoj anonimnoj dubrovačkoj kronici te u analima Nikole Ranjine. Anonimna kronika Sigismunda naziva Vladislavom, vjerojatno ga miješajući s Vladislavom Varnenčikom. Govori se da je kralj u Dubrovnik došao s jednom mletačkom galijom te da su ga svečano dočekali svi slojevi stanovništva: od pekara, ribara do krčmara. Trošak kraljevog boravka je iznosio 15.000 dukata, a otišao je nakon devetodnevnog boravka u pratnji dviju dubrovačkih lađa u pravcu Splita. Usp. ANNALES 1883, 50-51. Ranjina spominje da je kralj u grad ušao s četiri mletačke lađe. I on govori o devetodnevom boravku (točnije devetomjesečnom, no očito se radi o pogrešci, vjerojatno kod prepisivanja) koji je Republiku, koja je Sigismunda darivala i snosila sve njegove troškove, koštao 15.000 dukata. Po završetku posjeta, Sigismund se s dvije dubrovačke lađe uputio prema Senju. Također bilježi da se nadbiskup dulje zadržao u gradu i to u kući Pavla Gundulića. Kada se oporavio, krenuo je do Splita na galiji kojom je zapovijedao Marin Bunić. Usp. ANNALES 1883, 241-242.

¹⁰⁹ PEŠORDA 2001, 94-96, 104-105.

¹¹⁰ LJUBIĆ 1874, 395; KLAJIĆ 1972, 323.

do 26. siječnja te je trebalo dogovoriti nove akcije protiv Osmanlija, vjerojatno u sklopu lige o kojoj se razgovaralo dva mjeseca ranije tijekom Sigismundova boravka u Konstantinopolu. Pokušaj je bio bezuspješan jer je odbačen prijedlog da Venecija pošalje izaslanstvo kako bi se postigao dogovor o tim akcijama.¹¹¹ Možda je razlog tomu, uz poslovičan oprez i proračunatost Venecije, taj što je u toj protuosmanskoj ligi trebala sudjelovati i njezina vječita konkurentica Genova ali i Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Uništenjem Osmanlija na Levantu nestalo bi ravnoteže snaga te bi Venecija ostala sama u odnosu na Genovu i Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo, čije je savezništvo Veneciju u zadnja četiri desetljeća dva puta koštalo poraza. Naime, iako je u prvoj polovici stoljeća Venecija bila velik zagovornik križarskog rata protiv sve jačih Osmanlija, u drugoj je polovici stoljeća, nakon vrlo uspješnih protumletačkih savezništava Genove i ugarsko-hrvatskih Anžuvina, shvatila da su Osmanlije protuteža tom savezništvu te je nastojala gajiti dobre odnose s njima.¹¹² Taj je faktor zajedno sa zaštitom mletačke trgovine na Levantu vjerojatno razlogom zašto Venecija nije znatnije sudjelovala u bilo kojim akcijama sve dok Osmanlije nisu previše ojačali i počeli direktno ugrožavati njene trgovačke interese i osvajati njene posjede na Levantu i u dalmatinskom zaleđu. Uvidjevši da će se u Konstantinopolu zamišljena liga teško ostvariti, Sigismund se nakon Splita uputio u unutrašnjost te se počeo suočavati s teškim unutarnjim prilikama svoga kraljevstva.¹¹³

10. Vijesti o porazu križara i povratak zarobljenika

Prve vijesti o porazu križara stigle su na Zapad otprilike mjesec dana poslije bitke i to najprije u Veneciju. Doznavši da je ugarski kralj poražen, Mlečani su bili svjesni da je njihov položaj na Istoku ugrožen te da treba brzo djelovati. Tako je Senat u svojim dvjema odlukama 28. i 29. listopada 1396. godine odredio dva poslanika koji će se na Istoku pobrinuti za sigurnost tamošnjih mletačkih uporišta i trgovaca na Egejskom moru. Također su poslali upute Tommasu Mocenigu, za kojeg su vjerovali da se nalazi između Negroponta (Eubeja) i Konstantinopola, da se pobrine za lađe u Romaniji te, ako može, za očuvanje i zaštitu Konstantinopola. Međutim, ako grad padne u ruke Osmanlija, morao se pobrinuti isključivo za sigurnost mletačkih lađa i pod svaku cijenu obraniti Negropont i ostala mjesta u mletačkom posjedu.¹¹⁴ Mlečani su očito zažalili što su poduprli križare, pa makar i sa samo četiri galije koje su kontrolirale tjesnace te su sada činili sve da spase ono što se spasiti da. Toliko su bili zaokupljeni sami sa sobom da su čak isprva

¹¹¹ LJUBIĆ 1874, 398-400.

¹¹² CRISTEA 2002b, 179-194.

¹¹³ Za daljnje kretanje i aktivnosti kralja Sigismunda vidi: KRUEK 1997, 31-38.

¹¹⁴ LJUBIĆ 1874, 386-388.

odbijali poslati pisma s vijestima o porazu ugarskog kralja kraljevima Francuske i Engleske te caru.¹¹⁵ Međutim, kasnije su se angažirali i pokušali saznati nešto više o sudbini Sigismunda. Krajem listopada još nisu ništa znali o kraljevoj sudbini. Tek polovicom prosinca u Veneciju je stigla vijest da je Sigismund živ, da je stigao u Konstantinopol i da se vraća kući. Kraljevske namjesnike u Budimu obavijestili su da se kralj nalazi u njihovoj luci Koron na Peloponezu. Istu su obavijest poslali austrijskom vojvodi i kralju Vaclavu koji je u Veneciju poslao izaslanstvo da dozna nešto više o sudbini svoga brata. Doznajući da će kralj svratiti u Dubrovnik, Senat je odlučio poslati izaslanstvo koje se trebalo susresti sa Sigismundom, predati mu neka povjerljiva pisma i nastojati ga navesti da se u Ugarsku vrati preko Venecije. Ako u tome uspije, poslanstvo je cijelo vrijeme trebalo biti uz kralja, a ako se on odluči u Ugarsku vratiti nekim drugim putem, odmah se trebalo uputiti natrag u Veneciju.¹¹⁶ Kao što je već spomenuto, kralj se u Ugarsku odlučio vratiti preko Hrvatske, pa do susreta s mletačkim poslanstvom nije došlo.

Vjerojatno zbog prvotnoga stava Mlečana, vijesti o porazu stigle su na Zapad tek krajem godine, vjerojatno s prvim povratnicima s bojišta početkom prosinca. Zavlдалo je opće čuđenje i nevjerica kako su cvijet francuskoga i burgundskoga viteštva mogle poraziti horde nevjernika. Kralj Karlo VI. je zabranio da se išta govori o tome dok se ne dobiju pouzdane informacije, a širitelji glasina bili su zatvarani u pariški Châtelet gdje im je prijetila smrt utapanjem ukoliko bi se utvrdilo da su lagali.¹¹⁷ Tijekom prosinca kralj, Filip Burgundski, Luj od Orléansa i Robert od Bara slali su pisma u Veneciju tražeći vijesti o bitci te moleći Republiku da pomogne Ivanu od Neversa i bilo kojem francuskom plemiću ako se nađe na njezinu teritoriju. Također je po istom poslu otišlo u Ugarsku poslanstvo predvođeno Pietrequinom Wandervalleom.¹¹⁸

U međuvremenu Osmanlije su zarobljenike nakon dvomjesečnog zatočeništva prevezli iz Galipolja u Malu Aziju, u Bursu i u Mihaliç (današnji Karaçabey). Tu su s vremenom uvjeti zarobljeništva bili poboljšani. Plemićima se prehrana sastojala od kruha i mesa, dana im je relativna sloboda, a čak su im bili dozvoljeni i odlasci u lov. Bajazid je posebnu pažnju poklanjao Neversu te mu je dodijelio posebnu palaču za stanovanje. Međutim, mnogi su zarobljenici oboljeli te su svi jedva čekali dan oslobođenja.¹¹⁹

¹¹⁵ LJUBIĆ 1874, 390. U izvoru se ne imenuje o kojem se caru radi. Teško da je riječ o bizantskom caru Emanuelu jer njega ne bi imalo smisla obavještavati o porazu pošto je za njega već znao. Zasiurno su mislili na Vaclava, Sigismundova brata, iako on nikada nije bio okrunjen za cara. U mletačkim pismima nalazimo ga titulirana kao rimskog i češkog kralja i kao rimskog cara (usp. LJUBIĆ 1874, 394).

¹¹⁶ LJUBIĆ 1874, 393-395.

¹¹⁷ FROISSART XV 1967, 331-332.

¹¹⁸ SETTON 1976, 359; ŠIŠIĆ 1896, 35.

¹¹⁹ NICOLLE 1999, 72; ŠIŠIĆ 1896, 35.

Naime, ubrzo nakon bitke Bajazid je pred grofa od Neversa izveo trojicu vitezova te mu naredio da izabere jednoga koji će vijesti o porazu odnijeti na Zapad te dogovoriti otkupnine za zarobljene plemiće. Nevers je odabrao već spomenutog Jacquesa de Heillyja, a Bajazid je potom drugu dvojicu predao vojnicima koji su ih bez milosti zaklali. Heilly je dobio napatuk od sultana da na putu do Francuske prođe kroz Lombardiju te u njegovo ime pozdravi milanskog vojvodu Viscontija. Nije poznato je li to i učinio, ali zna se da se na sam Božić 1396. godine pojavio na francuskom dvoru te kralja i ostale obavijestio o katastrofalnom porazu kod Nikopola. Isporučio je pisma zatočenih, a vojvoda od Burgundije darovao mu je kao zahvalnost za informacije o svome sinu doživotnu rentu. Među plemstvom je zavladao velika tuga zbog zatočenih, no još su tužnije bile mnoge obitelji poginulih. Kralj je tada naredio da se širitelji glasina iz Châteleta puste na slobodu te da se 9. siječnja 1397. godine u svim pariškim crkvama služe mise zadušnice za poginule križare. I ostale crkve u Francuskoj učinile su isto.¹²⁰

Sada kada se znalo za sudbinu križara, krenulo se u njihovo oslobađanje. Coucyjeva supruga Izabela od Lorene pisala je 31. prosinca pismo mletačkome duždu da pomogne u njegovu oslobađanju. Isto je idućeg dana učinio i Luj od Orléansa, poslavši dva izaslanika – Roberta d'Esne, viteza iz Cambresisa i Jacquesa de Willaya, kaštelana iz St. Gobaina – koji su se trebali založiti za Neversa, Coucyja, Henrika od Bara i ostale zarobljene francuske plemiće.¹²¹

Vojvoda Filip prvi je uputio poslanstvo u Malu Aziju, predvođeno njegovim komornikom Guillaumeom d'Aigleom. Poslanici su stigli u Veneciju 11. siječnja te im je Senat pristao organizirati prijevoz na Istok. Također ih je savjetovao da se prvo savjetuju sa Sigismundom koji je prema njihovim informacijama neko vrijeme boravio u Dalmaciji,¹²² a već je poslao glasnike u Srbiju kako bi doznali što se može učiniti za grofa od Neversa i ostale zarobljenike. On će im najbolje znati kazati kako da ih posjete jer je najvjerojatnije već dobio izvještaj od svojih glasnika. Galija je bila spremna 28. siječnja i poslanstvo se uputilo na Istok.¹²³ Sa Sigismundom se nisu susreli te su preko Lezba stigli do Mihalića gdje su se nalazili zarobljenici. Guillaume d'Aigle je sultana darivao skupocjenim darovima te ga obavijestio da će uskoro stići novi poslanici da ugovore uvjete otkupnine. S njime je stigao i poslanik Gian Galeazza Viscontija koji je sultanu uručio pismo u kojem mu je posebno preporučio grofa od Neversa. Zatim je krenuo natrag u Francusku te je u travnju već bio u Parizu.¹²⁴

¹²⁰ FROISSART XV 1967, 333-335; RELIGIEUX DE SAINT-DENYS 1840, 522; JUVÉNAL 1836, 410.

¹²¹ SETTON 1976, 359; TUCHMAN 1984, 287.

¹²² Kralj je u tom trenutku već šest dana bio u Kninu gdje je ostao do 6. veljače 1397. godine. Usp. KRUIHEK 1997, 31-32; ITINERARIA 2005, 72.

¹²³ LJUBIĆ 1874, 397-398, 401.

¹²⁴ SETTON 1976, 359-360; ŠIŠIĆ 1896, 39.

U Malu Aziju je stigao i Jacques de Heilly koji se iz Francuske uputio oko blagdana Sveta tri kralja. Sultana je pronašao u Boliju, istočno od Burse u Anadoliji, te mu navijestio veće poslanstvo koje je trebalo stići iza njega. To je poslanstvo krenulo petnaest dana nakon odlaska Heillyja, dakle oko 20. siječnja. Predvodio ga je Jean de Châteaumorand, savjetnik kralja Karla VI. i sudionik pohoda na Mahdiju. Uz njega su bili Jean de Vergy, guverner Burgundije, i Gilbert de Leuwerghen, guverner Flandrije, kao i predstavnici Neversova oca, vojvode Filipa. Sa sobom su ponijeli mnoge skupocjene darove za sultana, među kojima su se isticale tapiserije iz Arrasa i najfinije tkanine iz Rheimsa te dvanaest bijelih sjevernih sokolova koji su nabavljeni uz velike poteškoće, najvjerojatnije iz Njemačke.¹²⁵ Izgleda da je poslanstvo putovalo u dva odvojena dijela: Châteaumorand i Leuwerghen su se najprije uputili u Milano kako bi osigurali potporu Gian Galeazza Viscontija za kojega se znalo da je u dobrim odnosima s osmanskim dvorom a Vergy je putovao preko Budima gdje su mu se kasnije pridružila ostala dvojica. U Budimu se nalazio i Heilly s Bajazidovim jamstvenim pismima za Châteaumoranda i ostale poslanike. Froissart priča da je Sigismund tražio od poslanika da ne nose darove sultanu jer će oni ostati kao trajan spomen na njegovu pobjedu nad kršćanskom vojskom. Međutim, uz posredovanje kralja Karla VI. i velikog meštra ivanovaca Sigismund je ipak popustio.¹²⁶ Međutim, taj izvještaj treba uzeti s oprezom. Iako su poslanici najvjerojatnije doista prolazili kroz Budim, želeći tijekom zime izbjeći nesiguran morski prolaz oko Peloponeza, susret sa Sigismundom i Naillacom je izmišljen. Sigismund se u Budim vratio tek krajem ožujka,¹²⁷ a veliki je meštar cijelo to vrijeme bio na Rodu.

Međutim, prije nego što su poslanici stigli na osmanski dvor, u Bursi je 18. veljače preminuo Enguerrand de Coucy. Bajazid je također na privremenu slobodu pustio Boucicauta i Guya de la Trémoille kako bi skupili sredstva za otkupninu po Levantu. De la Trémoille je ubrzo obolio i umro na Rodu,¹²⁸ a Boucicaut se uputio na Lezb gdje mu je Francesco Gattilusio dao zajam od 30.000 dukata. Boucicaut se vratio u Mihalič do polovice travnja, gdje je dio novca dao ostalim zarobljenicima, a s ostatkom je platio svoju otkupninu.¹²⁹ Iako je sada bio slobodan, odlučio je ostati s Neversom i ostalima te biti posrednik između njih i Bajazida.

¹²⁵ FROISSART XV 1967, 337-339, 345; DELAVILLE LE ROULX II 1886, 26-32; LIVRE DES FAICTS 1836, 245-246.

¹²⁶ FROISSART XV 1967, 348-352.

¹²⁷ Kralj je od 21. do 25. ožujka 1397. boravio u Pečuhu; 29. ožujka se najvjerojatnije nalazio u Kajáru kod Györa, a u Budimu je boravio od 1. travnja do 9. svibnja. Usp. KLAJČ 1972, 328; ITINERARIA 2005, 72-73.

¹²⁸ Froissart smrt Guya de la Trémoille netočno stavlja u rujan 1397. godine kada su se preostali zarobljenici nakon plaćanja otkupnine uputili kućama i zastali na Rodu. Usp. FROISSART XVI 1967, 51-52.

¹²⁹ Vrijeme Boucicautova povratka možemo rekonstruirati iz pisma zahvale koje su Nevers i Henrik od Bara 15. travnja 1397. iz Mihaliča uputili gospodaru Enosa, Francoscovom stricu Niccoli od

U međuvremenu je stiglo i poslanstvo iz Francuske te su započeli dugotrajni pregovori tijekom kojih je umro još jedan od vođa pohoda, Filip od Artoisa.¹³⁰ Izgleda da su bogati darovi koje su poslanici donijeli kod Bajazida izazvali dugotrajnost pregovora jer je sultan uvidio da može tražiti i više negoli je ranije mislio. Otkupnina za preostale zatočenike utanačena je 24. lipnja 1397. godine i iznosila je 200.000 dukata¹³¹. Nevers je odmah platio 28.000 dukata koje je posudio od Jeana Lusignana, nećaka ciparskog kralja, i dvojice trgovaca iz Pere. Za ostatak otkupnine jamčili su trgovci i vladari u Egejskom moru među kojima se isticao Francesco Gattilusio sa svotom od 110.000 dukata. Tada su zarobljenici pušteni na slobodu, uz obećanje da će ostati u Veneciji sve dok ukupan iznos otkupnine ne bude isplaćen sultanu.¹³²

Poslanici su tada krenuli kući, no još prije nego što su stigli do Lezba umro je Leuwerghen. Vijesti o otkupnini na francuski je dvor 28. kolovoza donio jedan od članova Vergyjeve pratnje koji se požurio do Pariza. Slabog zdravlja i bez mnogo sredstava, Nevers i ostali nisu se žurili kući. U srpnju i kolovozu boravili su na Lezbu i Rodu, a na putu do Venecije zastali su i u Modonu, Krfu, Dubrovniku,¹³³ Poreču i Kopru. Tek su u listopadu stigli u Veneciju gdje su se zadržali duže vremena rješavajući financijske poslove. Tu ih je zatekla i kuga pa su bili prisiljeni preseliti se u Treviso gdje je umro još jedan od vođa pohoda, Henrik od Bara. Sređivanje financija bi potrajalo i dulje da u Veneciju nije stigao Dino Raponi, bankar vojvode Filipa, koji je sredio neke dugove križara pa su u siječnju 1398. godine Nevers, Boucicaud, grof de la Marche i ostali mogli napustiti Veneciju.¹³⁴

kojeg je Boucicaud posudio 2000 dukata. Niccolò je zarobljenicima također poslao ribe, kruha i šećera, a njegova supruga fine tkanine. Usp. DELAVILLE LE ROULX II 1886, 33.

¹³⁰ FROISSART XVI 1967, 30-31, 40, 51-52; LIVRE DES FAICTS 1836, 244-245; SETTON 1976, 360-361. Oko smrti Filipa od Artoisa postoje proturječnosti u izvorima. Trebalo bi vjerovati njegovu nadgrobnom natpisu u kojem stoji da je umro u Mihaliču 15. lipnja 1397. godine (Bullialdusove bilješke u: DUCAE 1834, 559-560), iako Froissart navodi da je Artois umro u Haulte-Loge en Grèce (najvjerojatnije Altologuo kod Efeza). Usp. FROISSART XVI 1967, 40, 257.

¹³¹ Tekst sporazuma o otkupnini iz arhiva u Lilleu nalazi se u bilješkama baruna Kervyna de Lettenhove (usp. FROISSART XVI 1967, 261-263). Boucicaudov biograf spominje da je Boucicaud s Bajazidom utanačio otkupninu od 150.000 dukata, no izgleda da se Bajazid kasnije predomislio, najvjerojatnije nakon što je vidio bogate darove iz Francuske i Burgundije te shvatio da može tražiti i dobiti više novca (usp. LIVRE DES FAICTS 1836, 245, SETTON 1976, 362).

¹³² FROISSART XVI 1967, 29, 40, 261-263; VAUGHAN 2001, 72.

¹³³ Iako Froissart spominje da su Nevers i njegovi drugovi stali u Dubrovniku, za taj podatak nemamo potvrde u dubrovačkim izvorima. Stoga u to treba sumnjati jer bi dubrovačke kronike ipak zabilježile posjet tako ugledna gosta.

¹³⁴ FROISSART XVI 1967, 40-42, 48-63; LIVRE DES FAICTS 1836, 246; SETTON 1976, 363-366. U otplatu dugova uključio se i Sigismund, koji je odlučio platiti pola duga, to jest 100.000 dukata. Kralj naravno nije imao toliku svotu pa je odlučio u idućih četrnaest godina prepustiti godišnju odštetu od 7.000 koju je Venecija trebala plaćati ugarsko-hrvatskom kralju prema

Nevers i ostali vođe pohoda vratili su se u Burgundiju preko Tirola i Švicarske. U Besançon su stigli 19. veljače, a četiri dana kasnije u Dijon gdje su dočekani sa slavljem i darovima. Nevers je iz gradske tamnice oslobodio sve zatvorenike kao uspomenu na svoje sužanjsvo. Na poziv oca uputio se do Pariza gdje je stigao 10. ožujka. Tamo mu je kralj Karlo VI. darovao 20.000 franaka. Unatoč katastrofalnom križarskom porazu, slijedila je „turneja“ po gradovima Burgundije i Flandrije koji su se natjecali koji će ga bolje primiti.¹³⁵

11. Posljedice Nikopola

Neposredne posljedice Nikopola najviše je osjetila jugoistočna Europa u kojoj su Osmanlije od početka 15. stoljeća definitivno bili najjača sila. Naime, Bajazid pobjedu nije iskoristio za prodor prema Zapadu, već se odlučio koncentrirati na stabilizaciju utjecaja na Balkanu i na daljnju opsadu Konstantinopola. To je bilo i razumljivo jer je dolazak križara i bitka koja je uslijedila za Bajazida bila neočekivana te on uopće nije planirao jači prodor na Zapad. Naime, prioriteti su mu bili učvršćenje vlasti na Balkanu, opsada Konstantinopola i nastavak ratovanja u Maloj Aziji. U obzir također treba uzeti da se radilo o kraju rujna i početku listopada, bližila se zima i bilo kakve veće vojne operacije nisu dolazile u obzir. Usto, gubici osmanske vojske u bitci kod Nikopola nisu bili mali, pa bi poduzimanje akcije protiv Ugarske s oslabljenom vojskom u zimsko vrijeme bilo potpuno besmisleno.¹³⁶

Torinskom miru iz 1381. godine. Rapondi je pristao otkupiti taj tribut, a Nevers je 15. i 16. siječnja 1398. godine u Trevisu potvrdio detalje ugovora. Sigismund je 13. lipnja 1398. godine potvrdio taj dogovor u Požegi i dozvolio da Jean de Hangest i René Pot kao predstavnici Neversa i Rapondija preuzmu od Venecije 7.000 dukata koji mu je dugovala Republika. Usp. FEJÉR 1834, 478-483; LJUBIĆ 1874, 413; DELAVILLE LE ROULX II 1886, 36-37; FROISSART XVI 1967, 269-270. Filip Burgundski se nije žurio s vraćanjem duga raznim osobama od kojih je posuđivan novac za otkupninu. Tako su primjerice oko 1400. godine svoje poslanstvo na burgundski dvor poslali stric i nećak Gattilusio tražeći povrat duga koji je tada iznosio 101.500 dukata (usp. DELAVILLE LE ROULX II 1886, 34-35). Za rješavanje dugova na relaciji Burgundija – Venecija – Sigismund bilo je potrebno čak 27 godina (usp. TUCHMAN 1984, 296).

¹³⁵ DELAVILLE LE ROULX II 1886, 88-90; FROISSART XVI 1967, 65-67, 272-277; SETTON 1976, 366.

¹³⁶ Međutim, iako nije bilo organiziranog prodora prema zapadu, Schiltberger govori da je Bajazid tri dana nakon bitke provalio preko Save u Srijem gdje je spalio i zauzeo grad Mitrotz (Mitrovicu). Potom je prodro dalje u Ugarsku do vojvodstva Petawa koje je također zauzeo i spalio te zarobio 16.000 muškaraca, njihove žene, djecu i imovinu (usp. SCHILTBERGER 1859, 56-57). Klaić kaže da je Mitrovicu branio neki Matko od Sv. Martina, koji je bio Sigismundov protivnik, te da je on predao grad sultanu. Također je Petaw identificirao s Ptujem, što je i njegov njemački naziv (Pettau) (usp. KLAJČ 1972, 322). Prema jednoj bugarskoj kronici koja kaže da je Bajazid provalio do Budima, Petaw bi mogao biti i Budim (usp. IMBER 1990, 47). U svojim bilješkama barun Kervyn de Lettenhove navodi da bi Pettau mogao biti Petrovaradin (usp. FROISSART XV 1967, 422).

Konkretna posljedica nikopolske bitke bilo je zauzeće Vidina i zarobljavanje cara Ivana Stracimira koji je kao osmanski vazal ranije predao grad križarskoj vojsci. Nikopolska bitka je za Osmanlije značila njihovo učvršćenje na obalama Dunava, uspostavljanje neposredne vlasti u čitavoj Bugarskoj uklaňjanjem nepouzdanog vazala vidinske Bugarske, onemogućena je bilo kakva daljnja kopnena pomoć Konstantinopolu sa Zapada, a osmanske prethodnice su otada češće odlazile u pljačkaške pohode prema Ugarskoj i Bosni.¹³⁷

Bizant se poslije Nikopola nalazio u još goroj situaciji. Bajazid je bio moćniji nego ikada, a Konstantinopol se nalazio pod opsadom. Uskoro je Bizantsko Carstvo svedeno na Konstantinopol i nekoliko enklava po Egejskom moru i na Peloponezu. Usprkos popuštanju tijekom 1396. godine, opsada Konstantinopola se nastavila i trajala je idućih nekoliko godina sve do osmanskog poraza kod Angore. Bizantinci više nisu mogli računati na veću pomoć iz Europe.¹³⁸

Na Zapadu, usprkos trijumfalnom dočeku križara,¹³⁹ svi su bili duboko svjesni teškog poraza koji je kršćanska vojska doživjela kod Nikopola. Svečani dočeci po burgundskim i flandrijskim gradovima vjerojatno nisu bili izraz narodnog veselja, koliko osjećaja obveze prema vojvodi i njegovu nasljedniku. Također u obzir treba uzeti da je razlog sudjelovanja građana bilo i očekivanje poreznih olakšica koje su pratile ovakve prigode. Međutim, ubrzo su doživjeli razočaranje. Financijske posljedice pohoda grofa od Neversa osjećale su se još dugo vremena nakon njegova povratka. Ne uzimajući u obzir troškove koji su nastali u pripremi pohoda, koji također nisu zanemarivi, financijski izdaci vezani uz otkupninu i poslanstva

I jedna bugarska kronika, kao i Halkokondil, spominju da su nakon bitke Osmanlije ušli u Ugarsku, paleći i pustošeći sve do Budima te se vratili s mnoštvom zarobljenika (usp. LAONICI CHALCOCONDYLAE 1843, 76; IMBER 1990, 47). Kako i bugarska kronika i Nijemac Schiltberger te Bizantinac Halkokondil govore o provali u Ugarsku, ona se zacijelo i dogodila, no radilo se doslovce o provali i pljački, a ne organiziranoj akciji u cilju novih osvajanja. Provalu Osmanlija između Save i Drave i njihov palež, ubojstva te odvođenje ljudi i plijena spominje i Sigismund u povelji kojom imanja pobunjenika Andrije Lackovića i Stjepana od Šimontornje daje braći Kaniškima (usp. FEJÉR 1834, 415-418).

¹³⁷ DOKLESTIĆ 1989, 25; ĐURIĆ 1989, 38.

¹³⁸ Istina je da je 1399. godine u pomoć Konstantinopolu došao Boucicaud s 1.200 vojnika, no izgleda da se tu više radilo o francuskom interesu za obranu denoveške kolonije Pere (Galata), nego i o želji za spasom Konstantinopola. Naime, Genova se između 1394. i 1409. godine nalazila pod vlašću Francuza. Uostalom, vidjevši da ne može sa svojim četama pomoći, savjetovao je cara Emanuela II. da osobno pođe na zapad i zatraži pomoć na europskim dvorovima. Car je to i učinio, no nakon dvogodišnje turneje konkretne pomoći nije dobio, već samo prazna obećanja. Usp. OSTROGORSKI 2006, 330; NORWICH 1995, 356-364.

¹³⁹ Zanimljivo je primijetiti da su sudionici iz Zapadne Europe, ponajprije Ivan od Neversa, usprkos porazu bili slavljani, dok se to ne može kazati za kralja Sigismunda. On se prilikom povratka suočio s urotom velikaša, a 1401. godine našao se i u zarobljeništvu svojih velikaša. Na zapadu su izgleda još uvijek bili zadivljeni sudjelovanjem u borbi protiv nevjernika, dok su u Ugarskoj bili mnogo realniji te činjenica da je netko bio u „križarskom“ ratu nije donosila dodatnu popularnost ili poštovanje.

Bajazidu penju se i do pola milijuna franaka. Iz toga proizlazi da je Burgundiju čitav križarski pohod, od organizacije do otkupnine, koštao oko milijun franaka! Pritom treba istaknuti da vjerojatno nikada neće biti poznat stvarni trošak cijele ekspedicije jer bi tu trebalo pribrojati troškove svih onih drugih sudionika od pripadnika francusko-burgundskih odreda koji su se financirali sami, poput Boucicauta, čija je družina brojala sedamdeset ljudi, do ugarskih, njemačkih, vlaških i ostalih četa.¹⁴⁰ Međutim, možemo s velikom sigurnošću kazati da je Burgundija podnijela najveći teret jer je jedina, osim nužnih troškova za vojničku opremu, velike svote utrošila i za nepotrebne stvari, poput skupih tkanina, vina ili posuđa za Neversovu družinu. Stoga, ako ni po čemu drugome, stanovništvo je ovaj pohod moglo upamtiti po udaru na njihov džep. No, ono što je zadivljujuće jest to da je Burgundija velike troškove organizacije pohoda, koji osim križarskog ugleda nije donio nikakvu konkretnu dobit, podnijela bez nekih velikih problema te se ubrzo nametnula kao jedna od najmoćnijih, najutjecajnijih i najbogatijih država europskoga XV. stoljeća.

Veliko slavlje koje je uslijedilo nakon povratka zarobljenika ipak nije moglo sakriti činjenicu te su se ubrzo oglasili moralisti koji su u svojim djelima nabrali uzroke zašto se takav poraz dogodio¹⁴¹. pisci koji su bili bliski francuskom dvoru znali su da su uzrok poraza oholost i ludost, iako zbog toga nisu propustili hvaliti i slaviti hrabrost pojedinaca. Među prvima se javio Philippe de Mézières, propagandist i duhovni pokretač pohoda, koji je napisao *Epistre Lamentable et Consolatoire* vrlo brzo nakon primitka vijesti o porazu, vjerojatno u siječnju ili veljači 1397. godine. U tom djelu, posvećenu Filipu Burgundskom i kraljevima Francuske, Engleske, Češke i Ugarske, tvrdi da bi uspjeh križara bio bolji da se nisu borili zajedno sa shizmaticima – Vlasima i Bugarima – čija je mržnja prema Latinima tolika da bi radije bili pod vlašću Bajazida negoli pod vlašću ugarskog kralja. Također je žalio zbog velike otkupnine koju će sultan iskoristiti za daljnje pokoravanje kršćanskih država. Poraz je prema njemu bio posljedica nedostatka četiriju moralnih vrlina kod križara – stege, reda, poslušnosti i pravde – a kada njih nema, Bog se udaljuje od vojske i lako ju je poraziti. Mézières je također upozorio Filipa i ostale vladare na staru poslovicu da se vatra gasi kod susjeda, a ne kada zahvati vlastitu kuću, čime je i dalje davao potporu akcijama protiv Osmanlija na Balkanu.¹⁴² Međutim, do nove zajedničke akcije zapadnih vladara i kršćanskih vladara srednje i istočne Europe protiv Osmanlija nije došlo.

¹⁴⁰ LIVRE DES FAICTS 1836, 236; VAUGHAN 2001, 75-77; HOUSLEY 2008, 386-387.

¹⁴¹ Nabranjanje uzroka za poraz kod Nikopola nije se mnogo razlikovalo od onih uobičajenih za to doba – izdaja, oholost, nedisciplina, nedostatak viteških vrijednosti, Božja osveta za počinjene grijeha. Svi izvještaji o nikopolskoj bitci uklapaju se u onovremenu konstrukciju retoričkog diskursa vezana uz poraz (usp. CRISTEA 1999–2000, 55).

¹⁴² MÉZIÈRES 1967, 444-523; SETTON 1976, 367; TUCHMAN 1984, 297-298.

Možda je jedan od razloga za to bilo i osjećaj nepovjerenja prema Ugrima koji je proizašao iz uvjerenja da su napustili svoje zapadne saveznike kod Nikopola. Stavljanje krivice za poraz na Ugre ogleda se i u baladi *Pour les Français morts à Nicopolis* Eustachea Dechamps u kojoj, iako spominje da se poraz dogodio zbog ponosa i ludosti, velik dio krivnje pripisuje Ugrima koji su pobjegli s bojnog polja.¹⁴³ Onaj koji je iznio pravio razlog za poraz križara bio je Honoré Bonet u svome djelu *L'Apparition de Jehan de Meun*. U toj alegoričnoj satiri piscu se u snu javlja Jean de Meun, francuski pisac i nastavljatelj Lorrisova „Romana o ruži“, te ga kori što ne prosvjeduje protiv svih zala koja uništavaju Francusku i kršćanstvo. Bonet također kudi vitezove zbog njihova načina života, no također ističe da je pogrešno što u bitkama seljake, odnosno pješake, stavljaju otraga, jer misle da ništa ne vrijede. On hvali siromahe jer mogu podnositi i glad i teškoće, a kada ih se naoruža, bore se srčano. Tu se može razabrati kritika viteške filozofije ratovanja prema kojoj osnova vojne snage leži u vitezu na konju, a podcjenjuju se pješaci. Upravo su to francuski i burgundski vitezovi učinili kod Nikopola, podcijenivši Bajazidovu prethodnicu, što ih je koštalo teškog poraza.¹⁴⁴

Pokolj zarobljenika koji se dogodio nakon bitke ostavio je velik utjecaj na percepciju Osmanlija u zapadnoj Europi. Naime, iako im krvavi ratovi i ubijanja dakako nisu bili strani, vijesti o tako okrutnim pogubljenjima križara zapanjile su stanovnike Europe. U ranijim križarskim ratovima nisu bila zabilježena neka veća zvjerstva, barem ne od muslimanske strane. Čak je i Saladin bio na Zapadu slavljen kao simbol viteštva i junaštva. U europskim ratovima, iako su same bitke bile prava krvoprolića, prema zarobljenicima se postupalo časno. Bilo je gotovo protiv pravila rata ubijati zarobljenike, a ponajviše plemiće. Kronike toga vremena bilježe više viteških djela nego zločina. Iz tog razloga priče križara o okrutnom ponašanju Osmanlija prema zarobljenicima bile su toliko zapanjujuće te su tijekom XV. stoljeća oni postali simbolom nezamislivog zla. Kao takvi opisuju se u mnogim djelima putnika na Istok, iako ima i suprotnih primjera. Ipak, ne može se tvrditi da je nekakav strah od Osmanlija bio glavni razlog kasnijega dugog nesudjelovanja zapadne Europe u borbi protiv njih. Međutim, priče o osmanlijskim zvjerstvima sigurno nisu bile ni previše poticajne za stanovnike zapadne Europe da krenu na dalek put kako bi se borili protiv njih i možda doživjeli sudbinu sličnu onoj nikopolskih križara.¹⁴⁵ Naravno, pokolj zarobljenika iz Rahova nije se previše spominjao.

¹⁴³ OEUVRES 1891, 77-78.

¹⁴⁴ TUCHMAN 1984, 297-298.

¹⁴⁵ DEVRIES 2003b, 167-172. Osim „straha“ od Osmanlija, DeVries navodi još razloga zbog kojih kršćani iz Zapadne Europe nisu sudjelovali u protuosmanskim akcijama. Bili su zaokupljeni međusobnim sukobima, međunarodnim ili građanskim, a i Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo bilo je uspješno u borbama s Osmanlijama, zbog čega im se njihovo sudjelovanje u nekom novom „križarskom“ pohodu činilo nepotrebnim. Usp. DEVRIES 1999, 539-559.

Usprkos neuspjehu križarskog pohoda, Burgundija, koja ga je većim dijelom i financirala, ipak je od njega imala koristi. Pohod je ispunio svoju primarnu svrhu – pokazivanje bogatstva i moći Burgundije te njezin velik dolazak na međunarodnu scenu. Tijekom cijelog XV. stoljeća nikopolski je pohod služio u političke svrhe i promociju burgundske države. Sada su se burgundski vojvode iz dinastije Valois, osim na tradiciju starih vladara Flandrije i Burgundije koji su bili predvodnici križarskih ratova, mogli pozivati i na vlastito iskustvo u organizaciji križarskih pohoda. Nakon što im nije uspjelo ostvariti veći utjecaj u samoj Francuskoj, burgundski vojvode okreću se stvaranju samostalne države na području Burgundije, Flandrije i Nizozemske. Križarski image znatno je pojačavao njihov status i ugled u nastojanjima da postanu vladari neovisnoga burgundskog kraljevstva pa su stoga veliku pažnju posvećivali i prilikama na Istoku, pomažući vitezove ivanovce na Rodu, Veneciju, Bizant ali i ugarsko-hrvatskog kralja Vladislava I. Jagelovića u bitci kod Varne. Institucionalni izraz križarstva na burgundskom dvoru zasigurno je osnivanje Reda zlatnoga runa 1431. godine, a križarska ideja na burgundskom dvoru svoj je vrhunac doživjela 1454. godine kada je u Lilleu održan banquet koje je u povijesti poznato pod nazivom Svečanost fazana. Na vrhuncu svečanosti, u trenutku kada je glasnik Reda zlatnoga runa donio živog fazana, više od dvije stotine gostiju zavjetovalo se da će poći u križarski rat protiv Osmanlija. Naravno da do tog pohoda nije došlo, nego je sve iskorišteno kao politička propaganda, a oduševljenje protuosmanskim ratom treba pronaći u padu Konstantinopola godinu dana ranije.¹⁴⁶

Burgundija je, dakle, među zapadnim zemljama bila najviše zainteresirana za križarski pohod najviše u svrhu vlastite promocije i rasta ugleda ali i u svrhu osvete za poraz vojvode Ivana. Ipak, od toga se ništa nije konkretno ostvarilo. Ostale zapadne zemlje su nakon Nikopola izgubile bilo kakvu želju za pohodom na Istok, ponajviše zbog političkih prilika koje to nisu dopuštale. XV. stoljeće obilježava nastavak Stogodišnjeg rata između Francuske i Engleske u kojoj je kasnije uslijedio građanski rat, poznatiji kao Rat ruža, pa stoga ta dva najveća kraljevstva zapadne Europe nisu mogla niti pomišljati na stvarnu akciju protiv Osmanlija. Njemačka i Italija bile su podijeljene u mnoštvo većih i manjih država koje su neprestano bile u međusobnom sukobu ali i premale da bi bile predvodnice križarskog pohoda. Usto, neke su države, ponajprije Venecija, imale trgovačke interese na Istoku te nisu htjele kvariti koliko-toliko dobre odnose s Osmanlijama. Kraljevstva na Pirenejskom poluotoku bila su predaleko, zaokupljena međusobnim trzavicama i borbom protiv Maura. Postalo je jasno da se Osmanlije neće moći protjerati samo jednim velikim pohodom, a za organiziranje postupnih akcija Europa nije zbog navedenih razloga imala ni vremena ni volje. Stoga je organiziranje obrane

¹⁴⁶ TYERMAN 2007, 858-861.

protiv Osmanlija palo na leđa neposredno ugroženih srednjoeuropskih država, ponajprije Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.

Poraz kralja Sigismunda kod Nikopola je za Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo imao više posljedica. Budući da se dugo nije znalo što je s kraljem, je li uopće živ, vladala je velika nesigurnost, a krajem 1396. godine došlo je u Zagrebu do sukoba između Kaptola i Gradeca. Opće stanje nereda iskoristili su kraljevi protivnici, predvođeni povratnikom s Nikopola, Stjepanom Lackovićem, Stjepanom Prođavićem, Nikolom Horvatom i Stjepanom od Šimontornje. Oni su se obratili napuljskom kralju Ladislavu, sinu ubijenoga Karla Dračkoga, i pozvali ga da dođe u kraljevstvo. Ladislav se nije mogao odazvati zbog unutarnjih problema u Napuljskom Kraljevstvu, ali je ovlastio Stjepana Lackovića i njegova nećaka Stjepana od Šimontornje da djeluju u njegovo ime.¹⁴⁷ Međutim, Sigismund se početkom 1397. godine vratio u kraljevstvo te se s urotnicima obračunao na saboru koji je održan u Križevcima. Usprkos Sigismundovu pismu da mu se neće dogoditi ništa, Stjepan Lacković je zajedno s drugim nećakom Andrijom ubijen pred kraljevim očima.¹⁴⁸

Jedna od posljedica nikopolske bitke koja je obilježila prvu polovicu XV. stoljeća u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu zasigurno je uzdizanje dviju velikaških obitelji koje će odigrati važnu ulogu u političkom životu države. Bile su to obitelji Gorjanski i Celjski.¹⁴⁹ Budući da su njihovi predvodnici roda sudjelovali na Niko-

¹⁴⁷ KLAJČ 1972, 325-327. Urotnici su htjeli zadobiti potporu sultana Bajazida te su planirali Ladislava oženiti njegovom kćeri. Stoga su poslali izaslanstvo sultanu te je dogovoreno da će nakon ženidbe mladi par doći u svoje kraljevstvo te biti okrunjen (usp. FEJÉR 1834, 417, 559, 750; KLAJČ 1972, 326). Ovu namjeru urotnika treba uzeti sa sumnjom, jer podatke o njoj nalazimo samo u ispravama koje je izdao Sigismund pa se može pretpostaviti da je time još dodatno htio ocrniti pobunjenike.

¹⁴⁸ Iako se u literaturi najčešće kao datum ubojstva spominje 27. veljače, izglednije je da se to dogodilo 20. veljače. O problematici datuma ubojstva Stjepana i Andrije Lackovića vidi: KRUIHEK 1997, 34-37. Sigismundu ni kasnije nije bilo strano korištenje jamstvenog pisma u obračunavanju s protivnicima – poznat je slučaj reformatora Jana Husa koji je 1414. godine kraljevim jamstvenim pismom domamljen na sabor u Konstanci te je iduće godine spaljen na lomači.

¹⁴⁹ Kao zahvalu za vjernost koju su mu iskazali u križarskom pohodu, a posebice prilikom bijega, Sigismund je obilato nagradio Nikolu Gorjanskog i Hermana Celjskog. Nikola Gorjanski je uz čast hrvatsko-dalmatinskog bana, dobio na upravu i Slavoniju, a Sigismund je njemu i bratu Ivanu darovao otoke Cres i Osor (usp. FEJÉR 1834, 494-496). Nikola je kasnije postao i ugarski palatin, a tu je dužnost obavljao preko trideset godina. Herman Celjski dobio je 1397. godine Varaždin te Vrbovec i Vinicu, a dvije godine kasnije i cijelo Zagorje s Krapinom, Loporom, Oštrcem, Belcem, Trakošćanom, Lepoglavom i Cesargradom sa svim pripadajućim selima Zagorja, postavši tako jedan od najvećih zemljoposjednika u kraljevstvu (usp. FEJÉR 1834, 549-556, 633-639). Veza sa Sigismundom kasnije je dodatno učvršćena njegovom ženidbom s Hermanovom kćeri Barbarom 1405. godine kada je Herman dobio i Čakovec s Međimurjem, a uskoro i banstvo Dalmacije, Hrvatske i Slavonije (usp. KLAJČ 1972, 383-384). Drugu Hermanovu kćer Anu oženio je Nikola Gorjanski te su tako sva trojica bili i rodbinski povezani.

polu te da ih je sa Sigismundom povezalo ratno iskustvo i rodbinske veze, postali su bliski kraljevi suradnici tijekom čitave njegove vladavine te su sudjelovali u donošenju najznačajnijih odluka u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu.

Sigismund je nakon Nikopola uvidio da treba poduzeti reformu vojske i obrambene strategije Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva. Naime, postalo je jasno da ofenzivna strategija koja je dotad prevladavala više nije mogla biti uspješna protiv neprijatelja kao što su bili Osmanlije. U reformu vojske krenulo se vrlo brzo, već na saboru u Temišvaru koji je održan u rujnu i listopadu 1397. godine. Najvažnije odluke ticale su se suspenzije članka Zlatne bule Andrije II. koji je govorio o ograničavanju vojnih obveza plemstva samo na obrambeni rat, uz obećanje da će taj članak ponovno stupiti na snagu kada se završi trenutni rat, to jest, kada prođe opasnost od Osmanlija. Utvrđeno je da ako neprijatelj udari na neku oblast kraljevstva, a upravitelj te oblasti ne može je uspješno braniti, u pomoć mu moraju priteći svi plemići posjednici. Ako su bolesni, moraju poslati svoje podanike ili platiti po jedan zlatnik za svakog svog seljaka. Također je određeno da u vrijeme rata svaki zemljoposjednik na svakih dvadeset (od 1435. godine na svakih trideset i tri) svojih podanika mora opremiti po jednog vojnika, a crkveni velikodostojnici i vlasnici crkvenih nadarbina polovicu svojih prihoda morali su davati za obranu granice. Očito se tim odredbama htjelo uspostaviti lako konjaništvo koje će se lakše boriti s Osmanlijama negoli teško oklopljeni vitezovi koji su i bili jedan od razloga poraza kod Nikopola. Znade kao *militia portalis*, te će trupe u idućim razdobljima činiti važan dio ugarske vojske.¹⁵⁰

Nadalje, isprva je zadržana politika stvaranja linije vazalnih država koje su trebale poslužiti kao tampon-zona prema Osmanlijama. Međutim, za razliku od začetnika te politike, Ludovika I. Anžuvince, koji je te države nastojao podvrgnuti izravno svojoj vlasti, Sigismund se odlučio za drukčiji pristup, najvjerojatnije iz razloga što jednostavno nije bio dovoljno moćan da balkanske vladare podčini sebi. Zato je lokalne vladare vezao uza se tako da im je dodjeljivao časti, službe i velike posjede u svom kraljevstvu. Time su ti vladari postajali direktni podanici ugarskoga kralja u samom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu te se tako nikako nisu mogli oglušiti na njegove naredbe.¹⁵¹ Tako je stvorena linija vazalnih država, svojevrsni *cordon sanitaire*, od Bosne, preko Srbije do Vlaške, kojima je bilo prepušteno da pronađu način na koji će odvrćati Osmanlije – neke su to

¹⁵⁰ KLAJČ 1972, 331-332; ENGEL 2001, 205; PÁLFFY 2000, 8; RADY 2000, 149-150; KONTLER 2007, 111-112

¹⁵¹ Despot Stefan Lazarević i vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić (o. 1350–1416) postali su vitezovi Zmajeva reda, a Hrvatinić je bio i kum Sigismundove kćeri jedinice Elizabete (usp. KLAJČ 1972, 390-391). Kasnije, 1429. godine, u Zmajev je red primljen još jedan balkanski vladar, vlaški knez Vlad II. (1436–1442, 1443–1447), koji je zbog toga postao poznat kao Vlad II. Dracul (usp. GRGIN 2006, 38).

činile plaćanjem danka, a neke i oružjem. Isprva je ta strategija funkcionirala zbog oslabljenoga Osmanskog Carstva nakon poraza kod Angore 1402. godine. No s vremenom su se pokazivale manjkavosti te strategije, ponajviše nestalnom vjernošću vazala, pa se ponovnim jačanjem Osmanlija od dvadesetih godina XV. stoljeća oblikuje nova obrambena politika. Odustalo se od održavanja tamponzone vazalnih država te se krenulo u gradnju ili modernizaciju obrambenih utvrda uz južnu granicu koju je vodio još jedan nikopolski veteran, temišvarski župan Firentinac Filippo Scolari (Pipo od Ozore, Pipo Spano, Filip Mađarin iz srpske narodne epike), te organizaciju i održavanje pokretnih snaga koje su u povoljnim uvjetima mogle poduzeti i ofenzivnu akciju. Tu su veliku ulogu odigrale jedinice plaćenika, čiji je broj tijekom XV. stoljeća neprestano rastao i koje su uvijek bile teretom za kraljevsku blagajnu. Primjerice, tako je Sigismund, kako bi pokrio troškove plaćenika, u posljednjih dvadeset godina svoje vladavine barem pet puta odredio ubiranje posebnog poreza. Od tog razdoblja svi su se kapaciteti koncentrirali na obranu matične države, pa je ta nova obrambena politika dugoročno donijela Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu još stoljeće uspješnog odolijevanja osmanskim napadima.¹⁵²

Povlačenje linije obrane u samo kraljevstvo daje naznaku sustava obrane na granici s Osmanskim Carstvom koji se kasnije razvio u Vojnu krajinu te je u raznim oblicima preživio do XIX. stoljeća. Redefinicija obrambene politike ogleda se u sporazumu koji je Sigismund 1426. godine sklopio u Tati s despotom Stefanom Lazarevićem. Prema tom sporazumu, kralj je pristao da Lazarevića u Srbiji naslijedi Đurađ Branković (1427–1456), ali je zauzvrat tražio tvrđave Beograd i Golubac. Očito je da Sigismundu više nije bila toliko važna Srbija koliko te dvije tvrđave koje su se trebale uklopiti u novi obrambeni sustav.¹⁵³ Golubac je 1428. godine bio poprištem još jednoga Sigismundova poraza, dok je Beograd u sustavu obrane opravdao svoj naziv „ključa Ugarske“, posebice u opsadi 1456. godine. Njegovim padom 1521. godine bio je otvoren put Osmanlijama u srednju Europu. Srednjovjekovno Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo svoj je slom doživjelo već pet godina kasnije na Mohačkom polju.

Upravo je ta redefinicija obrambene politike i najvažnija posljedica Nikopola za Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Lekcije naučene iz te bitke temelj su novoga vojnog i obrambenog sustava koji je uspostavljen tijekom Sigismundove vladavine te ojačan i razvijan u kasnijim razdobljima, osobito za vrijeme Matijaša Korvina (1458–1490). Upravo zato je Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo, više-manje osamljeno u borbi s Osmanlijama te opterećeno mnogim unutarnjim sukobima i poteškoćama, moglo gotovo stoljeće i pol odolijevati njihovu prodoru.

¹⁵² RÁZSÓ 1997, 229; RADY 2000, 149-151; ENGEL 2001, 232; KONTLER 2007, 118-119.

¹⁵³ PRLENDER 1991, 36-39.

12. Zaključak

Nikopolski pohod je posljednja organizirana i zajednička akcija u duhu križarskih pohoda koju je zapadna Europa poduzela kako bi izbacila Osmanlije iz Europe ali i prvi sukob zapadne i osmanske vojske. Taj je pohod bio vrhuncem svih nastojanja tijekom XIV. stoljeća kojima su mnogi propagandisti zagovarali obnovu križarskog duha i borbu protiv sve većega muslimanskog nadiranja koje se već preselilo u Europu. Nikopol se dogodio spletom povoljnih uvjeta i događaja koji su omogućili da se nakon dugo vremena uopće pokrene stvarna akcija.

Možda su najveću ulogu u tome odigrali spomenuti propagandisti koji su svojim djelima stvorili atmosferu koja je na kraju rezultirala konkretnom realizacijom njihovih ideja kolikogod da se ona možda razlikovala od njihovih originalnih zamisli. Zapadna Europa zatekla se krajem XIV. stoljeća u povoljnoj političkoj situaciji zbog zatišja Stogodišnjeg rata te su plemići mirno mogli napustiti svoje posjede bez straha da će im ih neprijatelj preuzeti. U obzir također treba uzeti činjenicu da su europski vitezovi bili naviknuti na stalno ratovanje, pa ako rata nije bilo kod kuće, zašto ne krenuti u križarski rat i tako steći novu slavu? Najveći teret pohoda među zapadnoeuropskim saveznicima podnijela je Burgundija, ali ponajviše iz vlastitih interesa. Naime, taj joj je pohod poslužio da uđe na međunarodnu scenu kao moćna i bogata država te će u toj ulozi uživati tijekom većeg dijela idućeg stoljeća.

Poticaj za uključivanje zapadne Europe u borbu s Osmanlijama došao je i s Istoka, ponajviše od ugroženog Bizanta te Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva i njegova kralja Sigismunda Luksemburškog. Nakon Kosovske bitke ta je država postala glavni branič i prepreka prodoru Osmanlija dalje u Europu, a Sigismund je otada svake godine poduzimao ofenzivne akcije kako bi spriječio njihovo nadiranje. Smatrajući da će uz zapadnu pomoć te akcije biti učinkovitije i brže, stalno je slao pozive za pomoć.

Međutim, kada je na kraju spletom mnogih okolnosti napokon došlo do ostvarenja zajedničke organizacije pohoda, on je neslavno završio. Razloga za konačan neuspjeh i težak poraz bilo je mnogo. Ponajviše se ističu nedostatak jedinstvene strukture zapovijedanja, neiskustvo i mladost većine najutjecajnijih vođa pohoda, odbijanje francusko-burgundskih saveznika da poslušaju savjete ljudi koji su imali iskustva u borbi s Osmanlijama, brojne taktičke pogreške, podcjenjivanje neprijatelja i općenito stanje duha koje je vladalo kod zapadnih saveznika prema kojem poraz nije uopće bio jedna od mogućnosti, a dojam je da su cijeli pohod doživljavali kao jedan veliki izlet. Sigismund i njegovi ljudi jednostavno nisu imali dovoljno moći i autoriteta da ostvare svoje zamisli i taktiku koja bi, gledano unatrag, križarima zasigurno donijela više uspjeha. Podijeljenost križara najbolje se ogleda u samoj bitci u kojoj oni nisu djelovali jedinstveno, već kao dvije neovisne

grupacije. Ta činjenica, uz francusko-burgundsku nepromišljenost, nepogodan teren i način ratovanja neprimjeren za sukob s organiziranim neprijateljem, doprinijela je osmanskoj pobjedi.

Iako pobjedu kod Nikopola Osmanlije iz objektivnih razloga nisu iskoristili za daljnje prodiranje, ona je označila njihovu trajnu prisutnost i učvršćenje u Europi. Također su mogli biti zadovoljni činjenicom da su u prvom sukobu ostvarili pobjedu nad zapadnom vojskom. Europa je pak nakon Nikopola izgubila žar za križarske pohode i ubrzo se posvetila svojim problemima. Teret obrane od Osmanlija pao je gotovo isključivo na leđa neposredno ugroženih srednjoeuropskih država, ponajviše na Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Ono je ubrzo odustalo od ofenzivne strategije u borbi s Osmanlijama, shvativši da za to nema novca, mogućnosti i ljudstva. Zato se krenulo u koncentriranje svih resursa u stvaranje obrambene linije na samoj granici, što se na kraju i isplatilo, zadržavši za dulje vrijeme prodor Osmanlija u srednju Europu.

Zapadna Europa je i dalje nastojala pomoći obrani, no njezin je križarski duh gotovo potpuno splasnuo. Zalaganje za obranu od Osmanlija uglavnom je ostajalo samo na izjavama i vrlo rijetko u konkretnoj pomoći. Iznimke su donekle bili Burgundija, u svrhu izgradnje vlastitog imidža, papinstvo po svojevrsnoj „službenoj dužnosti“ te Venecija tek od onoga vremena kada je shvatila da svojom diplomacijom ne može spriječiti ugrožavanje svojih posjeda i interesa na Levantu. Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo je svoje ranije relativno slabo sudjelovanje u križarskim pohodima „nadoknadilo“ u kasnijoj višestoljetnoj borbi protiv nadiranja islama. Razlika je bila ta da se ta borba više nije vodila u Svetoj Zemlji, već na njegovu vlastitom teritoriju.

Bibliografija

Izvori

- Annales Georgii Phrantzae protovestiarii (1838), u: *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, ur. Immanuel Bekker, Bonn.
- Annales Ragusini Anonymi, item Nicolai de Ragnina, digessit Speratus Nodilo (1883), u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, 14 (1), Zagreb: JAZU.
- Chronica ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484) digessit Speratus Nodilo (1893), u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, 25 (12), Zagreb: JAZU.
- Chronik aus Kaiser Sigmund's Zeit bis 1434, mit Fortsetzung bis 1441 (1862), u: *Die Chroniken der deutschen Städte*, ur: Karl Hegel, Leipzig, 313-469.
- Chronique du Religieux de Saint-Denys, contenant le regne de Charles VI, de 1380 à 1422, Tome I.* (1839), ur. i prev. M. L. Bellaguet, Pariz: Imprimerie de Crapelet.
- Chronique du Religieux de Saint-Denys, contenant le regne de Charles VI, de 1380 à 1422, Tome II.* (1840), ur. i prev. M. L. Bellaguet, Pariz: Imprimerie de Crapelet.
- DELAVILLE LE ROULX, Joseph (1886), *La France en Orient au XIVe siècle. Expéditions du maréchal Boucicaut, vol. II – Pièces justificatives*, Pariz.
- Ducae Michaeli Ducae nepotis Historia Byzantina (1834) u: *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, ur. Immanuel Bekker, Bonn.
- FEJÉR, György (1834), *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom. X, vol. II, Budim.
- FEJÉR, György (1841), *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom. X, vol. IV, Budim.
- FROISSART, Jean (1967), Chroniques de France, d'Angleterre, d'Escoce, de Bretagne, d'Espagne, d'Ytalie, de Flandres et d'Alemaigne, u: *Oeuvres de Froissart*, ur. M. le baron Kervyn de Lettenhove, tome XIV, XV i XVI, Osnabrück: Biblio Verlag (reprint originalnog izdanja: Bruxelles – V. Devaux, 1867–1877).
- Itineraria regum et reginarum (1382-1438)* (2005), ur. Pál Engel i Norbert C. Tóth, Budimpešta: MTA Történettudományi Intézetében.
- JUVÉNAL DES URSINS, Jean (1836), Histoire de Charles VI, Roy de France, u: *Nouvelle Collection des mémoires pour servir à l'histoire de France*, vol. II, ur: J. F. Michaud i J. J. F. Poujolat, Pariz: Imprimerie d'Édouard Proux, 333-569.
- Laonici Chalcocondylae Atheniensis Historiarum de origine ac rebus gestis Turcorum (1843), u: *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, ur. Immanuel Bekker, Bonn.
- Livre des faicts du bon messire Jean le Maingre, dit Boucicaut, maréchal de France et gouverneur de Genes (1836), u: *Nouvelle Collection des mémoires pour servir à l'histoire de France*, vol. II, ur: J. F. Michaud i J. J. F. Poujolat, Pariz: Imprimerie d'Édouard Proux, 201-332.
- LJUBIĆ, Šime (1874), *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike – Knjiga IV – Od godine 1358 do 1403*, Zagreb: JAZU.
- MEZIERES, Philippe de (1967), Épître lamentable et consolatoire sur le fait de la descon-

- fiture lacrimable du noble et vaillant roy de Honguerie par les Turcs devant la ville de Nicopoli en l'Empire de Boulguerie etc., u: *Oeuvres de Froissart*, tom. XVI, ur. M. le baron Kervyn de Lettenhove, Osnabrück: Biblio Verlag, 444-522. (reprint originalnog izdanja: Bruxelles – V. Devaux, 1867–1877).
- Oeuvres complètes de Eustache Deschamps* (1891), tome VII, ur. Gaston Raynaud, Pariz: Librairie de Firmin Didot et Cie.
- POSILGE, Johannes von (1866), Chronik des Landes Preussen, u: *Scriptores rerum prussicarum*, III, ur. Theodor Hirsch, Max Töppen i Ernst Strehlke, Leipzig, 79-388.
- RABBI JOSEPH (1835), *The Chronicles of Rabbi Joseph Ben Joshua Ben Meir, the Sphardi*, vol. I, prev. C.H.F. Biallobitzky, London: R. Bentley.
- Relation de la Croisade de Nicopoli par un serviteur de Gui de Blois, première partie* (1967), u: *Oeuvres de Froissart*, tome XV, ur. M. le baron Kervyn de Lettenhove, Osnabrück: Biblio Verlag, 439-508. (reprint originalnog izdanja: Bruxelles – V. Devaux, 1867–1877).
- SAUERLAND, H. V. (1896), Ein Brief des Königs Sigismund von Ungarn an den Grossmeister des Johanniterordens Philibert von Naillac, *Neues Archiv der Gesellschafts für ältere deutsche Geschichtskunde*, XXI (1896), Hannover i Leipzig: Hahn'sche Buchhandlung, 565-566.
- SCHILTBERGER, Johannes (1859), *Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Afrika von 1394 bis 1427*, ur. Karl Friedrich Neumann, München: Karl Friedrich Neumann.
- STROMER, Ulman (1862), Püchel von meim geschlecht und von abenteuer (1349-1407), u: *Die Chroniken der deutschen Städte*, ur: Karl Hegel, Leipzig, 1-312.
- The Bondage and Travels of Johann Schiltberger, a Native of Bavaria, in Europe, Asia, and Africa, 1396-1427* (1879), prev. J. Buchan Telfer, sur. P. Bruun, London: Hakluyt Society.
- THWRÓCZ, Iohannis de (1746), *Chronica Hungarorum ab Origine Gentis*, u: *Scriptores Rerum Hungaricum*, ur: Johann Georg von Schwandner, tom. I, Beč, 39-221.
- WALSINGHAM, Thomas (1864), *Historia anglicana*, vol. II, ur. Henry Thomas Riley, London: Longman, Green, Longman, Roberts, and Green.
- Wiener Annalen von 1348-1405 (1909), u: *Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters, Band VI*, Leipzig i Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 231-242.

Literatura

- ANTOCHE, Emanuel Constantin (2000), Les expéditions de Nicopolis (1396) et de Varna (1444): une comparaison, *Medievalia Transilvanica*, 4 (2000) 1-2, 28-74.
- ATIYA, Aziz S. (1934), *The Crusade of Nicopolis*, London: Methuen & Co. Ltd.
- ATIYA, Aziz S. (1975), The Crusade in the Fourteenth Century, u: *A History of the Crusades. Volume III. The Fourteenth and Fifteenth Centuries*, ur. Harry W. Hazard, Madison: The University of Wisconsin Press, 3-26.
- BESHKOV, Anastas (1967), Nicopolis ad Istrum, u: *Encyclopaedia Britannica 16*, Chicago: William Benton.
- CALMETTE, Joseph (2001), *The Golden Age of Burgundy. The Magnificent Dukes and their Courts*, London: Phoenix Press.
- CONSTABLE, Giles (2008), The Historiography of the Crusades, u: *The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies, vol. 1: West & Mediterranean World in Eleventh Century*, ur. Andrew Jotischky, London-New York: Routledge.
- CRISTEA, Ovidiu (1999–2000), La défaite dans la pensée médiévale occidentale le cas de la croisade de Nicopolis (1396), *New Europe College Yearbook*, 7 (1999–2000), 37-69.
- CRISTEA, Ovidiu (2002a), Considérations sur la participation vénitienne à la croisade de Nicopolis, *Quaderni della Casa Romana di Venezia*, 2 (2002), 95-102.
- CRISTEA, Ovidiu (2002b), Venice: The Balkan Policy of Hungary and the Rise of the Ottoman Empire, *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 40 (2002) 1-2, 179-194.
- DELAVILLE LE ROULX, Joseph (1886), *La France en Orient au XIVe siècle. Expéditions du maréchal Boucicaut*, vol. I, Pariz.
- DEVRIES, Kelly (1999), The Lack of a Western European Military Response to the Ottoman Invasions of Eastern Europe from Nicopolis (1396) to Mohács (1526), *Journal of Military History*, 63 (1999) 3, 539-559.
- DEVRIES, Kelly (2003a), The Battle of Nicopolis, *Medieval History Magazine*, 2 (2003), 22-27.
- DEVRIES, Kelly (2003b), The Effect of Killing the Christian Prisoners at the Battle of Nicopolis, u: *Crusaders, Condottieri, and cannon: Medieval Warfare in Societies around the Mediterranean*, ur. Donald J. Kagay i L. J. Andrew Vuillalon. Leiden i Boston: BRILL.
- DOKLESTIĆ, Ljubiša (1989), Osmanlije i Balkan u vrijeme prve etape njegova osvajanja (1352–1453), *Historijski zbornik*, 42 (1989) 1, 19-30.
- ĐURIĆ, Ivan (1989), *Sumrak Vizantije. Vreme Jovana VIII Paleologa 1392–1448.*, Zagreb: Naprijed.
- ENGEL, Pál (2001), *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary, 895-1526*, London – New York: I. B. Taurus Publishers.
- FINE, John Van Antwerp (1994), *The late Medieval Balkans – A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*, Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- GRGIN, Borislav (1992), Odjeci križarskih ratova u Hrvatskoj, *Historijski zbornik*, 45 (1992) 1, 139-154.

- GRGIN, Borislav (2006), *Rumunjske zemlje u srednjem i ranom novom vijeku*, Zagreb: FF press.
- GYUZELEV, Vassil (2003), La bataille de Nicopolis de 1396 à la lumière des dernières recherches, *Études balkaniques*, (2003) 1, 147-151.
- HOUSLEY, Norman (1992), *The Later Crusades, 1274-1580: From Lyons to Alcazar*, Oxford: Oxford University Press.
- HOUSLEY, Norman (2008), Costing the crusade: budgeting for crusading activity in the fourteenth century, u: *The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies, vol. 2: Crusading and the Crusader States 1198-1336*, ur. Andrew Jotischky, London – New York: Routledge.
- IMBER, Colin (1990), *The Ottoman Empire 1300-1481*, Istanbul: Isis Press.
- INALCIK, Halil (1989), The Ottoman Turks and the Crusades, 1329-1451, u: *A History of the Crusades. Volume VI. The Impact of the Crusades on Europe*, ur. Harry W. Hazard i Norman P. Zancour, Madison: The University of Wisconsin Press, 222-275.
- KLAIĆ, Vjekoslav (1972), *Povijest Hrvata. Knjiga druga. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301–1526)*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- KLING, Gustav (1906), *Die Schlacht bei Nicopolis im Jahre 1396*, Berlin: Verlag von Georg Nauck (Fritz Rühle).
- KONTLER, László (2007), *Povijest Mađarske. Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb: Srednja Europa.
- KRUHEK, Milan (1997), Povijesni put kralja Sigismunda od Nikopolja do Križevaca: rujan 1396.-veljača 1397., *Kaj – časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 30 (1997) 2, 25-39.
- KUZEV, Alexander (1971), Die Beziehungen des Königs von Vidin Ivan Sracimir zu den osmanischen Herrschern, *Études balkaniques*, 3 (1971), 121-124.
- MADDEN, Thomas F. (1999), *A Concise History of the Crusades*, Boston: Rowman & Littlefield Publishers.
- MAGEE, James (1998), Crusading at the Court of Charles VI, 1388-1396, *French History*, 12 (1998) 4, 367-383.
- MUREŞAN, Dan Ioan (2004), Avant Nicopolis: observations sur la campagne de 1395 pour le contrôle du Bas-Danube, *Quaderni della Casa Romena di Venezia*, 3 (2004), 177-195.
- NICOLLE, David (1999), *Nicopolis 1396: The Last Crusade*, London: Osprey Publishing.
- NORWICH, John Julius (1995), *Byzantium. Vol. III. The Decline and Fall*, London: Penguin Books.
- OSTROGORSKI, Georgije (2006), *Povijest Bizanta 324–1453.*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- PÁLFFY, Géza (2000), The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up To the Early Eighteenth Century), u: *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe. The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*, ur. Pál Fodor, Géza Dávid, Leiden – Boston: Brill Academic Publishers, 3-70.

- PALL, Francisc (1969), Considerazioni sulla partecipazione veneziana alla crociata antioctomana di Nicopoli (1396), *Revue des études sud-est européennes*, 7 (1969), 187-197.
- PEŠORDA, Zrinka (2001), *Odnos Dubrovnika prema ugarskoj kruni i kralju u vrijeme Sigismunda Luksemburškog (1387–1437)*, magistarski rad, Zagreb.
- POUTIERS, Jean-Christian (1981), Les chevaliers de Rhodes a la Croisade de Nikopol (1396), *Etudes balkaniques*, 17 (1981) 1, 89-123.
- PRLENDER, Ivica (1991), Sporazum u Tati 1426. godine i Žigmundovi obrambeni sustavi, *Historijski zbornik*, 44 (1991) 1, 23-41.
- RADY, Martyn (2000), *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, Basingstoke; New York: Palgrave – School of Slavonic and East European Studies, University College London.
- RÁZSÓ, Gyula (1997), Hungarian strategy against the Ottomans (1365-1526), u: *From Crécy to Mohacs: Warfare in the Late Middle Ages (1346-1526)*, *Acta of the XXIIInd Colloquium of the International Commission of Military History*, Beč: Heeresgeschichtliches Museum – Militärhistorisches Institut, 226-237.
- RILEY-SMITH, Jonathan (1987), *The Crusades. A Short History*. New Haven – London: Yale University Press.
- ROSETTI, H. R. (1936), Notes on the Battle of Nicopolis, *Slavonic and East European Review*, 15 (1936), 629-638.
- RUNCIMAN, Steven (1990), *A History of the Crusades. Vol. III. The Kingdom of Acre and the Later Crusades*, Cambridge: Penguin Books.
- SAUL, Nigel (1997), The Vanishing Vision: Late Medieval Crusading, *History Today*, 47 (1997), 23-28.
- SAVAGE, Henry L. (1939), Enguerrand de Coucy VII and the Campaign of Nicopolis, *Speculum*, 14 (1939), 423-442.
- SETTON, Kenneth M. (1976), *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, Philadelphia: diane Publishing.
- SZAKÁLY, Ferenc (1979), Phases of Turco-Hungarian warfare before the battle of Mohács (1365-1526), *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 33 (1979) 1, 65-111.
- ŠIŠIĆ, Ferdinand (1896), Bitka kod Nikopolja (25. septembra 1396.). Historijska rasprava, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, 8 (1896), 1-47.
- TIPTON, Charles L. (1962), The English at Nicopolis, *Speculum*, 37 (1962), 528-540.
- TUCHMAN, Barbara W. (1984), *Daleko zrcalo. Zlosretno XIV. stoljeće. II. dio*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- TYERMAN, Christopher (2007), *God's War. A New History of the Crusades*. London: Penguin Books.
- VAUGHAN, Richard (2002), *Philip the Bold: The Formation of the Burgundian State*, Woodbridge: The Boydell Press.
- VESZPRÉMY, László (2001), Some remarks on recent historiography of the crusade of Nicopolis (1396), u: *The Crusades and the Military Orders*, ur. Zsolt Huyadi i Jozsef Laszlovsky, Budimpešta: Central European University Press, 223-230.

The Crusade and the Battle of Nicopolis (1396)

On September 25, 1396 in the battle that was fought near Nicopolis in present-day Bulgaria, an allied army of Christians-Crusaders from Western and Central Europe under the leadership of John of Nevers, the future Duke John the Fearless of Burgundy, and Sigismund of Luxemburg, the King of Hungary, was soundly defeated by the Ottomans under the command of Sultan Bayezid I. This paper analyses the reasons and circumstances that lead to the launching of the campaign, its course, the battle, as well as its direct and more far-reaching consequences.

Ključne riječi: križarski ratovi, bitka kod Nikopola 1396, Sigismund Luksemburški, Ivan od Neversa, Bajazid I.

Key words: Crusades, battle of Nicopolis in 1396, Sigismund of Luxemburg, John of Nevers, Bayezid I.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 41

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2009.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 41

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u studenome 2009. godine

Naklada

400 primjeraka